

Calvarul Bisericii Unite

de

Alexandru Mircea, Pamfil Cârnațiu și Mircea Todericiu

Persecuția religioasă care a dus la dizolvarea oficială a Bisericii Române Unite nu a fost decât o aplicare la noi în țară a planurilor bolșevice de distrugere a credinței religioase, înlocuind peste tot concepția spiritualistă creștină printr-o concepție materialistă și atee. Ne întrebăm însă de ce comuniștii au dezlănțuit o așa de cruntă prigoană numai împotriva Bisericii Unite, și a catolicilor în general? De ce n-au prigonit la fel și Biserica ortodoxă? Tactica folosită de comuniști în lupta lor diabolică împotriva credinței în Dumnezeu nu e totdeauna aceeași. Ea oscilează, după împrejurări, între violență și viclenie. Acolo unde nu întâmpină o rezistență serioasă, comuniștii nu întreprind acte de sălbăticie. Prin declarații mincinoase, prin concesii momentane, ei caută să dea iluzia că e posibilă o conviețuire pașnică între regimul comunist și Biserică, fără pierderi din partea Bisericii.

Declarații în acest sens au fost făcute și la noi de nenumărate ori din partea exponenților comuniști. De nenumărate ori ei au proclamat că într-un regim de democrație populară libertatea religioasă e garantată și că nimeni nu e urmărit pentru credința lui religioasă. Însuși Constituția Republicii Populare Române stabilește în art. 27 că: "Libertatea de conștiință și libertatea religioasă sunt garantate de Stat". Dar asta nu e decât o concesie tactică. De fapt comuniștii nu conced nimic esențial Bisericii. Chiar făcând astfel de declarații, ei nu renunță la planul de nimicire a credinței în suflete; ei continuă să lupte pentru afirmarea principiului materialist în toate sectoarele; ei rămân, deci, și pe mai departe, dușmani înverșunați ai lui Hristos și ai Bisericii Creștine.

Dacă, din nefericire, Biserica se lasă înșelată de astfel de declarații și acceptă regimul de "pașnică conviețuire", libertatea pe care o dorea, îngrădită de tot felul de restricții, devine, în realitate, nulă. Condițiile de viață pe care Statul le impune în acest caz, fac ca Biserica să nu mai fie Biserică, să nu mai fie, adică, propovăduitoarea Evangheliei lui Hristos, ci un instrument de propagandă politică. De fapt, în niciuna din "republicile populare" Biserica nu are dreptul de a predica liber Evanghelia, nici de a instrui copiii în cele sfinte, nici de a da educație religioasă tineretului, nici de a preda învățământul religios, nici de a combate doctrinele contrare creștinismului. În timp ce propaganda materialistă și atee se face în mod intens prin toate mijloacele pe care Statul le are la dispoziție, prin presă, prin radio, în școală, la cursurile obligatorii de educație politică, Bisericii îi este oprit să facă propagandă religioasă. Libertatea Bisericii în regimul comunist se reduce la celebrarea slujbelor. Dar participarea credincioșilor la slujbe nu e liberă. Oficialitățile declară, e adevărat, că libertatea de cult e garantată și respectată, dar în același timp fac tot posibilul pentru a împiedica lumea să meargă la Biserică. Manevrele și sistemele folosite sunt arhicunoscute. La fel sunt și procedeele de laicizare și profanare sistematică a sărbătorilor creștine... Nici chiar predicarea în biserică nu e liberă. Temele pentru predici sunt impuse și ele. Iar preoții care nu se țin de schemele impuse, sunt licențiați sau arestați. Acceptând libertatea în astfel de condiții, Biserica acceptă să fie sufocată încet și pe nesimțite.

De o astfel de tactică s-au folosit comuniștii în atitudinea lor față de Biserica ortodoxă română, a cărei influență spirituală a fost înăbușită nu prin prigoană directă, ci prin încadrarea treptată a Bisericii în noul regim. Ea a început prin declarații de respect față de religie și față de Biserică, prin invitații la colaborare "pe terenul realizărilor sociale" și prin acapararea câtorva prelați dispuși să colaboreze cu regimul. A urmat apoi transformarea lentă a aparatului organizativ bisericesc și noile legi de reglementare a vieții bisericești. Legea pentru alegerea episcopilor și a mitropoliților a dat Statului posibilitatea de a avea în scaunele vlădicești elemente credincioase regimului, iar legea pentru regimul general al cultelor, posibilitatea de a controla întreaga activitate a Bisericii, până în cele mai mici amănunte. Legea pentru reforma învățământului public a tăiat Bisericii orice posibilitate de influențare asupra tineretului. Reorganizarea eparhiilor, reforma seminariilor, democratizarea mănăstirilor, cursurile obligatorii de pregătire socială pentru preoți, organizarea campaniilor de propagandă pentru colectivizarea agriculturii, pentru alegerea sovietelor locale, pentru pace, pentru însămânțări, pentru recoltă etc., au venit să pecetluiască încadrarea completă a întregului aparat bisericesc în planul de sovietizare a țării.

Biserica Unită, de la început, n-a vrut să se preteze, în nici un chip, jocului comunist. N-am vrea să facem aici comparații supărătoare, dar nu putem să nu notăm deosebirea de atitudine a ierarhilor celor două Biserici românești. Când trupele rusești nu ajunseseră încă la Sibiu, după capitularea din 23 august 1944, Mitropolitul Sibiului, Nicolae Bălan, trimite o scrisoare Mitropolitului Leningradului, Alexie, actualul Patriarh, în care, după ce salută "libertatea adusă de armata Roșie", spune: "Dacă România a avut în trecut greșeli politice, dacă a participat alături de Germani la războiul împotriva Rusiei, acestea toate le-a făcut numai din cauza slăbiciunii neamului românesc, rezultată de pe urma faptului că acesta, de la 1700 încoace, este împărțit în două, prin existența printre români a unei biserici în comuniune cu Biserica Papilor din Roma". Iar un an mai târziu, la *Congresul general al preoților și al tuturor cultelor din țară*, ținut la București în palatul Camerei (16-17 octombrie 1945), cu participarea Patriarhului Nicodim, același Mitropolit al Sibiului a făcut următoarele declarații: "Noi suntem gata să aducem în munca noastră tot devotamentul, stând într-ajutor conducătorilor acestei țări, ca să ne conducă, ca elemente de progres ce suntem, spre tot mai bine, spre cât mai multă fericire, spre cât mai nelimitat, mai bun și mai spornic progres. *Ne gândim cu drag la ziua de 23 august 1944 și mulțumim în primul rând providenței divine că ne-a întors de pe drumul care ne ducea la prăpastie. Ne-a întors pe drumul adevăratului destin al neamului nostru. Îndeosebi, ca păstor al Bisericii din Ardeal, mă simt dator să dau*

expresie sentimentelor de mulțumire, recunoștință și admirație față de vecina noastră de la Răsărit, Uniunea Sovietelor, față de glorioasa ei armată, pentru că ne-a stat în ajutor, dezrobind jumătatea de sus a Ardealului".^[1]

Iar Patriarhul *Nicodim*, după vizita făcută la Moscova în 1946, la sosirea în gară la București (8 noiembrie 1946), a făcut următoarele declarații: "Pentru conducătorii noștri, pentru poporul român, pentru biserica românească aduc numai dragoste. Poporul avea lacrimi în ochi atunci când ne-a văzut. Prin bunăvoința generalisimului Stalin am vizitat și Kremlinul. Câte bogății, câte muzee frumoase se află acolo. Rezultatul călătoriei este că avem azi o înfrățire temeinică între Biserica rusă și Biserica română, între poporul sovietic și poporul român, între stăpânirea de acolo și guvernul de la noi. Pot constata că, de când am venit din Rusia sovietică, unde am văzut atâtea lucruri frumoase, am întinerit. Doresc ca această frățietate să fie din ce în ce mai caldă și să fie veșnică".^[2] În asemenea condiții era natural ca elementele iresponsabile care au aderat la *Uniunea Preoților Democrați Români* (UPDR) și care trebuiau să recruteze cât mai mulți membri ai clerului în serviciul regimului, să se simtă nestingherite și încurajate. E adevărat că UPDR n-a câștiga prea mult teren în mijlocul clerului ortodox. Dar nu e mai puțin adevărat că activitatea acestor "preoți democrați" a făcut un rău imens Bisericii.

În timp ce ierarhia ortodoxă se arăta dispusă să colaboreze cu regimul comunist, ierarhia catolică, atât unită cât și latină, se menținea într-o prudentă rezervă, lucru pentru care ea va fi acuzată de a fi împiedicat încadrarea populațiilor romano-catolice și greco-catolice în organizațiile de democrație populară, de a fi refuzat să acorde vreun sprijin asociației preoților ortodocși democrați și de a fi sfătuit lumea, în timpul campaniei electorale, să voteze contra democrației populare, sau să se abțină.^[3] De fapt, în plină ocupație rusească, Episcopul unit Ioan Suciu, auxiliar de Oradea și Administrator apostolic al Mitropoliei de la Blaj, într-o serie de conferințe ce au avut un răsunet enorm în țară, ținute în Catedrala Sf. Iosif la București și în alte orașe, a avut curajul să spună răspicat că între comunism și creștinism nu poate să fie nici un fel de compromis și nici un fel de împăcare, și să denunțe primejdia care o constituia pentru popor concepția materialistă a comunismului.

Această atitudine a ierarhiei catolice nu putea să convină comuniștilor. Nevrând să se angajeze în slujba noului regim, ea a început să fie considerată ca dușmană a poporului. Și ca atare, trebuia lovită. Persecuția a început cu Biserica Unită. Ea cuprinde mai multe faze și îmbracă aspecte cu totul caracteristice. În paginile următoare vom expune cum au decurs faptele.

Primele șicane

Regimul comunist, după cum am amintit, a început prin a se arăta binevoitor față de religie și față de Biserică.

Această atitudine binevoitoare, regimul o arată și față de Biserica Unită în tot decursul anului 1945. Dar încă de pe atunci încep încercările de a atrage și Biserica Unită în cercul mișcării progresiste. Primele încercări se fac prin *Asociația legăturilor dintre România și Uniunea Sovietică*. Se spunea că asociația nu urmărește scopuri politice și că era dorită aderarea oficială a Bisericii Unite "căreia i se rezervase un loc în comitetul central". Natural, Biserica Unită n-a aderat la această mișcare, cum n-a aderat nici la mișcarea preoților democrați, condusă la început de Pr. Constantin Burducea, iar pe urmă de Pr. Gala Galaction.

Cu toamna anului 1946 lucrurile încep să se schimbe. Mulți preoți încep să fie arestați sub acuză de sabotaj, reacționarism, comerț negru etc. Unii erau ținuți închiși câteva săptămâni, alții luni de-a rândul, fără să se știe motivul pentru care erau deținuți. În alte locuri preoții sunt alungați din case, siliți să-și părăsească parohia. În 1947 sunt arestați Rectorul Academiei teologice de la Blaj, *Canonical Dănilă* și Administratorul, *Pr. Lupea*, pe motivul că n-ar îngădui teologilor "să manifesteze alături de masa entuziastă a poporului"; ei au fost închiși la Aiud și tunși. În toamna anului 1947, alți preoți au fost arestați la Blaj și în alte părți sub pretextul că au făcut parte din partidele "reacționare", deși unii nu făcuseră politică niciodată. Tot în toamna anului 1947 absolvenții liceelor din Blaj n-au fost admiși să se înscrie la Universitate; asta pentru faptul că profesorii de la Blaj refuzaseră să adere la centrala sindicatelor profesorilor de școală secundară. Când a început procesul lui Maniu, octombrie 1947, organele guvernative fac presiuni asupra preoților pentru ca aceștia, în predicile de duminică, să ceară condamnarea la moarte a "trădătorului" Maniu. În 31 martie 1948 *Monitorul oficial* aducea un decret prin care erau licențiați din serviciu toți preoții uniți de la 60 ani în sus, lăsându-i fără nici un mijloc de susținere.

Alte măsuri vin să lovească indirect activitatea Bisericii. Un decret (N. 137) al Ministerului Educației Naționale din 1947 ridică episcopilor dreptul de a numi profesori la școlile confesionale, așa cum prevedea legea din 1929. Mai mult, în urma acestui decret, au fost numiți din partea Ministerului la școlile confesionale profesori lipsiți de multe ori de demnitate morală sau neapartinând la religia catolică. Iar elevilor școlilor confesionale le-a fost impusă obligația de a participa la manifestațiile regimului. Mai gravă a fost chestia cu manualele de școală care, întocmite de Minister după principiile marxiste, au fost impuse pretutindeni, fără nici o excepție pentru școlile confesionale, la care părinții își trimiteau acum copiii tocmai ca să-i poată scăpa de pacostea materialismului. În

primăvara anului 1948 Guvernul anunță autoritățile bisericești de la Blaj că va fi suprimată salarizarea corpului profesoral al școlilor din Blaj, dacă nu se va aplica și în acele școli programa analitică întocmită de Minister. Pentru a salva situația, Episcopul Suciu se vede silit să facă o colectă ca să aibă cu ce-și plăti profesorii.

Dar ca să poată tăia Bisericii orice posibilitate de influențare a copiilor prin școală, noua Constituție (1948) suprimă definitiv principiul învățământului confesional. Art. 27 din Constituție spune: *Nici o confesiune, congregație sau comunitate religioasă nu poate deschide și întreține institute de educație generală, ci numai școli speciale destinate pregătirii personalului cultului și sub controlul Statului.*

Dar pe lângă înlăturarea ei de la învățământ, Biserica Unită va mai fi lipsită de un mijloc de propagare a învățaturii creștine: *presa*. Pe motivul că lipsește hârtia, publicațiile periodice ale Bisericii Unite vor fi lăsate încetul cu încetul să moară. În preziua prigoanei celei mari, Biserica Unită nu avea nici un ziar și nici o revistă la dispoziție. Toate au fost suprimate. Ea nu mai poseda nici un mijloc de informare a credincioșilor.

Pregătirea atmosferei

Atitudinea de ostilitate pe care Guvernul comunist începuse să o ia față de Biserica Unită și față de catolici în general, și care din zi în zi devenea tot mai pronunțată, trebuia justificată în ochii poporului și mai ales trebuia pregătită atmosfera pentru lovitura definitivă pe care Guvernul intenționa să o dea mai întâi Bisericii Unite și pe urmă Bisericii catolice de rit latin. Cel dintâi act oficial împotriva Bisericii catolice a fost lansat cu ocazia vizitei pe care *Patriarhul Alexie al Moscovei* o face în România (30 mai-12 iunie 1947), vizită care avea drept scop luarea de contact cu autoritățile bisericești românești în vederea Congresului Pan-ortodox, ce avea să se țină anul următor la Moscova, și strângerea legăturilor între Biserica Română și Biserica Rusă (pentru ca și activitatea Bisericii Ortodoxe Române să fie dirijată direct de la Moscova). Vizita aceasta stârni în mulți temerea că Biserica Română o să-și piardă independența, intrând sub jurisdicția directă a Patriarhului Moscovei. De fapt, unele cuvinte pronunțate de Patriarhul Alexie îndreptăteau acele temeri. Așa, vorbind despre viitorul Congres de la Moscova, Patriarhul spuse, între altele, că acel Congres trebuia să tindă a completa opera Sfântului Duh prin unirea Bisericilor. Mulți au interpretat aceste cuvinte ca o aluzie la anularea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. Numai cât, anularea autocefaliei n-ar fi schimbat nimic, nici n-ar fi putut să facă mai rea decât era situația Bisericii ortodoxe. Independența ei deja nu mai era decât aparentă.

Vizita Patriarhului Alexie a determinat însă o luare de poziție mai hotărâtă împotriva Bisericii catolice. La prânzul dat în onoarea Patriarhului, Primul Ministru Petru Groza atacă în mod violent Catolicismul și Vaticanul. Din cuvintele lui Petru Groza și din alte vorbe ce s-au șoptit cu ocazia acestei vizite se putea deduce că directivele pentru lichidarea rezistenței catolice veneau tot de la Moscova.

De aici înainte atacurile împotriva Vaticanului, a Sf. Părinte și a reprezentanților săi încep să devină obiectul de predilecție al presei comuniste. Începând însă cu primele luni ale anului 1948, reprezentanții regimului comunist își manifestă gândul că nu mai pot să tolereze îndelung atitudinea *reacționară* a Bisericii Unite și a catolicilor în general. La reuniunea anuală a Partidului Muncitoresc Român (22 februarie 1948), secretarul partidului, Ghe. Gheorghiu-Dej declară că Biserica catolică, e "singura piedică încă organizată în calea înscăunării definitive în România a regimului de democrație populară". El mai spune că clerul catolic nu are o atitudine conformă regimului democratic, intereselor țării și ale poporului. Se știe, adăuga el, că pretutindeni în toată lumea clerul catolic e supus Vaticanului, a cărei înverșunată activitate reacționară și imperialistă e bine cunoscută. Nu e admisibil ca clerul să abuzeze de posibilitățile pe care le are de a influența pe credincioși așa ca să se folosească de Biserică, după directivele Vaticanului, ca de un instrument de propagandă politică împotriva înfăptuirilor democratice și să slăbească voința poporului de a-și apăra independența împotriva imperialiștilor străini. Această atitudine a clerului catolic, contrară intereselor poporului, nu poate lăsa indiferent nici clerul Bisericii ortodoxe, nici pe credincioșii care aparțin Bisericii catolice...

În această nouă luare de poziție oficială împotriva Bisericii catolice se delinează deja procedeul pe care-l vor folosi comuniștii atât în propaganda împotriva Bisericii Unite, cât și atacul final. Ei vor afirma mereu că credincioșii uniți s-ar încadra bucuoși în noul regim democratic dacă n-ar fi împiedicați de episcopi și de o parte din cler vândută imperialismului papal. În felul acesta ei încercau să despartă pe credincioși de păstorii lor. De fapt *intoarcerea* uniților la ortodoxie va fi prezentată ca o mare mișcare populară. Odată înlăturată tirania pe care ar fi exercitat-o asupra poporului câțiva fanatici papali, poporul s-ar fi îndreptat în mod spontan către Biserica ortodoxă pentru ca în sânul ei să poată sluji nestingherit cauzei democrației populare, progresului și păcii... La fel, aluzia pe care o face Gheorghiu-Dej la clerul Bisericii ortodoxe *care nu trebuie să rămână indiferent față de atitudinea reacționară a clerului catolic*, nu e lipsită de sens. Ea trădează intenția pe care o aveau comuniștii de a se folosi de complicitatea unor ierarhi ortodocși și a unei părți din clerul ortodox pentru a lichida Biserica Unită. Prin această manevră vicleană, acțiunea Guvernului putea să fie oarecum mascată în fața opiniei publice mondiale, iar în țară ea putea fi justificată ca o necesitate de a reface unitatea națională și din punct de vedere religios, lucru despre care se vorbea atâta și în timpul regimurilor precedente.

Atitudinea "reacționară" a reprezentanților Bisericii catolice din România va fi aspru criticată și în apelul pe care preoții democrați îl lansează cu ocazia alegerilor politice din 28 martie 1948. După ce declară că Biserica e numai acolo unde e poporul, și că a nu merge cu poporul înseamnă a merge împotriva lui Dumnezeu, după ce afirmă că Biserica și slujitorii ei trebuie să împreune idealurile societății divine cu ideile înnoitoare și progresiste ale veacului, după ce anunță că Biserica poporului va vota listele Frontului democratic popular, apelul preoților democrați spune: "Dacă anumiți exponenți și conducători ai unui anumit cult din România se pun în slujba unor interese străine și dușmănoase poporului, îndepărtând astfel Biserica lor de popor și de Dumnezeu, făcându-se unelte nedemne ale dușmanilor păcii, slujitorii Bisericii ortodoxe condamnă cu hotărâre asemenea atitudini și se situează alături de regimul democrației noastre populare, în lupta pentru pace, libertate și independență națională".^[4]

Tot cu acea ocazie, un oarecare *Agapie Sinaitul*, într-un articol intitulat *Biserica și poporul*, scria că "Biserica ortodoxă nu poate rămânea indiferentă în fața uneltirilor subversive comandate de *curiile papale* și de agenții lor secreți... Clerul Bisericii ortodoxe a decis să pornească, fără întârziere, mobilizarea masivă a conștiințelor ortodoxe pentru a neutraliza reacționarismul dirijat de Vatican și a zădărnici intrigile imperialismului".^[5]

Era limpede că Bisericii Unite i se pregăteau zile grele. Nimeni însă nu se gândea că desființarea Bisericii Unite o să se facă sub forma voalată a *reînțoarcerii la ortodoxie*. Fără îndoială că Guvernul comunist n-ar fi putut să-și ascundă adevăratele intenții în dosul acestei inițiative - refacerea unității religioase - dacă n-ar fi avut concursul ierarhiei ortodoxe. Nu vrem prin asta să acuzăm fără deosebire, și mai ales departe de noi gândul de a arunca vina asupra întregii Biserici ortodoxe... Vrem însă să notăm faptele așa cum s-au petrecut. Se știe că o seamă dintre episcopii ortodocși care s-au pretat la această criminală acțiune - în frunte cu Patriarhul Marina - sunt creaturi ale regimului comunist, oameni credincioși Guvernului roșu și capabili să se preteze la orice. De altă parte, se știe că mulți preoți și credincioși ortodocși au dezaprobat ticăloșiile comuniștilor și s-au solidarizat cu Biserica Unită prigonită. Dar nu e mai puțin adevărat că unii dintre episcopii ortodocși care și-au dat aprobarea și concursul la desființarea Bisericii Unite prin violență nu au fost puși în scaunele vlădicești de regimul comunist, ci sunt vlădici pe care-i cunoșteam de mai înainte. Între aceștia partea preponderentă a avut-o Mitropolitul Sibiului, *Nicolae Bălan*. Fiind unul care a menținut totdeauna o atitudine cât se poate de ostilă față de Biserica Unită, având o nepotolită antipatie față de Biserica catolică, Mitropolitul Bălan era omul de care aveau nevoie comuniștii. Iar obișnuința de a se pune bine cu cine era mai tare, cu cine era la putere, l-a îndemnat și de data asta să nu refuze nimic Guvernului comunist. De altfel, o dovadă despre mimetismul politic al Mitropolitului Sibiului o avem în declarațiile pe care le-a făcut imediat ce au intrat rușii în țară și pe care le-am citat mai sus... Acesta e omul care a fost ales de comuniști ca să înceapă campania împotriva Bisericii Unite. Și a făcut-o într-un discurs ținut chiar la Blaj, pe Câmpia Libertății, în ziua de 15 mai 1948. Guvernul luase inițiativa de a sărbători centenarul adunării de pe Câmpia Libertății din 3/15 mai 1948. Mitropolitul Bălan a fost însărcinat să țină discursul oficial. Erau prezenți membrii Guvernului și diferiți reprezentanți ai partidului comunist. După ce amintește luptele românilor din Ardeal pentru drepturile politice, Mitropolitul Bălan exclamă: *Și totuși, iubiiții noștri frați, din visul strămoșilor noștri mai rămâne o parte încă neîmplinită; unității noastre naționale, ca să fie desăvârșită, îi mai lipsește încă ceva. Trebuie să înfăptuim unitatea noastră Bisericească, în Biserica strămoșilor noștri de dinainte de 1700, în Biserica și în credința strămoșească a țării noastre... Habsburgii au tăiat în două națiunea noastră din Ardeal ca să ne slăbească și să ne poată stăpâni mai ușor. Iată că azi ei nu mai au nici o putere asupra noastră și nu pot să ne mai împiedice de a ne aduna în același loc. Azi când Republica Populară Română garantează egale drepturi politice, economice, culturale și religioase, a stăruii în dezunirea spirituală cauzată de stările grave pentru poporul român ardelean din preajma anului 1700, înseamnă a dezerta din frontul unic al noilor destine pe care poporul nostru muncitor și le despacă în zorile viitorului. Ca urmaș al vechilor mitropolii ai Bălgradului, care aveau sub oblăduirea lor toată viața românească din Ardeal, îndrept către voi cei pe care interese străine v-au despărțit de maica noastră bună, de Biserica ortodoxă, o chemare caldă de Părinte, să vă întoarceți acasă.*^[6]

Că această invitație era inspirată de către Guvern se vede și din faptul că imediat presa și Radio-ul se înstăpânesc de apelul Mitropolitului Bălan, repetându-l până la plictiseală și comentându-l pe larg.

Dar lucrurile nu se vor opri aici. Zece zile mai târziu, 24 mai 1948, Parlamentul alege ca Patriarh al României pe *Justinian Marina*, care după moartea Patriarhului Nicodim (27 februarie 1948) deținea locul de locotenent al Patriarhiei. În această slujbă el arătase deja râvnă destulă în favoarea democrației populare. El era omul care trebuia să ducă la îndeplinire *unificarea* religioasă a poporului român decretată la Moscova. De fapt, în discursul de mulțumită pe care-l face cu acea ocazie, noul ales trasează liniile programului pe care-l va urma, spunând că se va strădui ca Biserica Ortodoxă Română să răspundă la așteptările și speranțele pe care poporul credincios le pune în contribuția sa la noua propășire socială... Și după ce are curajul să afirme că niciodată, în timp de aproape două milenii, Biserica lui Hristos n-a avut o ocazie mai fericită de a pune în practică învățămintele Evangheliei, ca astăzi, datorită regimului popular, Patriarhul Justinian Marina anunță: *Cel dintâi lucru ce va trebui să realizez pe linia tradițiilor bisericești, este conservarea credinței... ștergând dintre români dureroasa despărțire ce durează de 250 de ani.* Iar în cuvântarea ținută în Biserica Sf. Spiridon, cu prilejul înscăunării (6

unie 1948), Patriarhul Marina se adresează numai uniților, chemându-i să se reîntoarcă în sânul Bisericii ortodoxe. Ei au fost smulși de la frații lor de către imperialismul papal datorită intrigilor Habsburgilor. Același imperialism, în ultimele sale convulsii, caută să se folosească de clerul Bisericii greco-catolice pentru a putea continua să stăpânească în țara noastră. Acest cler al Bisericii Unite e ultima speranță a imperialismului, pentru că poporul greco-catolic e alături de națiunea întreagă în lupta sa pentru apărarea libertăților câștigate, a suveranității și a independenței Statului român. Acestui cler greco-catolic, unică speranță a imperialismului și a cezaro-papismului în țara noastră, ca și tuturor românilor greco-catolici, Patriarhul le adresează "părintescul" său apel: "Nu vă lăsați amăgiți de răuvoitori. Fiți vrednici români ca și înaintașii voștri, care au păzit cu viața lor tezaurul comun neamului românesc, toată legea și credința ortodoxă din liturghiile și slujbele Bisericii ortodoxe și care au murit cu nădejdea eliberării din jugul umilitor al tiraniei, când acest tezaur va înlesni revenirea voastră într-o singură biserică, într-o singură credință, temelie nezdruccinată neamului și patriei. Ce ne mai desparte? Nimic altceva decât credințioșia pe care încă o mai acordați cu supunere Romei! Întoarceți-vă această credințioșie către Biserica neamului nostru, a strămoșilor noștri și ai voștri. Energiile pe care le-am cheltuit până acum în lupta defensivă pentru salvarea ființei religioase și naționale a neamului nostru, să le întrebuițăm de azi înainte, sub scutul părintesc al Statului Român, al Republicii Populare Române, numai pentru consolidarea suveranității și independenței naționale a Statului nostru democrat. Cele mai largi perspective ni se deschid pentru activitatea noastră în viitor, când nu vom mai munci izolați, părăsiți și prigoniți ca în trecut, ci vom fi închegați într-o biserică puternică națională, care să cuprindă în sânul său tot clerul și tot poporul român din scumpa noastră patrie".^[7]

Așadar, gândul care-l munea pe Patriarhul Marina, din primul moment al alegerii sale, era întoarcerea uniților. Acest gând era expresia "perfectei colaborări dintre Statul democrat și Biserica ortodoxă", cum s-a exprimat Stanciu Stoian, ministrul Cultelor, în acea ocazie.

Lucrurile erau hotărâte în așa măsură încât, o lună mai târziu, Patriarhul Marina, înainte de a pleca la Moscova pentru Congresul Pan-ortodox, unde activitatea Vaticanului va fi condamnată ca anticreștină, antidemocratică și antinațională, a putut mărturisi unui grup de prieteni că la reîntoarcerea de la Moscova le va putea anunța o mare bucurie: întoarcerea Bisericii greco-catolice la Biserica ortodoxă!

De aici înainte presa începe să se ocupe în mod intens de problema întoarcerii uniților la Biserica ortodoxă. În special *Emilian Antal*, Locotenentul Mitropoliei Sucevei, duce în ziarul *Semnalul* o înverșunată campanie împotriva Bisericii Unite. Într-un articol din 21 iunie 1948, Emilian Antal, reproducând din *Ziarul Patriarhatului* din Moscova istoria întoarcerii rutenilor la Biserica ortodoxă (care s-a făcut și ea printr-o nemaipomenită prigoană), se întreba: "Va avea oare și poporul nostru o asemenea bucurie? Este convingerea noastră că așa va fi, chiar dacă va trebui să așteptăm până la 7 octombrie, când se vor împlini 250 ani de la unirea de la Bălgrad". Prin urmare era deja stabilită chiar și data desființării Bisericii Unite! Același Emilian Antal scrie: "Și noi, Biserica ortodoxă cu ierarhii, preoții și credințioșii ei, cât și întreaga stăpânire, vom căuta să ușurăm cât mai mult reîntoarcerea acasă a fraților uniți". Dar nici alte gazete nu se lasă mai prejos. În *Telegraful Român* de la Sibiu, Gr. T. Marcu, fostul director al revistei *Studii Teologice* și profesor la Seminarul teologic de la Sibiu, într-un articol din 26 iunie 1948 *cereă fără rezerve ca pecețile de la 1700 de fie rupte prin intervenția conducerii de Stat*. La fel Pr. *Dumitru Stăniloae*, fost rector al Seminarului teologic de la Sibiu și cunoscut colaborator la *Gândirea* scrie: "Astăzi lucrurile s-au schimbat radical. E pentru prima dată de la 1918 încoace când conducerea politică a Statului român nu mai tremură în fața Vaticanului, iar Patriarhul Țării nu mai e împiedicat să-și exprime durerea pentru faptul că o parte din turma sa e încă silită de paznici năimiți să stea despărțită. Trăim o conjunctură unic de favorabilă, când nici o putere nu mai stă în calea poporului român de a-și reface unitatea religioasă. Am fi neînțelepți dacă n-am profita de ea, așa cum a profitat poporul nostru și la 1918, de altă conjunctură favorabilă, pentru a-și reface unitatea politică".

Paralel cu aceasta, gazetele comuniste, cât și organele oficiale ale Bisericii ortodoxe duc o campanie din cele mai aprinse împotriva Sf. Părinte și a reprezentanților săi. Tonul îl dăduse deja reprezentanții Guvernului, în special Petru Groza, Gheorghiu-Dej, Vasile Luca, Ana Pauker și Stanciu Stoian. Cu ocazia prezentării proiectului pentru noua Constituție (10 aprilie 1948) Gheorghiu-Dej spusese în Parlament: "Fără îndoială că Papa va găsi motiv pentru a ataca constituția noastră, pentru faptul că ea nu concordă cu tendințele Vaticanului, care se amestecă în treburile interne ale diferitelor țări sub pretextul de evanghelizare a credințioșilor catolici. Cine știe dacă Vaticanul nu se va gândi să arunce anatema și asupra noastră, pe motivul că noua noastră constituție nu prevede supunerea concetățenilor noștri de religie catolică directivelor politice ale Vaticanului sau pentru motivul că nu ne lăsăm ispitiți de strălucirea vițelului de aur american, la picioarele căruia Vaticanul vrea să-și aducă credințioșii".

Numeroase articole de ziar îl prezintă pe Sf. Părinte încărcat cu cele mai grozave crime, comerciant de lucruri sfinte, pus în slujba imperialismului și capitalismului american, gata să provoace un nou război, dușman al păcii și al democrației. Reprezentanții Vaticanului sunt spioni plătiți de anglo-americani ca să provoace acte de sabotaj împotriva democrației. "Reprezentanții Vaticanului, scria *Scânteia* din 23 iulie 1948, se împotrivesc reformelor democratice și vorbesc de rău regimurile populare instaurate în aceste țări. Ei susțin mișcări

clandestine și urmăresc din umbră comploturi și acțiuni de spionaj în favoarea puterilor imperialiste”.^[8] “De aceea Vaticanul are prea multe păcate pentru a fi lăsat să răspândească obscuratismul și ura împotriva popoarelor democratice care merg hotărât pe drumul socialismului”.^[9] Acuzele cele mai grosolane și calomniile cele mai dezgustătoare, însoțite de caricaturi vulgare și nerușinate, se urmează unele pe altele mai ales după ce Congresul Pan-ortodox de la Moscova aruncă anatema asupra Bisericii catolice, arătând activitatea Sf. părinte ca fiind primejdioasă pentru creștinism și pentru democrație. *Rezoluția Congresului în legătură cu problema: “Vaticanul și Biserica ortodoxă”,* între altele cuprinde: “Consfătuirea Întâi Stătătorilor și reprezentanților Bisericilor ortodoxe autocefale... hotărăște următoarele: Curia romană, în frunte cu Episcopul Romei, sub influența «înfumurării trufașe lumești...» și din motive pur omenești, a denaturat în decursul veacurilor adevărata doctrină evanghelică, primită de la Domnul prin sfinții Apostoli... Faptul că Vaticanul a dat uitării tradițiile Ortodoxiei Ecumenice a împins corabia Bisericii Romano-Catolice spre vârtejul papismului anticreștin, străin pentru Biserica lui Hristos... Și acum activitatea Vaticanului se îndreaptă *împotriva intereselor celor ce muncesc*. Vaticanul reprezintă centrul intrigilor internaționale, împotriva intereselor popoarelor, îndeosebi a popoarelor slave, precum și centrul fascismului internațional... Vaticanul apare ca un incendiator al celor două războaie imperialiste și în prezent participă în mod activ la incendierea unui nou război și în general luptă pe cale politică contra democrației mondiale... Întreaga lume creștină și toți adevărații catolici credincioși trebuie să-și dea seama spre ce prăpastie îi împinge papalitatea contemporană. Toți creștinii, indiferent de naționalitate și confesiune, nu pot să nu înfiezeze politica Vaticanului, ca o politică anticreștină, antidemocratică și antinațională”.^[10] Se înțelege că presa din România a dat acestei rezoluții o largă difuzare, comentând-o pe larg și împingând până la absurd și vulgaritate acuzele împotriva Sf. Părinte, a Episcopilor catolici etc.

Pe lângă articolele de ziar și reviste, diferite broșuri de propagandă antipapală apar și sunt răspândite printre muncitori. Una din aceste broșuri, scrisă de un oarecare *Al. Cerna-Rădulescu*, secretar de redacție la revista *Biserica Ortodoxă Română*, le întrece pe toate celelalte prin vulgaritățile și veninul pe care-l conține. Broșura se intitulează: *Spionaj și trădare în umbra crucii*. E publicată cu Bindecuvântarea Patriarhului Justinian Marina și are o lungă introducere semnată de Ministrul Cultelor, Stanciu Stoian. E destul să amintim câteva din titlurile capitolelor pentru a ne da seama de ce fel de propagandă e vorba: *Politica anticreștină și antidemocratică a Vaticanului; De la Papa nu vine nimic bun pentru popor; Sfântul patrimoniu al trădării; Veninul sub cruce* etc.

În acest fel, comuniștii încercau să pregătească opinia publică pentru loviturile pe care aveau de gând să le dea Bisericii catolice din țară.

Prima reacție a Bisericii Unite

Locotenentul Mitropoliei Sucevei, Emilian Antal, scria la 1 iunie 1948 că apelul părintesc al Mitropolitului Bălan s-a izbit de inimi împietrite care trebuiesc înmuiate...^[11] Această mărturisire a unui înverșunat susținător al *refacerii unității religioase* prin întoarcerea la *ortodoxie* și credincios slujitor al democrației populare, ne dezvăluie felul în care a fost primit în cercurile unite apelul lansat de Mitropolitul Sibiului, ca și celelalte care i-au urmat. Prima reacție a fost de indignare. Nimeni nu se aștepta ca de la Câmpia Libertății de la Blaj să i se facă Bisericii Unite o astfel de propunere, și mai ales în astfel de condiții. În unanimitate, clerul unit a respins din capul locului ideea unei fuziuni de care s-ar fi putut bucura numai exponenții democrației populare. La fel, toate școlile confesionale unite s-au remarcat prin spiritul de decizie cu care au respins apelul ortodox inspirat de comuniști. Tot așa, între teologii Seminariilor teologice unite a domnit, din primele clipe ale încercării, o atmosferă de intensă trăire sufletească pătrunsă de hotărârea de a rămâne tari în credință, cu orice preț. Scrisori din țară ne arată felul în care au fost primite primele semne ale vremurilor grele ce se vesteau. Un prieten scria pe atunci: “Mari vor fi evenimentele următoare și apropiate; cel puțin așa se prevăd. Domnul să fie cu noi pururea, să ne întărească în încercările ce ne așteaptă, să ne dea dragoste pentru dușmani, blândețe și compătimire. De va fi voia lui Dumnezeu, Biserica noastră greco-catolică va ști să primească botezul pe care nu l-a primit până acum și va ști să-și împodobească Neamul cu sfinți și eroi... Noi știm că din suferințe nu putem să dobândim decât bine «că prea mult ne-am umplut cu disprețuire». Acum se va vedea cine este ostașul lui Hristos și cine al intereselor personale”. Iar altul scria: “Informațiuni bisericești de la noi vei primi tot mai puține. Îngrijorări, tot mai multe. Se pare că acum ortodoxia vrea să ia “pecețile” cu asalt. Dar cred că pentru Biserica noastră această încercare - dacă va veni -, va fi o nouă pagină de glorie...”

Biserica Unită nu mai poseda nici un mijloc pentru a răspunde atacurilor tot mai frecvente ce i se aduceau în presă și prin radio, toată presa unită ca și cea a catolicilor de rit latin fiind demult suspendată. Păstorii Bisericii Unite s-au silit însă să-și informeze credincioșii prin viu grai de vremurile grele ce se apropiau și să-i pregătească sufletește pentru ceasul întunericului. Cu toate că autoritățile civile le-au pus tot felul de piedici, ei pornesc să-și viziteze, sat de sat, toți credincioșii. Îndeosebi Episcopul Ioan Suciuc cutreieră neobosit toate plaiurile Ardealului, denunțând pretutindeni cu curaj și fără ocolire, primejdia pe care o reprezintă comunismul pentru credință. Cuvântările sale sunt un adevărat triumf. În multe locuri e ascultat și aclamat de frații ortodocși.

Peste tot în Biserica Unită se notează o intensificare a vieții religioase. Serviciile divine încep să fie frecventate de un număr mare de credincioși cum nu se mai văzuse niciodată înainte. În centrele mai importante se fac în fiecare zi slujbe religioase speciale pentru întărirea în credință.

Pentru ca să ia și o atitudine oficială în fața propunerilor inacceptabile pe care ierarhia ortodoxă, aservită comuniștilor, le făcea Bisericii Unite, Episcopii uniți, în ziua de 29 iunie 1948, sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel, adresează o scrisoare circulară clerului și credincioșilor uniți, îndemnându-i să rămână tari în credință. Această scrisoare, expresie a sentimentelor adevărate pe care trebuie să le aibă episcopii lui Hristos, chemați să mărturisească în orice împrejurare pentru adevăr, va rămâne în istorie ca o pagină autentică de curaj creștin, de demnitate, de conștiință a răspunderii, de totală alipire la Hristos și la Biserica Lui, în ciuda oricărei împotriviri și a oricăror suferințe. Pentru însemnătatea ei, o reproducem aici aproape în întregime, fiind un document aproape unic în toată istoria noastră.

În introducere, episcopii uniți spun că, după ce am asistat la atâtea turburări, la atâtea suferințe, la atâtea dezastre cauzate de război, toți am început să simțim în suflet dorința unei conviețuiri pașnice între popoare, a unei fraternități, a unei uniri între suflete, ca toți să fie fiii unui aceluiși Părinte, toți mărturisind aceeași credință, toți ascultând același cuvânt, toți mergând fără teamă și fără șovăire pe același drum pe care Dumnezeu mililor ni l-a trasat, prin Fiul Său, tuturor. Spunând acestea, Episcopii uniți declară:

“În acest ceas de cutremurătoare încordări, ceas în care popoarele și țările caută un Părinte, o înfrățire și o unitate sufletească; în acest ceas în care, sub forma unei invitări prietenești de «a ne întoarce acasă», ne arată la orizont semnele amenințătoare ale unei încercări de a ne smulge din sânul Bisericii lui Isus, de a ne scoate din turma condusă de Păstorul ales de El, adică de Petru și de urmașii lui, Papii de la Roma, de a ne îndepărta de la împărăția cerului pe pământ, se cuvine, ba chiar trebuie, iubiți frați și fii, să facem această mărturisire de credință, glas al sufletelor noastre arhieresti, dar în același timp și glas al conștiinței fiecărui preot și al fiecărui suflet credincios al Bisericii catolice. Se cuvine să facem acum această mărturisire de credință și pentru că în acest an se împlinesc două veacuri și jumătate de la Cartea de mărturie dată de luminații Părinți ai noștri când s-au unit cu turma lui Isus în Biserica catolică, lepădând dureroasa dezbinare și închegând legătura unității cu Biserica cea adevărată, împlinind astfel pentru noi călduroasa rugăciune a Domnului *ca toți să fie una*.

Ce înseamnă sfânta unire cu Roma?

“Acum 250 de ani părinții noștri trăiau în obidă și necaz, amenințați să lapede și ce mai țineau din sfânta Evanghelie, gata să-și piardă și ființa românească. Atunci frământându-se trei ani de zile și judecând schimbarea și nestarea acestei lumi înșelătoare și nepieirea sufletelor, de bună voie s-au unit cu Biserica catolică, mărturisindu-se a fi mădularele ei, convinși că aceasta este Biserica lui Isus cea adevărată, bine crezând că adevărul îi va face liberi.

Sfânta Unire cu Roma înseamnă pentru noi întoarcerea la credința în care s-a zămislit și a trăit poporul român timp de zece veacuri, credință de la care, fără voia și știrea noastră, am fost rupți la 1054.

Sfânta Unire cu Roma înseamnă întoarcerea noastră la turma lui Isus Hristos, ca să fim și noi mieluseii lui, căci Domnul a spus numai lui Petru și urmașilor lui: *Paște oile mele, paște mieluseii mei*. Lui i-a fost încredințată cărja de păstor, lui i-a fost delegată puterea de a paște sufletele cu hrana adevărului și a vieții. Sfânta Unire cu Roma înseamnă întoarcerea la împărăția lui Dumnezeu care-i călătorește aici pe pământ. Iar cheile împărăției Isus le-a încredințat lui Petru și urmașilor săi. Nimeni nu poate intra în ea dacă Petru nu-i va deschide prin urmașii săi, Episcopii Romei, și prin cei ce sunt în legătură duhovnicească cu el. Sfânta unire cu Roma înseamnă potrivirea vieții noastre la cuvântul lui Dumnezeu întreg și neștirbit, ca astfel să ajungem ucenicii Lui, după spusa Domnului: *De veți rămânea în cuvântul meu, cu adevărat ucenicii mei veți fi* (Ioan 8, 31).

De ce ne-am unit cu Roma?

“Așadar, iubiți frați și fii, ne-am unit cu Roma *ca să nu ținem adevărul în robia nedreptății* (Rom. 1, 18), nici să-l împuținăm. Care adevăr? Acela pe care înainte nu-l luam în seamă, acela pe care astăzi îl tăgăduiesc încă frați de ai noștri după sânge, adevărul cuvântului lui Dumnezeu scris în sfânta Evanghelie de la Matei (16, 18-19), când Domnul a spus lui Petru: *Tu ești Petru - adică Piatra - și pe această piatră voi zidi Biserica mea și porțile iadului nu o vor învinge, și ție-ți voi da cheile împărăției cerurilor și orice vei lega pe pământ va fi legat și în ceruri, și orice vei dezlega pe pământ va fi dezlegat și în ceruri*. Ne-am unit cu Roma ca să nu ținem în robia nedreptății cuvântul Domnului de la Evanghelia Sfântului Ioan (21, 16-18) care spune: *Paște oile mele, paște mieluseii mei*. Ne-am unit cu Roma ca să nu punem la tocmeală cuvântul Domnului, căci nelegiuit lucru este a târgui cuvântul lui Dumnezeu.

Ne-am unit cu Roma, iubiți frați și fii, ca în numele neamului nostru să coasem la loc haina fără cusătură a Domnului Isus, cruțată de călăii care l-au răstignit, dar sfârtecătă de episcopii greci când s-au dezbinat de adevărata Biserică a lui Hristos.

Ne-am unit cu Roma ca să nu călcăm în picioare cuvântul strămoșilor noștri care, la Florența, în 1493, în frunte cu Mitropolitul Damian al Moldovei, au scris unirea. Într-adevăr, prin unire noi am săvârșit o faptă vrednică de strămoșii noștri! Prin sfânta unire noi dovedim lumii creștine a lui Dumnezeu că poporul român nu-și calcă jurămintele făcute Domnului, că-i mărturisește adevărul și-și ține cuvântul, căci, iubiți frați și fii, neamul nostru n-a tăgăduit niciodată, prin nici o carte, nici nu și-a retras cuvântul dat la Florența pentru sfânta unire cu Biserica Romei, din care noi am făcut un titlu de glorie pentru neamul nostru.

Și pentru a face lumină deplină, stăruim în a lămuri această faptă și a-i arăta temeiul. Ne-am unit cu Roma ca să nu dăm de minciună Sinoadele mari care într-un singur glas proslăvesc Biserica Romei, singura apărătoare a adevărului, singura osânditoare a tuturor erezilor, chiar când ele s-au plămădit pe scaunul patriarhului de la Constantinopol. Aceste Sinoade sunt cinstite și azi de Episcopii Răsăritului, de Biserica ortodoxă.

Ne-am unit în credință cu Biserica catolică a Romei, ca glasul nostru să fie una, în mărturisirea credinței, cu glasul marilor Sfinți Părinți ai Răsăritului: cu Sf. Ignație, Sf. Ciril, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigore de Nazianz, Sf. Ioan Damaschinul, Sf. Maxim Confesorul și ceilalți. Și nu e de puțin preț mângâierea și mândria pentru sufletele noastre, știind că tocmai prin sfânta unire am ajuns la credința Sfinților Părinți ai Răsăritului.

Ne-am unit cu Roma ca să nu dăm de minciună nici cărțile noastre de slujbă și acele rugăciuni atât de frumoase cu care ne sfințim buzele la jertfa laudei. Căci atât de limpede se află scrisă în ele mărturisirea că Biserica Romei prin Papa, Episcopul ei, este pusă la cârma Bisericii lui Isus, încât nu odată frații noștri de neam dar nu de credință au fost ispitiți să schimbe cuvintele sau să lase afară mărturiile moștenite de la strămoși, când ele mărturiseau același lucru pe care-l mărturisește și Biserica catolică, pentru ca nu cumva în cărțile sfintelor slujbe, pe care le folosim împreună, să se găsească osânda greșelilor și a rătăcirilor lor. Dar acela care astăzi, din frică de adevăr, îl șterge din cărțile liturgice, mâine, din ură față de adevăr, îl va șterge chiar și din Evanghelie."

Adeveritu-s-a cuvântul Domnului

"*Adevărul vă va face liberi*". Pare că niciodată în istoria poporului nostru nu s-a adevărit această făgăduință a lui Isus în așa măsură ca aici. Drept răsplată că ne-am dăruit adevărului veșnic și l-am mărturisit, ni s-au dat și binecuvântări vremelnice, multe și îmbelșugate. Cărturarii români au scris multe cuvinte de laudă despre binefacerile unirii cu Biserica catolică, care toate sunt binefacerile adevărului.

Prin unirea cu Biserica catolică, poporul român s-a dezrobit din iobăgia minții, i s-a deschis calea spre învățătură și fiii lui au putut să se bucure, alături de fiii domnilor, de lumina cărții. Prin unirea cu Biserica cea adevărată s-a înlăturat de pe grumajii poporului român din Ardeal, înhămat în robie, jugul greu al lipsei, al mizeriei și asupririi. Prin sfânta unire, iobagii și-au ridicat fruntea atât de sus încât a putut fi încinsă cu cununa arhierescă, cu laurii poeziei, cu numele de mari cărturari. Prin unire s-au format acei bărbați luminați și curajoși care în fruntea poporului au ajuns să înscrie în viața națiunii asuprite drepturile omului creat de Dumnezeu, ale omului care înainte era tratat mai rău decât un animal de casă."

Suferințele îndurate pentru sfânta unire

"Dar dacă adevărul și binele săvârșit prin unirea cu Roma este atât de limpede, de ce această luptă pe care unii au dezlănțuit-o cu obrăznicie împotriva Bisericii Unite? Iubiții noștri frați și fii, cei care au dușmănit Biserica noastră au fost aproape toți dușmani ai neamului românesc. Știți voi cine s-a împotrivit acestui mare act al unirii? Mai întâi au fost domni și conții protestanți și calvini din Ardeal care nu voiau ca poporul român să se ridice la lumina adevărului și la fericirea libertății. Pe urmă, episcopii sârbi, străini Ardealului, dornici să impună și poporului român stăpânirea lor religioasă. S-au găsit de asemenea și fii de ai neamului nostru care, cu sprijinul acestor străini sau al altora, au căutat să dea lovitură sfintei uniri, tocmai când Episcopii Bisericii Unite apărau nația română în fața celor mari, cum a fost sub Vlădica Inocențiu Micu Klein și sub Vlădica Petru Pavel Aron. Biserica română unită din Ardeal era una cu poporul român care lupta pentru existența sa omenească și creștină. Să spunem că ea a fost în slujba poporului, ar fi prea puțin. Ea a fost însăși poporul lui Dumnezeu care lupta pentru existența sa omenească.

Iar pentru a rămâne credincioși moștenirii Domnului nostru Isus Hristos care nu e alta decât sfânta unire cu Biserica Romei, părinții noștri au înfruntat aspre și înverșunate lupte, socotind a fi mai de preț pentru suflet ocară suferită pentru Isus Hristos și pentru cuvântul lui decât viața acestei lumi schimbătoare, cu minciinoasele sale

bogații. Străinii, dușmani ai poporului, au stârnit în sânul său, cu ajutorul domnilor unguri eretici, triste tulburări împotriva unirii... (Părinții noștri) au suferit pentru a păstra nestrucată tezaurul credinței, pentru ca noi, fiii ai Bisericii Unite, să nu ne naștem în întuneric, în greșală și schismă, ci în Biserica Dumnezeului celui viu... Astăzi ei ne privesc cu toate rănile pe care le poartă; ne îmbărbătează prin tot chinul și sângele lor să nu aruncăm un vâl cernit peste gloria lor sfântă, nici să ne ascundem obrazul de rușine în fața generațiilor viitoare, a fiilor și a nepoților noștri."

Învinuiri

"În fața acestui tablou de Vinere Mare e posibil oare să se spună că sfânta unire a fost făcută din calcule vremelnice?... Și cine ne-ar putea acuza de a fi pus o altă temelie mântuirii decât aceea pe care Domnul Isus a pus-o El însuși? Și care alta ar putea să fie dacă nu Petru pe piatra care este Hristos, pusă la capul unghiului? Dacă Episcopul Romei nu-i temelie la care se referă cuvintele Mântuitorului, atunci care alt episcop ar putea să fie? Care alt oraș episcopal a îndrăznit să poarte grija Bisericii?... Oamenii care încearcă să vă tulbure și caută să răstoarne Evanghelia lui Hristos, cum spune sfântul Pavel, nu umblă într-un adevăr.

Și cine ar îndrăzni să ne acuze pe noi episcopii și pe voi, fiii Bisericii Unite, că am rupt unitatea credinței și că în loc de a ne uni, ne-am despărțit de Biserica lui Hristos, producând dezbinare? Dar ce înseamnă dezbinare sau schismă dacă nu despărțire de autoritatea statornică de Hristos? Și care ar fi acea autoritate bisericească legitimă de care s-ar fi despărțit Biserica Romei și noi împreună cu ea? Nimeni nu poate să o spună, pentru că nu există decât o singură autoritate religioasă de care despărțindu-te te despați de însăși Biserica lui Hristos, și această autoritate este Papa, Episcopul Romei, după cum arată Evanghelia lui Hristos.

A acuza apoi pe episcopii și pe fiii Bisericii Unite că prin unire s-ar fi îndepărtat de românism și s-ar fi despărțit de popor, e mare îndrăzneală. Pentru a răspunde ar ajunge să amintim că oameni de valoare ai unei națiuni care nu ne-a voit totdeauna binele au mărturisit că Biserica Unită a dat românilor din Ardeal conștiința că sunt un popor, și un popor nobil. La fel, *Supplex Libellus Valachorum*, *Piatra libertății* și *Memorandum-ul* și-au avut sprijinul în altarul Catedralei Mitropolitane române unite de la Blaj."

Încercarea credinței noastre

"Iar dacă ni s-ar cere acum socoteală de credința și de nădejdea noastră, ce am răspunde? *Chiar dacă îngerii din cer ar veni să vestească o altă Evanghelie decât cea vestită de noi, anatema să fie!* (Gal. 1, 8). Noi răspundem deci că *n-avem nici o putere împotriva adevărului, ci numai pentru adevăr* (2 Cor., 13, 8)... Iar noi, iubiți frați și fii sufletești, noi nu trebuie să ne rușinăm de Evanghelia lui Hristos, *pentru că cine se va rușina de mine și de cuvintele mele..., și Fiul omului se va rușina de el* (Marcu 8, 38). Dacă ne facem vinovați de acest adevăr, dacă ne lepădăm de cuvintele Domnului chiar numai dintr-o singură pagină a sfintei Evanghelii, dacă ne lepădăm de o singură lege sau de o singură poruncă, dacă micșorăm descoperirea dumnezeiască chiar numai cu un singur adevăr, suntem tot atât de vinovați ca și cum am fi călcat în picioare întreaga Evanghelie sau am fi stricat toată credința (Iac., 2, 10), pentru că am schimbat temelie credinței care este autoritatea negreșelnică a cuvântului lui Dumnezeu. Evanghelia nu-i de la oameni; prin urmare ea nu poate fi adusă la târgul schimbătoarelor noastre păreri omenești.

Pentru Evanghelia Mântuirii trebuie să suferim totul, pentru ca să ne facem vrednici de ea, ca și Părinții noștri... *Tot cel ce mă va mărturisi înaintea oamenilor, și Fiul omului îl va mărturisi pe el înaintea îngerilor lui Dumnezeu. Iar cel ce se va lepăda de mine înaintea oamenilor, lepădat va fi înaintea îngerilor lui Dumnezeu* (Luca 12, 8-9).

Legăturile care ne unesc cu Papa, Episcopul Romei, nu sunt o orânduire omenească, supusă schimbărilor, ci sunt de orânduire dumnezeiască; de aceea, datorită noastră e să suferim pentru ele orice fel de ocară, lovituri, amenințări, temniță și chiar sărăcie. Asta înseamnă să preamărim pe Isus Dumnezeul nostru, să-i dovedim o dragoste sinceră și să ne câștigăm încă de pe acum, cu prețul unei suferințe trecătoare, o veșnică și peste măsură de mare mărime (2 Cor., 4, 17), căci *pătimirile vremii de acum nu sunt vrednice de mărirea ce se va arăta în noi* (Rom. 8, 18)."

Chemarea crucii

"Să ținem deci cu tărie mărturisirea credinței, păstrată prin sânge și durere de Părinții noștri, ca să nu umblăm în întuneric, nici să nu arunce nepoții blesteme asupra noastră pentru că am lepădat sfânta moștenire a credinței celei drepte și adevărate. *Cu ochii ațintiți asupra lui Isus, începătorul și plinitorul credinței care a suferit*

pe cruce, neținând seama de ocara ei (Evr. 12, 2), frați Preoți ai Domnului, să stați alături de noi, Episcopii voștri, iar voi, iubiți fii, să stați alături de Preoții Bisericii române unite, întăriți pe temelia ei care este Petru, prin urmașii săi, Papii de la Roma. Noi, fii ai împărăției, să nu avem duhul sfielii, ci veseli, gândindu-ne la viața veșnică, să mărturisim credința noastră în *una, sfântă, catolică și apostolică Biserică*, fără să ne lăsăm amăgiți de cei ce doresc măriri deșarte și care, neavând dragoste nici de sufletele noastre, nici de țară, vor să ne răpească sfânta moștenire a unirii."

Pregătirea sufletului

"Să nu ne împovărăm cu griji, și nici deșartele înțelepciuni și filosofii să nu fure mințile noastre, ci să avem încredere în Acela care a spus că nu va îngădui să fim ispitiți peste puteri. Dacă încercarea s-a abătut sau se va abate asupra noastră, să citim cuvintele Scripturii: *Domnul ne judecă și ne pedepsește ca să nu fim osândiți împreună cu lumea* (I Cor., 11, 32), căci *dacă nădăjduim în Hristos numai pentru viața aceasta, suntem mai nenorociți decât toți oamenii* (I Cor., 15, 19).

Datori suntem apoi, venerați frați și iubiți fii credincioși, ca la încheierea cuvântului nostru de mărturie să vă îndemnăm stăruitor ca să nu dați prilej celor din afară să prigonească credința noastră.

Iar tu, Simon Petre, care prin cel de-al 260-lea urmaș, prin Papa Pius al XII-lea, conduci corabia Bisericii, întărește pe frații tăi așa cum ți-a încredințat Domnul, *ca niciunul dintre noi să nu se clatine în turburările de acum*. Așa, întăriți prin binecuvântarea arhierescă, vom lupta *lupta dreaptă a credinței, iar Dumnezeuul păcii va zdrobi pe Satana sub picioarele noastre* (Rom. 16, 20).

Darul Domnului nostru Isus Hristos să fie cu voi toți. Unirea credinței și împărtășirea Spiritului Sfânt cerând, pe noi înșine și unul pe altul, și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm. Amin.

Dată la sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel, anul Domnului 1948."

Notăm că cenzura a interzis tipărirea acestei scrisori pastorale, deși ea nu are caracter politic și nici nu putea fi o primejdie pentru ordinea publică.

Legile de sugrumare a Bisericii

Denunțarea Concordatului. Printre primele dispoziții de lege arbitrară împotriva Bisericii, și care loveau deopotrivă și Biserica Unită, a fost denunțarea unilaterală a Concordatului cu Sfântul Scaun. În ziua de 18 iulie 1948 ziarul *Națiunea* aducea laconica știre că *pentru a putea duce la îndeplinire dispoziția constituțională cu privire la libertatea deplină a cultelor religioase*, Consiliul de Miniștri a aprobat abrogarea legii din 12 iunie 1929 pentru aprobarea Concordatului cu Vaticanul, denunțarea acestui Concordat și încetarea aplicării dispozițiilor menționatului Concordat pe data denunțării lui. De fapt, în ziua următoare, *Monitorul oficial* (n. 64, 19 iulie 1948) aducea următorul Decret de lege n. 151:

Concordatul încheiat între România și Sf. Scaun în 10 mai 1927, precum și acordurile și convențiile ce au urmat aplicării aceluiași Concordat, se denunță cu data publicării prezentei legi.

La aceeași dată încetează aplicarea Concordatului, a acordurilor și a convențiilor ulterioare.

Se abrogă legea din 12 iunie 1929 pentru ratificarea Concordatului, la fel cu legile de ratificare a convențiilor sau acordurilor ulterioare.

Denunțarea Concordatului a fost pregătită și ea printr-o lungă campanie de presă care nu s-a dat la o parte de la nici o minciună, de la nici un fel de calomnie ca să pună într-o lumină proastă acțiunea Sfântului Scaun în România și să discrediteze autoritatea și prestigiul Sfântului Părinte și al reprezentanților săi. Se spunea că interesele supreme ale neamului cer să se pună capăt intervenției dăunătoare a Sf. Scaun în treburile interne ale Statului român, că Concordatul, prevăzând pentru catolici libertatea de organizare, crea un "Stat în Stat", care trebuia neapărat suprimat. De altfel, se spunea, Concordatul nu era decât o unealtă de stăpânire lumească a Papei. Prin Concordat se țineau subjugate conștiințele credincioșilor de către o putere ce se arăta străină de rosturile neamului nostru și potrivnică propășirii lui tocmai în clipele în care el se îndruma biruitor pe calea socialismului progresist. Se denunța cu indignare opiniei publice că Episcopii catolici, de ambele rituri, din România, ocrotiți de concordat, țin legături cu o putere din afară care, sub mască bisericească, sprijină politica imperialiștilor de ațătare la război și de subjugare a popoarelor. La fel se denunța, ca ceva de neconceput, faptul că în școlile catolice, care prin concordat s-ar fi bucurat de un regim privilegiat, *nu se propunea doctrina materialismului dialectic*, și se cerea stăruitor ca mersul poporului pe căile democrației să nu mai fie stânjenit de o minoritate reacționară, aservită stăpânirii Papei și imperialismului capitalist.

Organele oficiale ale Bisericii ortodoxe cereau același lucru. Ele insistau ca Guvernul să intervină pentru a șterge nedreptatea istorică înfăptuită prin Concordat împotriva Bisericii dominante, și pentru a ridica Biserica ortodoxă din inferioritatea în care s-ar fi găsit față de cultul catolic în urma Concordatului. Iar imediat după

denunțarea Concordatului, organele Bisericii ortodoxe și-au exprimat mulțumirea pentru că a fost înlăturată, în sfârșit, o monstruoasă nedreptate, și a fost restabilită libertatea și egalitatea cultelor, laudând Guvernul pentru că s-a hotărât să săvârșască un act atât de înțelept și curajos.

Patriarhul Justinian Marina, care la data denunțării Concordatului se găsea la Moscova, și-a arătat bucuria prin următoarele declarații (3 august 1948): "Interesele politice urmărite de Vatican sunt străine spiritului însuși al credinței noastre creștine, astfel că patriarhii și reprezentanții bisericilor ortodoxe au ținut să salute cu bucurie hotărârea guvernului român de a înlătura definitiv posibilitatea de imixtiune a papalității în treburile interne ale Republicii populare române".

Concordatul a fost denunțat în mod unilateral și fără nici un preaviz din partea Guvernului român. Măsura astfel luată călca nu numai dispozițiile cuprinse în articolul 23 al aceluiași Concordat, ci și cele mai elementare reguli ale bune înțelegeri internaționale. Graba abuzivă depusă de guvern pentru a face să înceteze imediat aplicarea dispozițiilor prevăzute de Concordat se înțelege dacă ne gândim la conținutul acestei convenții. Concordatul, în afară de clauzele privitoare la organizarea și funcționarea propriu-zisă a Bisericii catolice de ambele rituri în România (art. 1-12), dintre care una sancționa libertatea de comunicare a Episcopilor, clerului și poporului cu Sf. Scaun, cuprindea și dispoziții privitoare la școlile confesionale și funcționarea lor, la seminariile teologice, la administrarea bunurilor, la funcționarea instituțiilor de binefacere ca spitale, sanatorii etc., ca și asociațiilor cu caracter pios. În toate aceste domenii, organele bisericești se bucurau de deplină libertate de acțiune, de inițiativă, de conducere, urmând doar a se încadra în dispozițiile legilor în vigoare. Or, această libertate comunistii nu mai voiau să o conceedă. Mai ales dispozițiile care priveau raporturile dintre credincioșii catolici și Sf. Scaun, ca și cele ce priveau libertatea învățământului catolic, se puneau de-a curmezișul planurilor comuniste de a înhăma cu sila conștiințele credincioșilor și instituția bisericească în slujba materialismului ateu și a democrației progresive. Libertatea de conștiință a credincioșilor catolici de ambele rituri din România era prevăzută și sancționată de Concordat. Dar tocmai această garanție legală a libertății de conștiință nu era pe placul comunistilor care tindeau și tind să monopolizeze în slujba intereselor de partid chiar și sentimentele cele mai intime ale omului.

Prin denunțarea Concordatului, prin urmare, Guvernul comunist urmărea a servirea credincioșilor catolici din România intereselor democrației progresive. Asta însă n-o putea face decât împiedicându-i de a mai întreține legături cu Sf. Scaun, adică silindu-i "să-și adune gândurile acasă - după expresia foarte semnificativă a Ministrului Cultelor, Stanciu Stoian - să nu mai fie nici pe față nici pe ascuns cu gândurile fugare peste hotare", ca să fie mai întâi de toate cetățeni ai Republicii populare și numai pe urmă catolici. De aceea gazeta *Națiunea* din 18 iulie 1948 jubila spunând că după ruperea *rușinosului Concordat* credincioșii catolici se vor putea uni, în sfârșit, cu poporul și vor putea fi părtași aspirațiilor lui, fiind acei de sub jugul marelui stăpân de la Roma.^[12]

În al doilea rând, Guvernul intenționa să pregătească și în acest fel terenul pentru desființarea Bisericii Unite. De fapt, presa comunistă a interpretat decizia Guvernului în acest sens. Cea din urmă piedică a reînțoarcerii uniților - Concordatul - a fost înlăturată, se spunea; deci nimic nu mai oprește înfăptuirea unității spirituale a tuturor românilor. Niciodată națiunea nu s-a găsit într-o ocazie mai potrivită ca să realizeze visul atât de mult așteptat: înlăturarea dezbinării și ștergerea rătăcirii uniției. Suntem siguri, se spunea, că Programul Patriarhului Justinian de readucere a uniților la Biserica ortodoxă va fi realizat.^[13] "Ruptura făcută la 1700 va fi mai ușor vindecată după înlăturarea Concordatului; întoarcerea uniților va fi ușurată prin dispariția acestui instrument de susținere a catolicismului reacționar și dușman al unității".^[14]

Legea pentru reforma învățământului. Decretul de lege n. 175 din 3 august 1948, privitor la reforma și la noua organizare a învățământului în Republica populară română, înseamnă o nouă lovitură pentru Biserica catolică de ambele rituri din România. Simpla prezentare a articolelor 1 și 2 ale Decretului ajunge ca să illustreze spiritul care stă la baza acestei reforme a învățământului și consecințele pe care le aducea pentru Biserică. Articolul 1 spune:

"Învățământul public constituie în Republica Populară Română un drept egal pentru toți cetățenii Republicii Populare Române, fără deosebire de sex, de naționalitate sau religie. *El este organizat exclusiv de Stat, pe temeiul unității de structură și este așezat pe baze democratice populare și realist-științifice. Învățământul public este laic.*" Articolul 2 anunță că scopul învățământului este *educarea tineretului în spiritul democrației populare*; prevede folosirea timpului liber al elevilor prin organizarea unei activități extrașcolare care să lege școala de familie și de viața socială a mediului; *tinde să pregătească, pe baze științifice, pentru cadrele medii și superioare, specialiști care să corespundă trebuințelor de întărire a democrației populare și construire a societății socialiste.*

Oricine își dă seama ce înseamnă o astfel de lege pentru Biserică și pentru neam. Vrând să crească pe copiii țării în doctrina materialismului ateu, "în spiritul democrației populare", Statul nu mai îngăduie Bisericii de a avea vreo influență oarecare asupra educației tineretului român. Statul își rezervă dreptul *absolut și exclusiv* asupra minții și sufletului tineretului. Comentând aceste dispoziții ale legii învățământului public, Ministrul Cultelor, Stanciu Stoian, spunea că "în ce privește învățământul de cultură generală, pentru a asigura o pregătire științifică în spiritul vremii, pentru a nu turbura această pregătire prin imixtiunea diversității punctelor de vedere religioase în programa analitică a școlii și modul ei de aplicare, pentru a asigura un învățământ de structură

unitară, pentru toate aceste motive, învățământul de cultură generală este lăsat exclusiv în seama Statului”.^[15] Iar pentru a ne da seama care-i sensul pe care statul îl dă caracterului realist-științific al învățământului, e destul să amintim punctul din programa analitică privitor la rostul materiilor științifice: “să combată misticismul, ideile preconcepute și superstițiile, demonstrând elevilor că toate fenomenele provin din cauze naturale pe care știința le cunoaște sau le va cunoaște în viitor”.

Articolul 6 din legea învățământului public prevedea predarea obligatorie a limbii ruse începând cu clasa a 4-a a școlii primare. Stanciu Stoian justifică această dispoziție astfel: “S-a introdus limba rusă pentru a se pune la îndemâna masselor instrumentul de cercetare a lumii progresiste, așa cum s-a întâmplat după revoluția franceză, când limba acesteia a devenit limbă universală”.^[16]

Biserica tot ar fi avut un mijloc de educare a tineretului după principiile creștine, chiar după laicizarea învățământului de către Stat, dacă ar fi avut libertatea de a deschide școli confesionale. Dar acest drept îi fusese tăiat deja prin Constituție. Legea pentru noul regim al învățământului, aplicând principiul desființării învățământului confesional din Constituție, declară (art. 35) că *toate școlile confesionale și private de orice categorie devin școli de Stat*.

Pentru aplicarea acestui articol, un alt decret, nr. 176 din 3 august 1948, stabilește că pentru “lărgirea și democratizarea învățământului, comunitățile religioase, asociațiile particulare, cu sau fără scop lucrativ... și care au servit la funcționarea școlilor de învățământ, trecute în folosul Statului prin art. 35 al legii asupra învățământului public *devin proprietatea Statului*... Sunt considerate bunuri mobile și imobile, în conformitate cu acest articol, toate bunurile care au servit la funcționarea, întreținerea și susținerea școlilor, internatelor, căminelor și cantinelor, până la data de 1 ianuarie 1948, cum și cele consacrate acestor scopuri până după această dată” (art. 1). “Intră în prevederile articolului precedent... toate edificiile cu inventarul lor... cuprinse și acelea care au servit de locuință corpului profesoral sau personalului administrativ și pentru internatele, căminele și cantinele destinate elevilor sau studenților de la școlile de orice categorie. Intră la fel cota parte a fondurilor destinate menținerii și întreținerii învățământului, a domeniilor agricole ca și oricărei alte forme de exploatare care a servit la funcționarea școlilor, internatelor, căminelor, cantinelor și personalului profesoral sau administrativ (art. 2). *Sunt dizolvate pe data prezentului decret, toate asociațiile cu sau fără scop lucrativ, al căror scop a fost organizarea și funcționarea școlilor particulare de învățământ*” (art. 4).

În felul acesta, Bisericii îi era luată orice posibilitate de a organiza și întreține școli pe socoteala proprie. Printr-un simplu decret de lege au fost desființate și luate de Stat până și școlile *Blajului*, ale *Beiușului* și ale *Orăzii*, care în timpul celor 200 de ani de existență a lor au jucat un rol atât de important pentru ridicarea culturală a neamului, pentru deșteptarea națională, școli de care nu s-au bucurat grofii și conții, ci oropsitul popor al Ardealului, care a găsit în ele singura posibilitate de ieșire la lumină, după atâtea veacuri de împilare. Ceea ce însă n-au făcut grofii și conții unguri, în strădania lor de a împiedica poporul român să se ridice la conștiința drepturilor lui prin școală, împotriva institutelor școlare ale Bisericii Unite, au făcut comuniștii. La fel, Statul a pus mâna pe toate celelalte institute catolice de educație din țară. După promulgarea decretelor de care am vorbit, comisiile dinainte stabilite pentru preluarea bunurilor ce aparțineau școlilor catolice, prezentându-se la diferitele instituții, au făcut uz de sistemele cele mai neomenești și mai barbare, bătăndu-și joc în diferite chipuri de călugărițe, maltratând și terorizând personalul, comițând tot felul de abuzuri.

După cum stabilise deja Constituția și după cum Legea pentru regimul general al cultelor (4 august 1948) avea să precizeze, Bisericii i se acordase doar dreptul de a avea școli *pentru pregătirea personalului cultului, sub controlul Statului* (art. 44). Comentând și această dispoziție a legii, Ministrul Cultelor, Stanciu Stoian, spunea că, în ceea ce privește organizarea învățământului religios, s-a găsit *formula cea mai fericită cu putință*, dându-se satisfacție deopotrivă necesității Statului de a avea o pregătire realistă și științifică pentru nevoile unui Stat aflat în drumul spre socializare, dar respectându-se și drepturile cultelor de a da slujitorilor pregătirea potrivită cu dogmele și cu canoanele lor religioase.^[17] Dar dacă analizăm dispozițiile legii cultelor privitoare la învățământul religios, comparându-le cu dispozițiile și cu spiritul legii pentru reforma învățământului, ne dăm seama de ipocrizia ce stă la baza acestor legi. În realitate - deși se declară solemn că Biserica e liberă să-și organizeze învățământul pentru pregătirea personalului de cult - aceste legi vizează sufocarea lentă a Bisericii. Nefiind admise școlile confesionale ale învățământului general - școli primare, gimnazii, licee, școli normale etc. - Biserica e nevoită să-și recruteze candidații dintre absolvenții școlilor de Stat. Mai mult, pentru seminariile teologice, după dispozițiile legii cultelor, Biserica poate să-și recruteze candidații numai dintre absolvenții școlilor de Stat. Așa, articolul 48 din legea cultelor stabilește ca bază, *pentru seminariile teologice*, gimnaziul unic sau șapte clase elementare; *pentru institutele teologice*, liceul sau școala normală; pentru *institutele teologice de grad universitar*, bacalaureatul liceal sau diploma de școală normală. (Observăm că fiecare cult poate să-și aleagă una din aceste forme de seminar teologic). Or, chiar și în lipsa școlilor confesionale, recrutarea elementelor apte pentru preoție n-ar fi o problemă din cale-afară de grea, dacă învățământul general ar avea un caracter cât de cât creștin, dacă predarea religiei ar fi liberă în școlile Statului și dacă Statul ar îngădui Bisericii să se ocupe de educația religioasă a tineretului. Însă toate acestea au fost excluse prin cele două legi: reforma învățământului și legea cultelor. Când ne gândim că tot învățământul de Stat, începând de la școala primară și

până la universitate, e bazat pe principiul materialismului dialectic, și tinde să formeze în sufletul tineretului convingeri materialiste, înlăturând credința într-o realitate supranaturală și combătând religia ca pe un produs al clasei burgeze, ne dăm seama de posibilitățile care rămân Bisericii pentru recrutarea clerului... Dar chiar și în ce privește libertatea organizării învățământului pentru pregătirea personalului de cult, sunt câteva lucruri de observat. În realitate, și această libertate e numai aparentă. Statul își rezervă dreptul de control și asupra acestui *învățământ special*; și aici programul învățământului trebuie aprobat de minister; și nici acest învățământ - destinat formării cantorilor și clerului - nu e scutit de influența doctrinelor marxiste. Într-un fel sau altul, sub o formă sau alta, Statul strecoară și aici veninul teoriilor materialiste.

Se înțelege că o Biserică conștientă de menirea sa nu poate accepta o astfel de situație și nici nu poate primi să colaboreze cu Statul în asemenea condiții. Pașnică conviețuire, bună înțelegere și colaborare în asemenea condiții ar însemna trădare. Ar însemna că Biserica renunță să mai fie Biserică. De aceea, Episcopii catolici din România au protestat în repetate rânduri împotriva acestor încalcări de drepturi ale Bisericii, revendicând cu tărie dreptul de a deschide și susține școli confesionale, ca și dreptul de a-și forma clerul în spiritul tradițiilor și al canoanelor, fără supărătoare imixțiuni din afară. Dar toate aceste proteste au rămas fără răspuns.

Iar presa comunistă, și de data aceasta, a lăudat opera Guvernului pentru că a stărpit acele "cuiburi de înveninare și de întunecare a minții poporului" care erau școlile catolice, devenite centre de spionaj și sabotaj împotriva a tot ce era realizare democratică; prin desființarea acestor școli reacțiunea imperialistă a primit o nouă lovitură, iar poporul muncitor și-a asigurat dreptul la adevărata cultură.^[18]

Legea pentru regimul general al cultelor. Decretul de lege n. 177 din 4 august 1948 reprezintă ultima etapă a operei de înlănțuire a libertății Bisericii prin lege și a încadrării ei definitive în regimul popular. Primele articole ale legii declară că Statul garantează libertatea de conștiință și libertatea religioasă pe întreg teritoriul Republicii populare române (art. 1), că nimeni nu poate fi urmărit pentru credința sau pentru necredința sa și că credința religioasă nu poate constitui un obstacol pentru obținerea drepturilor politice și civile (art. 3). Dar, după ce parcurgi tot conținutul legii, îți dai seama că libertatea de care vorbesc primele două articole e o tristă ironie. În realitate, prin această lege, Biserica e redusă la cea mai umiltoare robie. Statul își rezervă să-i concedă sau nu dreptul la existență și, odată conces, să exercite asupra ei cel mai nesuferit control.

Am văzut câteva din dispozițiile acestei legi privitoare la învățământul religios. Să vedem acum îngrădirile între care ar trebui să se dezvolte întreaga activitate a Bisericii. După ce articolele 6 și 7 declară că cultele religioase sunt libere să se organizeze și să funcționeze, cu condiția ca practicile și ritualul lor să nu fie contrare Constituției, ordinii publice și bunelor moravuri - și că această organizare se va face după norme proprii conform învățăturilor, canoanelor și tradițiilor, după care vor putea organiza și așezăminte, asociații, ordine și congregații, articolul 13 spune totuși că pentru a se putea organiza și funcționa, cultele trebuie să fie *recunoscute prin decret de către Prezidiul Marii Adunări Naționale*. În vederea acestei recunoașteri, fiecare cult religios trebuie să prezinte, prin Ministerul Cultelor, un statut de organizare și funcționare, cuprinzând sistemul de organizare, conducere și administrare, *întovărășit de mărturisirea de credință respectivă* (art. 14). Fiecare cult religios trebuie să aibă o organizație centrală care să-l reprezinte (art. 12). Capii diferitelor culte... pentru ca să poată intra în funcțiune trebuie să aibă aprobarea Prezidiului Adunării Naționale (art. 21). Inscricțiunile, semnele simbolice și sigilurile ce indică denominarea cultului trebuie să fie supuse aprobării Ministerului Cultelor (art. 19). Pentru congrese și adunări generale e necesară aprobarea Ministerului Cultelor, iar pentru conferințe și adunări locale e necesară aprobarea autorităților locale (art. 24). Ministerul Cultelor va putea suspenda orice decizie, instrucție sau ordonanță, ca și orice ordin de caracter administrativ-bisericesc, cultural, educativ, filantropic sau instituțional ce ar contraveni statutelor de organizare a respectivului cult etc. *Scrisorile pastorale și circularele de interes general trebuie să fie comunicate la timp Ministerului Cultelor* (art. 25). Capii diferitelor culte, înainte de a intra în funcțiune, vor depune jurământul de credință în fața Ministrului Cultelor, promițând să fie credincioși poporului și să apere Republica Populară Română de dușmanii dinlăuntru și din afară, să respecte și să facă să fie respectate de către supuși, legile Republicii Populare, să nu îngăduie ca supușii să întreprindă sau să participe la vreo acțiune care să lezeze ordinea publică și integritatea României Populare; ei înșiși nu vor întreprinde și nu vor participa la astfel de acțiuni (art. 21). În același sens vor depune jurământul ceilalți membri ai clerului în fața șefului lor ierarhic. Bunurile mobile și imobile ale diferitelor culte vor fi inventariate, iar inventarul va fi înaintat Ministerului Cultelor pentru verificare și control (art. 29). La fel vor fi supuse controlului Ministerului Cultelor bilanțurile diferitelor culte (art. 30). Articolul 27 face obligația ca să nu se folosească în cărțile rituale formule de rugăciuni contrare legilor și bunelor moravuri.

Semnalăm unele dispoziții ale legii cultelor care vizează direct Biserica catolică de ambele rituri din România, sau care au urmări grave pentru Biserica Unită. Articolul 40 prevede că *nici un cult religios și nici un reprezentant al vreunui cult nu va putea întreține legături cu culte religioase, instituții sau persoane oficiale înafară de teritoriul țării, decât numai cu aprobarea Ministerului Cultelor și prin intermediul Ministerului de Externe*. Iar articolul 41 prevede că *nici un cult din afară nu poate să exercite vreo jurisdicție asupra credincioșilor Statului român*. E clar că prin această dispoziție Guvernul comunist intenționa să oblige pe credincioșii catolici de ambele rituri să rupă legăturile cu Sfântul Părinte de la Roma.

O altă dispoziție care pune Biserica Unită într-o situație dificilă era aceea care stabilea, pentru funcționarea unei dieceze, un număr de 750.000 credincioși (art. 22). Asta înseamnă că în urma acestei legi Biserica Unită putea avea cel mult două dieceze pentru toată România. E interesant de notat, în același timp, că statisticile ce au început să se publice după apariția acestei legi dau, pentru credincioșii greco-catolici, un număr mult mai mic de credincioși decât în realitate. Scopul urmărit era evident.

În sfârșit, poziția cuprinsă în articolul 37 referitoare la transmutarea bunurilor bisericești în cazul trecerii unui grup de credincioși de la un cult la altul, după toate aparențele era anume ticluită ca să ușureze trecerea bunurilor Bisericii Unite la Biserica ortodoxă. *Emilian Vasilescu*, comentând în *Telegraful Român* acest articol de lege, spune că prin el întoarcerea "fraților uniți" la ortodoxie e ușurată nespun de mult; de aici înainte ei știu că pot să se întoarcă împreună cu biserica pe care și-au construit-o și cu toate bunurile pe care le-au adunat pentru ea.^[19]

Natural că Biserica Unită nu a putut să accepte în nici un chip noua situație ce se crea cultelor în țară prin această lege. De aceea, întruniți în conferință la Oradea, Episcopii uniți, împreună cu Episcopii catolici de rit latin, înaintează Ministerului Cultelor un memoriu (27 august 1948) în care supun atenției Ministrului anumite aspecte ale legii care, din punct de vedere catolic, nu pot fi acceptate. În esență, ei observă că dacă Statul garantează într-adevăr libertatea de conștiință și libertatea religioasă, ca și libertatea de organizare și funcționare a cultelor, restricțiile și îngrădirile pe care Statul le impune Bisericii sunt absurde, ele fiind în contrast cu spiritul de libertate ce stă la baza primelor cinci articole ale legii. Ei se referă în special la următoarele puncte:

a) *Obligația de a prezenta, în vederea obținerii recunoașterii din partea Statului, propriul Statut de organizare și funcționare pentru a fi examinat și aprobat.* În ce privește cultul catolic, care nu reprezintă o instituție omenească, ci una de origine divină, aceeași pe toată suprafața pământului, această "examinare și aprobare" din partea Statului pare cât se poate de ciudată. Ar fi ca și cum Biserica, după aproape două mii de ani de existență, să aibă nevoie acum să ceară de la Stat autorizația de a predica învățătura creștină; sau ca, în organizarea ei, cristalizată în forme și canoane proprii, Biserica să depindă de aprobarea sau refuzul vreunei autorități civile...

b) *Interzicerea de a întreține legături cu vreun cult din afară de hotarele țării.* Episcopii spun că este exclus ca această dispoziție să se poată referi la relațiile cu Sf. Scaun. De fapt, legea prevede că fiecare cult se poate organiza după norme proprii, conform învățăturilor, canoanelor și tradițiilor. Or, legăturile de ordin canonic cu Sf. Scaun țin tocmai de esența cultului catolic și aparțin învățăturilor, canoanelor și tradițiilor sale aproape bimilenare. Aceste legături se bazează pe adevărul că Sf. Părinte are putere de jurisdicție asupra tuturor Bisericilor și asupra tuturor credincioșilor. Cultul catolic din România nu se poate rupe de trunchiul său de la Roma. Iar a-l obliga să o facă, înseamnă a călca în picioare acele canoane și tradiții pe care legea le garantează.

c) *Obligația de a cere aprobarea Ministerului și a autorităților locale pentru adunări de caracter religios ca și aceea de a comunica Ministerului Cultelor scrisorile pastorale și circularele de interes general.* Aceste dispoziții stânjenesc peste măsură liberul exercițiu al cultului și sunt deci incompatibile cu libertatea religioasă și cu libertatea de organizare. Ele asigură Ministerului Cultelor, într-o măsură nemaipomenită, dreptul de a se amesteca și de a dirija afacerile interne ale diferitelor culte. Ele nu pot da naștere decât la abuzuri, așa cum s-a întâmplat cu scrisorile pastorale ale Episcopilor care au fost cenzurate, deși nu contraveneau nici Constituției, nici ordinii publice, nici bunelor moravuri. Ele nu pot duce decât la o paralizare totală a vieții bisericești, ceea ce iar e în contradicție cu spiritul legii.

d) *Obligația de a depune jurământul de credință Republicii Populare Române după formula stabilită de lege.* Episcopii spun că jurământul, fiind o chestiune foarte gravă și foarte serioasă, nu se pot angaja prin jurământ decât la respectarea legilor și a dispozițiilor care nu se împotrivesc legilor dumnezeiești sau mântuirii sufletelor. "Dacă nu s-ar încerca să se siluească conștiința reprezentanților cultelor, atunci *jurămintele făcute și ținute cu sfințenie ar contribui la promovarea intereselor țării mai mult decât toate măsurile cu caracter aproape polițienesc de care e plină, fără nici un rost, și această lege a cultelor*".

e) *Reducerea diezelor prin prescrierea unui număr de 750.000 credincioși pentru fiecare dieceză.* Episcopii spun că nu pot să accepte această mutilare a Bisericii, mai ales că, după principiul catolic, numai Sfântul Scaun are dreptul de a crea noi dieceze sau de a micșora numărul lor.

Dar protestele Episcopilor și justele lor revendicări în favoarea libertății religioase nu au fost nici de data aceasta luate în seamă.

Începutul durerilor

Într-un discurs ținut în ziua de 21 august 1948, cu scopul de a ilustra noul regim al cultelor și al învățământului public în RPR, Ministrul Cultelor, Stanciu Stoian, spunea:

“Spre cinstea ei, Biserica ortodoxă și slujitorii ei s-au orientat cel mai mult spre noile idealuri de viață ale poporului. În ce privește pe catolici, sperăm că-și vor revizui orientarea și așteptăm aceasta mai mult de la românii uniți, cărora le amintim exemplul înaintașilor lor, care au știut la vremea lor, să fie alături de popor și de suferințele lui”.^[20]

Dar Biserica Unită nu prea dădea semne de schimbare a orientării în sensul dorit de comuniști. Dovadă sunt protestele înaintate de Episcopatul catolic în legătură cu legea învățământului public și legea pentru regimul general al cultelor. Guvernul decide să ia măsuri mai aspre, sperând să înduplece în felul acesta voința Episcopilor și a clerului unit de a accepta noua situație creată prin legea pentru regimul cultelor. Așa, *Monitorul oficial* din 3 septembrie 1948 publică decretul de depunere a PSS Episcop Ioan Suciu, Administratorul Apostolic al Mitropoliei Blajului. În același timp, Guvernul suprimă salariul preoților uniți. În ziua de 18 septembrie sunt depuși și Episcopii *Valeriu Traian Frențiu* de la Oradea, *Alexandru Rusu* de la Baia Mare și *Ioan Bălan* de la Lugoj. Rămân în funcțiune numai IPSS Episcop Iuliu Hossu de la Cluj și Episcopul Vasile Aftenie, Vicarul general al Bisericii Unite în Vechiul Regat. Deși decretul de depunere declaraseră nule toate actele de jurisdicție pe care le-ar săvârși în viitor Episcopii depuși, totuși ei rămân la locurile lor continuându-și activitatea normală în mijlocul credincioșilor ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Între timp, Patriarhul Justinian Marina face o vizită în Ardeal. La Caransebeș, în discursul pe care-l ține în catedrală în ziua de 13 septembrie, Patriarhul atacă în mod direct pe Episcopii uniți, amenințându-i că, dacă nu vor lăsa de bună voie turma să se reîntoarcă la staul, se va duce el însuși să o caute:

“Cu ocazia învestirii mele - a spus Patriarhul - am adresat un cuvânt pentru frații români din Ardeal - din strana stângă - care se lasă amăgiți de câțiva conducători care îi îndeamnă să asculte de conducători din afară și nu de cei firești. Am făcut apel atunci la patriotismul de români, ca să lase oile pe care ni le-au răpit acum 250 de ani ca să poată veni iarăși la staul. Ei au zâmbit și au făcut ironii... Dacă s-a anulat concordatul, alte acte vor urma. Noi nu cerem decât egalitate. Când spuneam - la Moscova - că nu cerem decât dreptate, nimeni nu voia să creadă că în țara noastră noi ortodocșii eram în urmă. Am suferit din partea romano-catolicilor ca unii ce eram considerați ca o cenușăreasă, ca unii ce am pierdut clasa cultă. Acum a venit vremea ca să fie egalitate așa cum propovăduiește creștinismul. *Pot să anunț deci că, dacă acei păstori mincinoși și români trădători de neam mai caută să țină sub amăgire oile, ne vom duce noi să adunăm oile.* Dacă primul patriarh al țării, Miron, a legiferat și a făcut unirea politică și națională, al treilea va avea rolul de a face unificarea Bisericii într-o singură turmă. Vă asigur că toate angajamentele care le-am luat vor fi respectate. Căci nu suntem preocupați decât de propășirea, ridicarea și întărirea Bisericii ortodoxe române... Asigur clerul și poporul să aibă toată încrederea în conducătorii Bisericii de azi. O nouă lege vine, pentru organizarea Bisericii ortodoxe române, care reglementează organizarea clerului, ținând seama de transformările pe care le impun împrejurările de azi... Am vizitat Rusia și am venit cu amintiri frumoase și adânc mișcat de evlavia adâncă și de sentimentele religioase, care nu se întâlnesc în țara noastră. Suntem cinstiți și respectați acolo, să fim și luptători ai păcii în lume”.^[21]

Semnalul era, prin urmare, dat. Al treilea Patriarh avea rolul de a unifica cele două Biserici românești! Totul era pregătit deja pentru asaltul final împotriva Bisericii Unite. Încă de mai înainte, organele administrative și de poliție porniseră o anchetă printre preoții uniți cerându-le părerea în legătură cu trecerea la ortodoxie. La fel în mai multe locuri încercaseră să înlocuiască curatorii în parohii cu elemente credincioase regimului. În sfârșit, pe la sfârșitul lunii septembrie 1948, a ieșit dintr-o dată vestea că s-ar pregăti o mare adunare la Cluj pentru a hotărî în chestiunea unirii cu Biserica ortodoxă; se spunea chiar că adunarea va fi prezidată de Episcopul unit al Clujului, PSS Iuliu Hossu. Și așa, în zilele de 27, 28 și 29 septembrie, fiecare preot unit a primit invitația de a semna un formular, tipărit și trimis de Ministerul Cultelor, în care se delegă doi preoți care să reprezinte parohiile județului respectiv la adunarea ce va avea loc la Cluj în 1 octombrie. Formularul spunea că cuvintele rostite de Patriarhul Marina cu ocazia instalării sale și cuvintele rostite de Mitropolitul Nicolae Bălan pe Câmpia Libertății, prin care românii greco-catolici erau invitați să se reîntoarcă la sânul Bisericii ortodoxe, au avut un puternic răsunet în sufletul preoțimii greco-catolice. Meditând deci asupra acestei probleme, preoții uniți au ajuns la concluzia că a sosit vremea de a uni cele două Biserici românești. De aceea, subsemnații preoți din parohiile județului (cutare), înștiințați de adunarea care va avea loc la Cluj în acest scop, delegă pe preoții... să-i reprezinte cu depline puteri și mandat de a apăra cu toate puterile și a vota proclamarea întoarcerii Bisericii greco-catolice la Biserica ortodoxă. Delegații au împuternicirea de a semna în numele aderenților întoarcerea la ortodoxie pe care ei o primesc dinainte. Dat în 27 septembrie 1948.

Acesta era conținutul formularului pe care preoții uniți ar fi trebuit să-l semneze. În un prim moment, cei mai mulți preoți uniți au căutat să se substragă invitației de a semna. Atunci au intrat în acțiune agenții guvernului, membrii Adunării Naționale, primarii, reprezentanții partidului, agenții siguranței, care folosindu-se de toate mijloacele - de la amenințare până la tortură - s-au silit să înduplece pe preoții uniți să semneze. O mulțime de preoți au fost arestați, maltratați, amenințați cu deportarea sau cu foamea, torturați până la pierderea conștiinței, ținuți închiși în condiții îngrozitoare. Preoții căsătoriți erau amenințați că-și vor vedea familia aruncată în mijlocul drumului și murind de foame dacă nu vor semna. În urma folosirii acestor mijloace de convingere, presa poate anunța după trei zile - 30 septembrie 1948 - că 430 canonici, protopopi și preoți uniți au semnat adeziunea

pentru Adunarea de la Cluj. Natural, aceasta era cifra adeziunilor dată de presa comunistă. Ea însă nu corespunde realității. E interesant că ea a fost acceptată ca exactă și de presa anticomunistă din străinătate. E absolut cert că mulți preoți și-au văzut numele pe lista de adeziuni fără să fi iscălit, fie pentru că erau ascunși, fie pentru că au refuzat, pur și simplu, să semneze. De exemplu, frunțașii preoțimii din jud. Năsăud au fost puși pe lista de adeziuni fără să fi semnat; la fel s-a întâmplat și la Aiud și în alte părți. Unii au semnat în stare de inconștientă, în urma chinurilor îndurate. E cunoscut cazul *Canonicului Tămâian* de la Oradea, și împrejurările în care a semnat adeziunea - împrejurări povestite de el însuși, în fața Episcopului Valeriu Traian Frențiu și a credincioșilor, în Catedrala de la Oradea. A fost arestat împreună cu preoții Barbul și Ghilea. A fost torturat în tot chipul, cu puternice reflectoare în ochi, cu căști electrice; i-au fost vârâte mâinile în foc... A rezistat două zile, pe urmă a căzut fără conștiință. "Când mi-am revenit - spune Can. Tămâian - mi-au arătat semnătura pe care o recunosc că e a mea, fără să-mi amintesc însă când și cum am semnat. Atunci am alergat la Cluj ca să-mi retrag semnătura, dar nu m-au lăsat să intru în sala unde se ținea adunarea. Cum guvernul s-a folosit de numele meu pentru a induce în eroare și pe alți credincioși, am socotit că era o datorie din partea mea - pentru a repara răul pe care mi l-am făcut mie însumi și altora - să vă povestesc împrejurările în care mi-a fost smulsă acea semnătură, pe care eu o declar nulă și fără nici un efect, pentru că am semnat împotriva voinței mele". Un alt preot povestește cum a fost arestat sub acuza că ar fi turburător al ordinii, pentru că predicase împotriva schismei. Fu închis într-o celulă de dimensiuni foarte reduse unde a stat patru zile și trei nopți, nemișcat. "La urmă ajunsesem ca o cârpă - povestește - nu mai putui rezista și semnai: în clipa aceea aș fi semnat orice, chiar și condamnarea la moarte, numai să fiu eliberat de acele teribile chinuri". În comuna Vurpăr, preotul a fost închis într-un canal larg de 80 centimetri, plin de șobolani. Altul a fost ținut într-o groapă de scurgere. Foarte mulți au fost duși la poliție, batjocoriți în tot chipul și bătuți. La Sibiu, Părintele Onofreiu a fost ridicat de poliție, amenințat și bătut; pus în libertate, a fost din nou arestat și bătut ca să semneze. "Puteți să mă bateți și să mă schingiuiți cât vreți, puteți să-mi smulgeți unghiile, să-mi scoateți ochii, să trageți pielea de pe mine, să mă omorâți chiar. Credința nu mi-o lapăd. Nu semnez nimic..." În fața unor astfel de declarații zbirii se pleacă. "Ăsta e un fanatic, e nebun. Cu ăsta nu se poate face nimic!"

Alții însă, de frică sau din interes, au semnat. Câțiva, care poate de mult nu mai erau în inima lor preoți după dorința Mântuitorului, au semnat din ticăloșenie și pe urmă s-au pretat să colaboreze cu comuniștii, silindu-se să-și convingă confrății și credincioșii de necesitatea trecerii la ortodoxie.

Procentul cel mai mare de aderenți a fost obținut printre preoții căsătoriți. Printre preoții celibi defectiunile au fost puține. Fără îndoială că grija familiei a îndemnat pe mulți preoți căsătoriți să rezolve în acest sens teribila dilemă în fața căreia îi puneau agenții Guvernului. Un preot cu opt copii a declarat în fața agenților: Domnilor, Dumnezeu mă vede și știți și d-voastră că fac o faptă împotriva convingerii mele, dar o fac pentru acești opt copii nenorociți ai mei. Asta nu înseamnă că între preoții căsătoriți nu s-au găsit de aceia care s-au comportat în mod eroic. Unii au fost încurajați de soție și de copii să nu semneze. Scene de felul acesta n-a fost una singură și fără îndoială că aceste scene sunt dintre cele mai înduioșătoare. Un preot din Țara Oașului, tată a patru copii, fu amenințat cu moartea dacă nu semnează. "Să nu semnezi, i-a spus soția". "Să nu semnezi, tăticule, i-a spus și fiica mai mare, elevă pe clasa a V-a". "Chiar dacă te vor duce, va fi pentru Dumnezeu. Iar grija noastră să nu o ai. Eu știu puțină croitorie; voi coase în sat și o bucată de pâine ne-o va da bunul Dumnezeu și nouă. Iar de va fi să murim, vom muri pentru el". "Nu semnez, mai bine mor!", fu răspunsul preotului. Un alt preot, tată a nouă copii, a fost aruncat în drum cu toată familia, dar n-a cedat presiunilor. Un altul, în clipa în care a fost arestat, și-a scos inelul de pe deget și l-a dat soției spunând că de acum înainte el aparține lui Dumnezeu.

Mulți din cei ce semnară în primele momente de dezorientare, și-au revenit pe urmă, retractându-și semnătura și declarând în mod public că vreau să rămână și pe mai departe credincioși Bisericii Unite și supuși Sfântului Părinte. Am amintit mai sus retractarea făcută de *Canonicul Tămâian* în Catedrala din Oradea. La fel și-a retractat semnătura *canonicul Barbul*, tot de la Oradea. Preotul prof. Ion Vultur de la Blaj s-a dus în genunchi de acasă până la catedrală ca să ceară dezlegare de la Episcopul Suci pentru că semnase adeziunea. Alții au scris Episcopilor, Nunțiatorii de la București, și chiar la Roma, căindu-se de ce au făcut, mărturisindu-și fidelitatea față de Sf. Scaun și cerând iertare. Unii au scris chiar Ministerului Cultelor, protestând împotriva presiunilor barbare la care au fost supuși. Preoții din dieceza Orășii au semnat, aproape în unanimitate, o declarație în trei exemplare prin care se condamnă acțiunea preoților care s-au adunat la Cluj pentru a decide trecerea la ortodoxie, declară că nu vreau să ia parte în nici un chip la actele lor, că vreau să rămână greco-catolici, că cred într-una, sfântă, catolică și apostolică Biserică, că rețin cu tot sufletul punctele dogmatice primite la 1700 și se angajează sub jurământ să rămână credincioși, fără condiție și rezerve, Sfântului Părinte, Papei de la Roma, în calitatea sa de Vicar al lui Hristos, Episcopilor legitimi care sunt în comuniune cu el și superiorilor recunoscuți de Episcopi.

Revenirea unora și hotărârea de a rezista și pe mai departe a altora a fost încurajată de atitudinea demnă și decisă a Episcopilor uniți. În ajunul adunării de la Cluj, 30 septembrie 1948, Episcopul Clujului, *PSS Iuliu Hossu*, deși ținut sub pază, a reușit să trimită clerului său această scrisoare care a fost comunicată și Mitropoliei de la Blaj, spre a fi adusă la cunoștința tuturor preoților uniți:

Ni s-a adus la cunoștință că se vor aduna în orașul nostru de Reședință, Cluj, la 1 octombrie a.c., unii preoți din sânul Clerului Provinciei Noastre Mitropolitane, cu scopul de a produce schisma, cu lepădarea de Biserica noastră cea una, sfântă, catolică și apostolică, păstorită de urmașii Sfântului Petru, și trecerea la Biserica ortodoxă.

Cu puterea pe care o dețin ca Episcop al locului aplic pedeapsa excomunicării "ipso facto incurrenda" tuturor acelor ce ar lua parte la pomenita adunare. Cei ce din nefericire vor fi participat la adunare, vor fi declarați nominal excomunicați, cu un Decret al Nostru care se va citi în toate bisericile acestei eparhii de Dumnezeu păzite în prima Duminică a lunii curente sau în duminica următoare după primirea Decretului Nostru. În privința celor ce vor fi iscălit declarația de delegație, după dovedirea lor, vom hotărî cum se cuvine. Mult onorată Frăția Ta ne vei comunica de urgență numele nefericilor frați, dacă ar fi cazul, de ce Preamilostivul Dumnezeu să ne ferească, pentru a putea lua măsurile ce se impun.

Cu acest prilej, în ceasul greu prin care trece Sfânta noastră Biserică, înnoiesc tot ce am vestit și am trăit în cursul a celor 31 de ani de episcopat pentru întărirea credincioșilor și mântuirea sufletelor. Pentru numele Domnului nostru Isus Hristos, vă rog, Frații mei iubiți, stați tari în credință, întăriți pe scumpii credincioși, reamintiți-le ce le-am vestit în cursul celor 3 decenii, întăriți-vă, îmbărbătați-vă împrumutat și atunci Dumnezeuul păcii și al dragostei va fi cu voi. Dragoste și pace pentru toți, dar credința să nu fie dată în schimb pentru nimic în lume. Ce sunt suferințele și năcazurile trecătoare ale lumii acesteia în asemănare cu mărirea ce se va arăta întru voi? V-am rugat să mă știți totdeauna sufletește unit cu voi. Azi mai ales sunt cu sufletul nedezlipit de voi. Rog pe Atotputernicul Dumnezeu și pe Tatăl Domnului Nostru Isus Hristos să vă întărească cu puterea Spiritului Sfânt pe care l-ați primit în sfânta taină a preoției și pe Maica Domnului și a noastră să vă ocrotească în inima sa neprihănită de mamă iubitoare. Darul Domnului nostru Isus Hristos să fie cu voi cu toți. Amin. Dragostea mea să fie cu voi toți în Isus Hristos. Amin. Cluj, 30 septembrie 1948. Semnat: Ep. Iuliu.

Adunarea de la Cluj

La 1 octombrie 1948, în sala de gimnastică a liceului *George Barițiu* din Cluj, s-a ținut adunarea pe care Guvernul o pregătise dinainte în toate amănunțele ei. Treizeci și opt la număr ar fi trebuit să fie delegații preoțimii ardeleni la această adunare. Comuniștii au ales acest număr pentru că 38 au fost protopopii care au semnat actul unirii de la 1698. În realitate, la Adunarea de la Cluj au luat parte numai 37 de preoți. De fapt, actele adunării de la Cluj au fost semnate de numai 37 de preoți. Se pare că Canonicul Emil Juga de la Cluj, care ar fi fost desemnat ca Președinte al Adunării, s-a retras în ultimul moment, probabil înapăimântat de consecințele actelor sale. Tot din documentele oficiale reiese că la București s-au prezentat numai 36 de preoți. Chiar *Actul Sinodal* de primire a uniților în sânul Bisericii ortodoxe vorbește de "delegația celor 36 de protopopi și preoți ai Bisericii Unite". Se știe, după mărturisirea unui participant, că unul din preoții care au luat parte la adunarea de la Cluj a înnebunit. Probabil că în felul acesta au rămas numai 36; sau poate că vreunul din ei va fi reușit să fugă.

Unii din preoții care au luat parte la Adunarea de la Cluj erau, fără îndoială, elemente compromise care s-ar fi pretat fără scrupul la orice fel de acțiune. Alții însă au fost ridicați de la casele lor cu forța și siliți să joace jocul comuniștilor. Iată cum descrie un martor ocular lucrurile: "În preajma zilei de 1 octombrie, Episcopii uniți, protopopii și preoții mai de vază au fost arestați sau consemnați în casele lor. În locul lor, în «numele lor» a fost organizat «Congresul de la Cluj», în frunte cu Protopopul Belașcu, congres în care s-a «cerut» unirea Bisericii românești unite cu Biserica ortodoxă. Participanții, în afară de președinte și încă unul sau doi tovarăși de ai săi, au fost aduși, în sala păzită de poliție și de siguranță, din beciurile închisorilor, livizi la față, cu ochii înfundați în orbite din cauza suferințelor morale și fizice la care au fost supuși, cu groaza întipărită pe față, în gesturi și în atitudini... și cu agentul la spate". Preotul *Ioan Florea* care a luat parte la adunare, povestește: "Am fost ridicați de la casele noastre de agenții miliției și transportați la Cluj. Sala «Congresului» era păzită de poliție. Lucrările au fost scurte. Cum desemnarea Președintelui se făcu din ordin, acesta, perplex, nu știa ce ar fi avut de spus. În acel moment Pr. Zagrai îi înmânează un text. Îl citește cu voce tremurândă. Încep discuțiile... Ele sunt curmate de «martorii» din sală. Toată lumea semnează... De acolo am fost duși, încadrați, la reședința Episcopului ortodox, Colan. De acolo, la gară. Pe drum ni s-a dat câte o reverendă și ni s-a servit masa, cea dintâi pe ziua aceea. La Athenée Palace am fost ținuți sub observație. Astăzi (3 octombrie) am ajuns liberi după ce am semnat toate hârtiile și am participat la Te Deum-ul de la Biserica Sf. Spiridon... Violențele exercitate asupra noastră au fost așa de mari că unul din noi a înnebunit. Nu știu de ce am semnat. Cred că am fost și drogați."

Poliția luase din vreme măsuri pentru ca adunarea care trebuia să proclame *reîntoarcerea de bună voie* la ortodoxie, să nu fie *turburată*. Episcopul Iuliu Hossu a fost ținut în domiciliu forțat, iar persoanele care au încercat să intre sau să iasă de la Episcopie au fost arestate. La fel a fost arestat Episcopul *Ioan Suci* care se găsea în vizitație canonică la Copăcel (jud. Făgăraș) și ținut două zile într-un beci.

Lucrările adunării de la Cluj au decurs foarte repede, fiind pregătite dinainte de *aranjatori*. După ce s-a făcut, *prin aclamație*, alegerea președintelui, Prot. *Traian Balașcu*, a secretarului, *Aurel Brumboiu*, și a membrilor verificali: *Nicolae Geangalău* și *Pavel Madincea*, președintele Traian Balașcu dă citire discursului ce i se prezentase făcut gata. Spune că se simte onorat să prezideze acea “*istorică adunare*, menită să reprezinte mult dorita reîntregire a Bisericii românești din Ardeal”. Iar după ce face istoricul unirii cu Roma, în stilul în care îl făcuseră ziarele comuniste, afirmă că de azi nu mai există “condițiile și stările care au determinat dezbinarea de la 1700, pecetea de atunci sunt rupte și întoarcerea noastră acasă, de unde am plecat acum 250 de ani, este un act de înțelepciune... A rămânea mai departe sub tutela Vaticanului care, împotriva principiilor evanghelice, s-a angajat în frontul imperialismului agresiv și atâțător la noi războaie, ar însemna să dezertăm din rândurile strânse ale poporului nostru care, împreună cu celelalte puteri democratice din lume, luptă cu dârzenie pentru pace, independență națională și libertate. Noi azi nu mai vrem să primim comenzi de la Roma. Singurele comandanțe care vor dirija de acum înainte vrerile noastre, vor fi poruncile de viață ale poporului nostru...” Și concludă: “Conștient de solemnitatea momentului istoric prin care trecem azi, cer binecuvântarea Cerului peste lucrările soborului nostru duhovnicesc, și deschid discuțiile asupra problemei care face obiectul întrunirii noastre de aici”.^[22]

Dar nu se prea dă loc discuțiilor. Ci Prot. *Sabin Truția* ia cuvântul ca să spună că “ne-am întrunit astăzi... pentru a hotărî ruperea legăturilor cu Biserica Romei și revenirea în sânul Bisericii ortodoxe autocefale române. Refăcând astfel unitatea spirituală a neamului nostru, suntem încredințați că servim și cauza lui Dumnezeu, și interesele majore ale poporului și Republicii noastre populare. Trăiască Biserica ortodoxă a tuturor românilor! Trăiască și înflorească Republica Populară Română”.^[23] După Prot. *Sabin Truția*, preotul *Nicolae Geangalău* se ridică să spună că “unirea noastră de azi cu Biserica Ortodoxă Română autocefală este o realizare nu numai religioasă, ci și *profund democratică*. Căci se pornește de jos în sus, de la popor și pentru popor, așa cum totul se înfăptuiește în Republica Populară Română. Noi ne angajăm, prin actul istoric de astăzi, să punem capăt privirilor peste frontieră și să ne înregimentăm în uriașul șantier al muncii naționale pentru reconstrucția țării și pentru fericirea și bunăstarea întregului popor. Trăiască Biserica cea una, a tuturor românilor, în frunte cu Preafericitul Patriarh Justinian! Trăiască Republica Populară Română!”^[24] Iar Preotul *Virgil Moldovanu*, după ce constată că “prin întoarcerea la ortodoxie scăpăm odată pentru totdeauna de tutela Vaticanului”, adaugă: “Pentru viitor, însă, *Biserica trebuie să devină un organ viu și activ în cadrul vieții de Stat, iar preoții să fie stâlpi pe care Guvernul să se poată rezema în munca pentru progresul democrației noastre populare și pentru bunăstarea masei muncitoare*”.^[25]

După terminarea acestor mărturisiri de credință în Republica Populară Română, Preotul *George Zagrai*, fără prea multe explicații, anunță că “*pentru consfințirea actului istoric de azi, câțiva delegați am pregătit o «Proclamație» și un «Apel», pe care le vom citi și pe care vă rugăm să le aprobați și semnați...*” Se citește “Proclamația” prin care delegații declară reîntoarcerea în sânul Bisericii ortodoxe și ruperea legăturilor cu Roma, și “Apelul” îndreptat către credincioșii din Ardeal cu îndemnul ca să urmeze pilda preoților și să se întoarcă la Biserica ortodoxă... Delegații aprobă “Proclamația” și “Apelul” prin *aclamații prelungite*. Apoi se procedează la semnarea lor “într-o atmosferă de mare bucurie”.^[26]

La sfârșit, președintele Traian Balașcu propune delegaților (*și aceștia aprobă*) ca toți să plece imediat la București pentru a prezenta Sf. Sinod și Fericitului Patriarh Justinian “Proclamația” de revenire în sânul Bisericii Ortodoxe Române, iar secretarul adunării, Aurel Brumboiu, mulțumește Guvernului pentru *libertatea acordată*, datorită căreia *fiecare a putut să-și exprime dorințele, fără a fi stânjenit de ceva*.

În seara aceleiași zile, escortați de poliție, delegații pleacă la București. Dar cine a avut prilejul să asiste la sosirea lor în gara de nord, sâmbătă în 2 octombrie, la orele 15, a putut să-și dea seama că pe fețele lor nu se citea nici “bucurie”, nici “entuziasm”, ci tristețe și rușine.

La gară sunt salutați, în numele clerului Capitalei, de Pr. *Petre Vintilescu*, decanul Facultății de Teologie, căruia îi răspunde Pr. *Traian Balașcu*. De la gară, la Athenée Palace sub pază.

În ziua următoare, duminică 3 octombrie, la orele 9 dimineața, în sala mare a Sf. Sinod, fiind de față mitropolitul *Nicolae Bălan* al Sibiului, Mitropolitul *Vasile Lăzărescu* al Banatului, Arhiepiscopul *Firmilian* al Craiovei, Arhiepiscopul *Sebastian Rusan* al Sucevei și Maramureșului, Episcopul *Antim Nica* al Dunării de Jos, Vicarii Patriarhiei, *Veniamin Atanasie* și *Pavel*, protopopii și preoții din capitală, Pr. *N. Cazacu*, prezintă Patriarhului Justinian “delegația” preoților greco-catolici. După asta, Pr. *Aurel Brumboiu* citește “Proclamația” “aprobată” la Cluj. Patriarhul Justinian ia cuvântul și, după ce-și arată nespusa bucurie, declară: *În numele Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române vă declar că iau act cu mare bucurie sufletească de proclamația și hotărârea voastră și vă primim cu brațe părintești și cu inimă caldă în Staulul sfânt și în pășunea noastră duhovnicească*. A vorbit apoi Mitropolitul Sibiului, Nicolae Bălan, dezvoltând obișnuitele argumente de polemică împotriva Bisericii catolice și a Papei.

După cuvântarea Mitropolitului Nicolae Bălan, toți cei prezenți au format un cortegiu care s-a îndreptat către Biserica Sf. Spiridon unde s-a oficiat un Te Deum de către Mitropolitul Nicolae Bălan, înconjurat de patru protopopi ortodocși și patru protopopi greco-catolici. Mitropolitul Nicolae Bălan a rostit o rugăciune de mulțumită

pentru că cei ce oarecândva s-au dezlipit de Biserica strămoșească, acum s-au întors înapoi. Pr. Aurel Brumboiu a citit din nou proclamația de revenire, iar Pr. Gh. Vintilescu, directorul cancelariei Sf. Sinod, a citit Actul sinodal prin care uniții sunt primiți în sânul Bisericii ortodoxe:

Astăzi, duminică 3 octombrie, anul Mântuirii una mie nouă sute patruzeci și opt, noi Membrii Sinodului permanent al Bisericii Ortodoxe Române, prin vrerea lui Dumnezeu, cu ajutorul Mântuitorului nostru Iisus Hristos și cu săvârșirea Sfântului Duh, ne-am adunat în sala sinodală din palatul patriarhal, pentru ca în ședință solemnă să primim delegația celor 36 de protopopi și preoți ai Bisericii unite greco-catolice veniți la București.

Cetitu-s-a mai întâi, în auzul tuturor, proclamația făcută la Cluj în ziua de 1 octombrie 1948, de către această delegație, în numele celor 430 de canonici, protopopi și preoți greco-catolici din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș, și prin care au hotărât revenirea la sânul Bisericii ortodoxe române și ruperea legăturilor de orice fel cu Biserica Romei.

S-a săvârșit apoi, în biserica Sf. Spiridon Nou, slujba Doxologiei de către smeritul Mitropolit Nicolae al Ardealului împreună cu soborul protopopilor ortodocși și greco-catolici, preamărind pe Dumnezeu că a ascultat rugăciunile slujitorilor Ardealului și a ajutat Sfintei noastre Biserici să vadă revenind la sânul său pe fiii răzlețiți acum două veacuri și jumătate prin vitregia vremurilor de apăsare și de robire când au fost siliți să primească cele patru puncte de credință comune cu Biserica papală, după făgăduială și în nădejdea dobândirii unor drepturi și privilegii care să le ușureze și să le îmbunătățească traiul.

Dând urmare acestui măreț act, merit să înlăture spărtura între frații de același neam și sânge, să se refacă unitatea în credință a tuturor românilor din aceasta de Dumnezeu păzită țară, luăm act cu negrăită bucurie de înfăptuirea lui și hotărâm să fie primit întocmai împreună cu toți cei care vor declara că doresc să revină la sânul Bisericii Ortodoxe și să rupă legăturile cu Biserica Romei.

Iar pentru adevărire și întărire, decidem ca acest act, împreună cu proclamația ce ni s-a înfățișat, să fie scrise în condica sfântă sinodală și adevărite cu iscăliturile noastre și ale delegației celor 36 de protopopi și preoți greco-catolici.

Semnați: *Justinian*, Patriarh; *Nicolae*, Mitropolitul Ardealului; *Vasile*, Mitropolitul Banatului; *Firmilian*, Arhiepiscopul Craiovei; *Sebastian*, Arhiepiscopul Sucevei și Maramureșului.

Apoi urmează semnăturile celor 36 delegați greco-catolici.

După semnarea acestui act sinodal, Prot. Traian Belașcu citește *Apelul* către credincioșii greco-catolici, iar Patriarhul Justinian îndreaptă un cuvânt către tot clerul și poporul greco-catolic, îndemnându-i să se întoarcă în sânul Bisericii ortodoxe și vestind că *ziua de 21 octombrie va fi zi de mare bucurie, ziua sărbătoririi "eliberării din vrăjmașa captivitate a Romei"*.

Așa s-a încheiat prima fază a acestei triste comedii.

În timp ce cei 36 preoți erau ținuti la Athenée Palace, Vicarul unit de la București, Episcopul *Vasile Aftenie*, a reușit să pătrundă la ei și să-i vadă. Iată cum povestește el însuși întâlnirea: "În 4 octombrie am reușit să pătrund în hotelul unde erau găzduiți preoții care au luat parte la Congresul de la Cluj și care au fost aduși apoi la București pentru ratificarea defecțiunii lor de la Biserica catolică. Am întâlnit câțiva dintre ei care imediat s-au strâns în jurul meu și m-au dus în camera lor pentru a putea vorbi cu mai multă libertate. I-am muștrat cu vorbe bune dar severe pentru greșeala ce au făcut. Unii dintre ei au început să plângă și să-mi povestească toate vexațiile la care au fost supuși: ademeniri, amenințări, percheziții, dețineri etc., totul a fost încercat de emisarii Guvernului pentru a-și ajunge scopul. Au povestit din fir în păr evenimentele care au fost toate predispușe cu grijă de mai înainte. Patriarhul Marina, vorbind unuia din acești preoți, i-a spus: «Avem în mână un cuțit foarte ascuțit și ne vom folosi de el până la sfârșit: pe 21 octombrie Biserica greco-catolică nu va mai exista și va fi un fapt împlinit...» Am întrebat pe unul din ei: «Te-ai gândit bine ce ai făcut? Ți-ai cercetat conștiința? Tu știi că în ziua hirotonirii ai promis să fii credincios Bisericii catolice». Mi-a răspuns: «N-am vrut să ne despărțim de Hristos, dar ne-am gândit că numai așa vom putea salva viața noastră și a familiilor. Am fost siliți să facem acest pas, dar îndată ce vom fi liberi ne vom reîntoarce cu întreg poporul nostru...»". [28]

Iar ziarele comuniste nu vorbeau decât de *entuziasm* și de reîntoarcerea *de bună voie* la sânul Bisericii strămoșești.

Păstorii în fața lupului

Deși mijloacele de constrângere folosite de prigonitori au fost din cele mai barbare, Păstorii Bisericii Unite nu se lasă intimidati. În timp ce Adunarea de la Cluj își desfășoară lucrările, Episcopul Clujului, PSS Iuliu Hossu, sfidând mânia autorităților care luaseră toate măsurile necesare pentru ca adunarea să se poată ținea în *liniște*, emană un decret prin care declară excomunicați pe toți preoții care au consimțit să ia parte la adunare. Ținut în domiciliu forțat, Episcopul Hossu reușește să se pună în contact cu clerul prin bunăvoința și curajul unui

judecător de la Cluj care a putut pătrunde de mai multe ori în palatul episcopesc, deși acesta era păzit de poliție. Iată textul decretului de excomunicare:

În numele Prea Sfintei, Celei de o ființă, de vieată Făcătoarei și nedespățitei Treimi, a Tatălui și a Fiului și a Spiritului Sfânt,

NOI
Iuliu Hossu

Din mila lui Dumnezeu și grația Sfântului Scaun Apostolic al Romei, Episcop greco-catolic român de Cluj-Gherla,

Facem cunoscut tuturor celor ce se cuvine din prezent și viitor, că luând cunoștință că azi la 1 octombrie s-au adunat la Cluj, în orașul nostru de Reședință, o seamă de preoți din sânul Clerului Eparhiilor Provinciei noastre Metropolitane, pentru a hotărî precum din nefericire au și hotărât dezlipirea lor, prin apostazie, de la Biserica noastră, cea una, sfântă, catolică și apostolică, cârmuită după dumnezeiască așezare a Mântuitorului Isus, de urmașul lui Petru, Vârhovnicul Apostolilor și temelie Bisericii Sale, am hotărât întru Domnul de a emite următorul

DECRET

În virtutea căruia, cu puterea pe care o deținem ca episcop al locului, aplicăm pedeapsa excomunicării tuturor preoților care au luat parte la adunarea mai sus pomenită și ținută sub prezidiul Preotului Traian Belășcu, protopop de Tihindeal, cu toate urmările statorite în sfintele canoane.

Acest Decret al nostru este a se publica în toate bisericile eparhiei noastre de Dumnezeu păzite, în prima Duminică după primire, la toate slujbele, credincioșilor, iar Prea Veneratele Ordinariate ale Provinciei noastre Metropolitane sunt rugate a-i da Canonica urmare. Dat la Cluj, din Reședința noastră episcopescă, la 1 octombrie anul Mântuirii 1948, al Episcopatului nostru al XXXI-lea.

Semnat: Indescifrabil

La fel reacționează și ceilalți reprezentanți ai Bisericii catolice din România. În ziua de 2 octombrie, Nunțiatura Apostolică din București înaintează Ministerului Afacerilor Străine o notă de protest, denunțând încălcările aduse libertății religioase de către agenții guvernului în Ardeal. Nota verbală a Nunțiaturii Apostolice spune:

Nunțiatura Apostolică, prezentând complimentele sale Ministrului Afacerilor Străine al Republicii Populare Române, are onoarea de a-i aduce la cunoștință următoarele:

Prin Tratatul de Pace semnat de Statul Român la Paris în ziua de 10 februarie 1947, România și-a luat angajamentul de a lua "toate măsurile necesare pentru a asigura libertatea cultului tuturor persoanelor care cad sub jurisdicția sa" (art. 3, al. 1). De asemenea, în Constituția Republicii Populare Române (art. 27) "libertatea de conștiință și libertatea religioasă sunt garantate de Stat". Pe lângă acestea, noua Lege a Cultelor din 4 august 1948 (art. 1 și 2) prevede de asemenea deplina libertate religioasă a cetățenilor, precizând că "nimeni nu poate fi urmărit pentru credința sa religioasă".

Aceste angajamente solemne însă au fost violate printr-o întreagă serie de fapte, pregătite cu multă grijă și coordonate foarte abil, săvârșite în ultima vreme în diferitele provincii ale Transilvaniei împotriva Bisericii greco-catolice.

Nunțiatura Apostolică se referă la acțiunea întreprinsă nu de elemente iresponsabile, ci de însăși autoritățile civile pentru a sili clerul greco-catolic să-și părăsească credința. Aceste autorități au pus în circulație în diferitele județe ale Transilvaniei un formular pe care clerul greco-catolic trebuia să-l semneze în favoarea a lor doi preoți din fiecare județ, care preoți, rămânând necunoscuți semnatărilor, trebuiau totuși să-i reprezinte la o adunare organizată de Guvern în orașul Cluj la 1 octombrie a.c., al cărei scop era ceea ce documentul menționat mai sus numea "întoarcerea Bisericii greco-catolice la Biserica ortodoxă".

Această inițiativă a puterii civile, care prin ea însăși e în evidentă contradicție cu principiile de libertate și egalitate a tuturor cultelor din România, a dezvăluit, mai ales prin mijloacele folosite pentru a obține semnăturile, adevăratul său caracter de persecuție religioasă. Preoții au fost duși, adesea, cu forța, pe la prefecturi, în localurile Siguranței, intimidați, amenințați cu temnița, cu despărțirea de familie, cu deportarea sau moartea. Cei ce au rezistat primelor acte de violență au fost aruncați în celulele subterane, chinuți, supuși unor interogatorii extenuante și eliberați numai după ce, înfrânți de aceste procedee inumane ale călăilor, acceptau să semneze.

Aceste delikte a căror știre n-a întârziat să se răspândească în țară și care în mod inevitabil vor alarma în curând opinia publică mondială, au fost confirmate de funcționari de la Patriarhia din București și de membrii așa

zisei Adunări de la Cluj pentru unirea cu Biserica ortodoxă, dintre care unii purtau ei înșiși în mod vizibil semnele constrângerii suferite.

În fața acestei incalificabile atitudini a Guvernului român, care în nenumărate rânduri a afirmat și afirmă că vrea să respecte și să facă să fie respectate în România drepturile libertății religioase, Nunțiatuara Apostolică, în numele Sfântului Scaun și în numele întregii lumi creștine, protestează cu toată energia pe care împrejurările o cer, împotriva acestor procedee nedemne de un stat civilizat.

București, 2 octombrie 1948.

*Nunțul apostolic
Mgr. Gerard Patrik O'Hara
Arhiepiscop de Savannah*

Guvernul răspunde cu multă întârziere la nota de protest a Nunțiatuării și în termeni care confirmă că mijloacele de constrângere folosite împotriva clerului greco-catolic erau pe de-a întregul aprobate de Guvern. În răspunsul său Guvernul spune următoarele:

1. "Guvernul român respinge în mod categoric protestul Nunțiatuării Apostolice împotriva revenirii populației greco-catolice din Ardeal la ritul ortodox, protest care înseamnă un amestec în chestiunile interne ale Republicii Populare Române și o încercare de a ataca libertatea de credință. Statul român suveran nu acceptă niciun fel de știrbire a independenței sale naționale și nici nu poate îngădui intervenții străine, făcute cu intenția de a limita un drept pe care Constituția țării i-l acordă, cum e acela al libertății cultelor religioase.

2. Guvernul român respinge calomniile evidente cuprinse în Nota amintită, privitoare la pretinsul amestec al autorităților române în mișcarea de reintegrare a credincioșilor greco-catolici în Biserica ortodoxă. Aceste afirmații defăimătoare sunt o nouă dovadă a atitudinii dușmănoase pe care Nunțiatuara Apostolică o adoptă în mod sistematic față de Republica Populară Română, față de reformele și realizările sale democratice.

3. Calomniile și invențiile absurde folosite în această Notă nu pot abate atenția opiniei publice de la motivele reale și adânci care au determinat reîntoarcerea populației greco-catolice la vechea ei credință. Mișcarea care se înfăptuiește acum reprezintă concluzia unui proces istoric început chiar în clipa în care o parte a preoțimii și țărănimii din Ardeal a fost silită să se lapede de credința ei... (Și după ce face, în mod tendențios, istoricul luptelor religioase din Ardeal, răspunsul Guvernului continuă): Este firesc deci ca acum, în condițiile de deplină libertate acordată de regimul de democrație populară, urmașii celor ce au avut de suferit timp de două veacuri și jumătate din partea Bisericii catolice și a împilatorilor aliați cu ea, să se reîntoarcă la vechea lor credință...

4. Nunțiatuara Apostolică, nefiind decât reprezentanta diplomatică a Cetății Vaticanului, nu-și poate aroga dreptul de a vorbi în "Numele întregii lumi creștine", așa cum face Nota menționată.

5. Guvernul român denunță în același timp încercarea de șantaj prin amenințarea că violarea libertăților religioase în Republica Populară Română va alarma în curând opinia publică mondială. Această încercare se găsește pe linia campaniei dusă de cercurile imperialiste și de agenții lor împotriva înfăptuirilor democratice ale Republicii Populare Române.

6. În concluzie, Guvernul Republicii Populare Române respinge în modul cel mai hotărât Nota Nunțiatuării Apostolice atât pentru fond cât și pentru formă, considerându-o drept un act provocator împotriva Statului și poporului român."

În felul acesta, Guvernul încerca să acopere ticăloșiile comise în numele său împotriva Bisericii Unite.

Episcopii uniți, la rândul lor, reușind în sfârșit să se întrunească, trimit Președintelui Republicii, în 7 octombrie 1948, o scrisoare de protest în care denunță cu tărie și ei acțiunea neomenoasă întreprinsă de organele guvernamentale împotriva Bisericii Unite. Iată scrisoarea Episcopilor uniți:

Excelența Voastră, Domnule Președinte,

Subsemnații Episcopi ai Bisericii Române Unite au onoarea de a Vă aduce la cunoștință următoarele:

De câteva luni încoace organele administrative și autoritățile Siguranței Statului au întreprins o anchetă printre preoții Bisericii Române Unite cu scopul de a afla care-i părerea lor în legătură cu trecerea la Biserica ortodoxă. În același timp, unele organizații politice au încercat pe alocurea să înlocuiască, în mod abuziv și ilegal, membrii consiliilor parohiale cu persoane ce aparțineau partidelor politice guvernamentale, căutând în felul acesta să înlăture pe preoți de la administrarea bunurilor Bisericii.

Între timp s-a început a se da o tot mai mare publicitate apelurilor de revenire la ortodoxie, lansate de Înalt Preasfințitul Patriarh și de IPS Mitropolit ortodox al Ardealului, însoțite chiar de amenințări la adresa ierarhiei Bisericii române unite, căreia i s-a refuzat orice mijloc și orice posibilitate de a răspunde acestor apeluri sau de a aduce la cunoștința credincioșilor care-i gândul ei cu privire la această problemă de natură religioasă. Cum această agitație, pe care nimic nu o oprea, începuse să ia proporții, hotărâsem să trimitem o scrisoare pastorală colectivă credincioșilor noștri pentru a-i întări în credință. Cenzura însă a oprit tipărirea ei, deși nu avea conținut polemic și cu atât mai puțin politic. Tot în acest interval de timp, organele Siguranței au răpit în drumul mare pe

Episcopul Ioan Suciu care își cerceta credincioșii într-o vizită canonică obișnuită, împiedicându-l de a-și îndeplini misiunea religioasă.

În această atmosferă de turburare și împotrivire față de activitățile noastre religioase și administrative, tocmai când lucram la îndeplinirea cerințelor Decretului n. 178 pentru regimul Cultelor, simțindu-ne liniștiți sub protecția legilor care garantau libertatea de credință și libertatea religioasă, ne-am găsit dintr-o dată în mijlocul unei campanii pornite și susținute de organele administrative și ale Siguranței, care prin amenințări și intimidare, prin violență și mistificare, sileau pe preoții uniți să treacă la Biserica ortodoxă.

Domnul Președinte, agenții imediați ai acestei campanii, care a stârnit indignarea întregului popor credincios, nu s-au sfiit să declare că acțiunea aceasta era pornită din partea Guvernului cu scopul de a desființa Biserica Unită. Lucrul acesta ar fi părut de necrezut, dacă ei înșiși, deputați, inspectori ai Siguranței etc., nu ar fi dovedit-o atât prin măsurile coercitive pe care le-au luat, cât și prin imunitatea de care s-au bucurat în mijlocul nenumăratelor ilegalități săvârșite pentru a duce la capăt acțiunea. Probele pe care le avem la îndemână dovedesc deplin aceasta.

În timpul acestei campanii care a durat din 26 septembrie până în 4 octombrie, IPS Iuliu Hossu, Episcopul Clujului, a fost ținut în domiciliu forțat din ziua de 30 septembrie până în 4 octombrie pentru ca să nu poată lua contact cu clerul și împiedica acțiunea pornită împotriva Bisericii. Toți preoții și credincioșii (28-30) care, necunoscând măsurile ce se luaseră împotriva Arhiereului, au încercat să intre în palatul episcopesc, au fost arestați. La fel au fost arestate persoanele care, găsindu-se în palat când s-au luat măsurile, ar fi voit să iasă. În dimineața zilei de 27 septembrie, PSS Episcopul Ioan Suciu, găsindu-se în vizitație canonică după târnosirea bisericii din Copăcel (jud. Făgăraș), a fost ridicat de organele Siguranței, dus în loc necunoscut și ținut două zile într-un beciu ca să nu poată avea legături cu preoții și cu credincioșii.

Ușor ne putem imagina mijloacele folosite împotriva preoților dacă față de Arhieri s-a procedat cu atâta lipsă de scrupul și fără nici o considerație, nici față de legile care-i ocroteau, nici față de persoanele lor. Împrejurările în care a fost arestat PS Ioan Suciu dovedesc cu prisosință aceasta. Nu socotim potrivit, din motive de prudență, să înșirăm toate abuzurile și violențele săvârșite asupra protopopilor și preoților pentru a obține de la ei semnătura, abuzuri care au mers, ca în cazul Episcopului Suciu însuși, până a le impune, prin amenințări, tăcerea asupra tuturor celor întâmplate.

Aducând cu durere la cunoștința Excelenței Voastre aceste fapte, ne îngăduim să ne exprimăm toată indignarea în fața unei astfel de prigoane pornite împotriva preoțimii și a Bisericii Unite. Ea s-a săvârșit prin violarea Constituției Republicii Populare Române, în ciuda garanțiilor pe care Guvernul e obligat să facă să fie respectate, și prin nesocotirea Legii Cultelor care în art. 23 condamnă ura și învrăjbirea confesională. Dar Guvernul - împrejurările ne obligă să o spunem - nu numai că a tolerat, ci a patronat chiar delictul împotriva cultului. De aceea, Domnule Președinte, ne exprimăm dorința de a vedea pe Excelența Voastră intervenind hotărât, sau mijlocind o asemenea intervenție, pentru ca să se pună capăt campaniei dezlănțuite, iar preoții și credincioșii să se poată întoarce liniștiți la Biserica și la misiunea lor.

Ținem să declarăm, în sfârșit, în mod solemn și hotărât, că Biserica Română Unită nu s-a făcut vinovată niciodată, nici în trecut, nici în prezent, de vreo faptă dăunătoare neamului, țării, sau ordinei publice. Paginile istoriei sale sunt un monument de mândrie pentru țara și pentru poporul român. De aceea nu putem pricepe de ce acest puhoiu de ură și vrăjmășie prin care se urmărește desființarea ei. Ne place să credem deci și să sperăm că Excelența Voastră va ști lua măsurile necesare pentru încetarea acestei campanii.

Iar cu acest prilej, Noi, Episcopii Bisericii Române Unite, în numele preoților și ai credincioșilor strânși în jurul nostru, ținem să declarăm că suntem ferm hotărâți să rămânem păstori și fiii aceleiași Biserici a lui Isus Hristos, nedespărțiți de unitatea catolică, urmând orânduirea lui Dumnezeu care a statorit Universul și ne-a încredințat această misiune, pe deplin convingși că în sânul acestei Biserici catolice, în slujba căreia suntem pe viață și pe moarte, slujim poporului și țării, așa cum nedeزمițit am făcut-o până astăzi.

Primiți, Vă rugăm, Domnule Președinte, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

București, 7 octombrie 1948.

ss Valeriu Traian Frențiu, Episcop de Oradea
ss Dr. Alexandru Rusu, Episcop de Maramureș
ss Dr. Iuliu Hossu, Episcop de Cluj-Gherla
ss Ioan Bălan, Episcop de Lugoj
ss Ioan Suciu, Administrator Apostolic de Blaj

În aceeași zi, 7 octombrie 1948, Episcopii uniți, împreună cu Episcopii catolici de rit latin, trimit o scrisoare Președintelui Consiliului de Miniștri, protestând cu aceeași tărie împotriva acțiunilor ilegale săvârșite împotriva Bisericii. Textul scrisorii spune:

Excelența Voastră, Domnule Ministru,

Noi, subsemnații Episcopi ai Bisericii catolice din Republica Populară Română, găsim-ne în mijlocul unei atmosfere de ostilitate creată de nenumăratele măsuri guvernamentale menite să facă tot mai grea împlinirea dumnezeieștii chemări a Bisericii catolice, socotim că e o datorie capitală să Vă prezentăm cele ce urmează:

În fața garanțiilor de libertate religioasă, întărite prin lege și manifestate în mod public, Episcopii Bisericii catolice și-au mărturisit prin jurământ loialitatea față de țară și legiurile ei. Dar de atunci, la scurte intervale de timp, prin dispoziții, prin legi și decrete, libertatea Bisericii și putința de a-și împlini misiunea au fost mereu restrânse, până la totala înlăturare a anumitor ramuri ale activității ei.

Numeroși preoți au fost maltratați. Alții au fost ținuți închiși luni și ani de zile, fie neîntrerupt, fie în diferite răstimpuri, fără nici o procedură legală. Presa periodică - iar în unele dieceze chiar și circularele oficiale - ne-a fost complet suprimată, învățământul confesional și religios a fost înlăturat cu totul, iar manualele de școală au fost confiscate fără cel mai mic fundament legal. Decretul pentru reglementarea vieții cultelor a creat apoi Bisericii catolice o situație aproape imposibilă, susținută fără încetare printr-o campanie de calomnii și denigrări de care n-a fost cruțat nici Capul Bisericii catolice.

La timpul său noi am protestat atât verbal cât și în scris împotriva acestor lucruri și împotriva celorlalte măsuri care lăsa să se întrevadă o acțiune ordonată, potrivnică Bisericii catolice din RPR; la care, nici Onor. Guvern, nici departamentele ministeriale competente nu au crezut de cuviință să răspundă.

Între timp, lipsit de orice considerație față de Biserica și de organizația ei, respectată de legea scrisă, Onor. Guvern a decretat reducerea numerică a diecezelor, scoțând din funcțiune mai mulți Episcopi, ale căror acte urmau să nu mai aibă valoare legală. Toate măsurile menționate, luate de către Onor. Guvern, erau menite să răstoarne așezarea administrativă a Bisericii catolice și să împiedice, în mod sistematic, exercitarea misiunii sale dumnezeiești.

Pe lângă toate acestea, s-a pornit de vreo zece zile o violentă campanie - care nu s-a reținut nici de la mistificările mincinoase, nici de la folosirea mijloacelor violente - menită să rupă pe preoți și pe credincioși de la Biserica română unită. Și prin asta s-a dat încă o dată dovadă de ostilitate față de Biserica catolică.

Și așa, aproape trei milioane de cetățeni ai Republicii Populare Române, fii ai Bisericii catolice, se văd tratați din partea legilor și a autorităților ca și cum ar fi vrăjmași ai țării, ca vinovați de crime împotriva poporului, ei care sunt fiii acestui pământ pe care-l lucrează de veacuri cu sudoarea frunții lor. Turburarea, neliniștea, nesiguranța și neîncrederea au fost semănate în mijlocul lor chiar de autoritățile Statului, a cărui datorie este să creeze poporului condiții pașnice și juste de viață, respectându-i convingerile religioase, garantându-i putința de a le susține și punându-le în condiții care să concureze la buna propășire a țării.

Credem, Domnule Președinte, că de aici înainte nu trebuie să ne mai stăpânim, din considerațiuni patriotice, adâncă durere în fața acestor măsuri extrem de dăunătoare poporului din România; și iarăși nu putem să nu protestăm cu hotărâre împotriva celor săvârșite față de Biserica catolică din România; și iarăși nu putem să nu ne manifestăm toată indignarea față de măsurile în curs de aplicare prin care însăși autoritatea statală lovește fără milă, rănind, în fibrele cele mai intime ale ființei lor umane, milioane de cetățeni. Or, această autoritate e chemată, în fața neamului și a lumii întregi, să vegheze asupra poporului, să nu stârneasă lupte, umplând țara de lacrimi prin nedreptățile săvârșite, și deschizând răni care nu se vor putea vindeca decât prin revocarea și înlăturarea măsurilor care au lovit și lovesc în Biserica catolică din RPR.

Încheind, facem un insistent apel la simțul de dreptate și de umanitate pe care Onor. Guvern nu poate să nu-l aibă față de toți cetățenii Republicii Populare Române. Îl rugăm deci ca să dispună înlăturarea măsurilor care lovesc Biserica noastră și așezămintele ei și încetarea acțiunii începute cu scopul arătat mai sus. Numai în felul acesta se va reîntoarce în sufletul a milioane de cetățeni liniștea necesară vieții unui Stat, spre mulțumirea celor ce guvernează și spre binele celor ce trebuiesc conduși, prin pace și dreptate, la bunăstare.

Primiți, Vă rugăm, Domnule Președinte, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

București, 7 octombrie 1948.

ss Alexandru Cisar, Arhiepiscop de București, Mitropolit latin al RPR

ss Dr. Iuliu Hossu, Episcop de Cluj-Gherla

ss Dr. Alexandru Rusu, Episcop de Maramureș

ss Ioan Bălan, Episcop de Lugoj

ss Ioan Suciu, Administrator Apostolic de Blaj

ss Valeriu Traian Frențiu, Episcop de Oradea

ss Augustin Pacha, Episcop de Timișoara

ss Aron Marton, Episcop de Alba Iulia

ss Ioan Scheffler, Episcop de Satu Mare și Oradea

ss Anton Durkovic, Episcop de Iași

ss Zoltan Lengyel, Administrator Apostolic al Armenilor cat.

Cu prezentarea acestor două scrisori Ministerului Cultelor, a fost însărcinat Episcopul Vasile Aftenie, Vicarul Mitropoliei de la Blaj pentru Vechiul Regat. Iată cum descrie el însuși întrevederea cu Ministrul Cultelor, Stanciu

Stoian: “În ziua de 11 octombrie am prezentat Ministrului Cultelor cele două scrisori de protest semnate de toți episcopii. Când i-am dat scrisorile mă așteptam ca Ministrul să-mi spună ceva, dar a tăcut. Atunci i-am spus: «Domnule Ministru, aș dori să știu ce credeți Dvoastră despre aceste scrisori». Ministrul, după ce mi-a spus că le va citi cu atenție, adaogă: «Noi Vă iubim cu toții, Preasfințiți, și dorim să treceți împreună cu toți credincioșii la Biserica ortodoxă». I-am răspuns: «E imposibil să mă lapd de credința în care m-am născut, în care am fost crescut și pe care am predicat-o timp de 23 de ani». Atunci Ministrul a insitat spunând că trecerea la ortodoxie ar fi fost un bine pentru mine, dar pe urmă, văzând voința mea hotărâtă, exclamă: «Sunt foarte mulțumit de unirea tuturor românilor într-o singură Biserică ortodoxă. Voi catolicii, mai priviți încă spre Apus și așteptați bomba atomică, dar nu se va întâmpla nimic pe placul vostru». Fiind atunci întreat de mine cum s-ar putea împăca atitudinea actuală a Guvernului cu libertatea religioasă garantată prin Constituție și prin Legea Cultelor, Ministrul mi-a răspuns că libertatea se poate înțelege în mai multe feluri. Iar la despărțire insistă din nou: «Vă rog, în interesul Prea Sfinției Voastre, să faceți cât mai de grabă trecerea la Biserica ortodoxă».”

Guvernul ar fi dorit ca măcar unul din Episcopii uniți să se preteze jocului și să accepte trecerea la Biserica ortodoxă, pentru că preoții care luaseră parte la comedia de la Cluj prea erau figuri șterse și fără însemnătate în Biserica Unită. La început, comuniștii își pusese ochii pe Episcopul Clujului, PSS Iuliu Hossu. Dar am văzut în ce chip a răspuns Episcopul Hossu. Pe urmă au făcut presiuni asupra Vicarului unit de la București, Ep. Vasile Aftenie. Dar fără rezultat. Chiar și unii dintre preoții care au luat parte la Adunarea de la Cluj au făcut Vicarului Vasile Aftenie propunerea de a trece și el la Biserica ortodoxă, probabil puși de comuniști. “Vă rugăm să nu ne lăsați singuri - i-a spus Vicarului Vasile Aftenie unul dintre acești preoți. Vrem să fie în fruntea noastră un Episcop pentru a ne apăra mai bine în sânul ortodoxiei, pentru a ne apăra drepturile și a conduce pe credincioși. PS Voastră trebuie să Vă întovărășiți cu noi până mai e timp. Patriarhul și Ministrul Stoian Vă întind mâna prietenește; dacă acceptați PS Voastră, Dâșii Vă primesc cu toată solemnitatea și cu toate onorurile: Vă vor fi acordate multe onoruri; dacă așteptați până mâine, va fi prea târziu”. Dar Episcopul Vasile Aftenie a răspuns: “N-am căutat niciodată măriri și favoruri nici în Biserică, nici în afară de Biserică. Cum puteți avea curajul să-mi cereți acum un asemenea lucru când voi știți că de aproape 23 de ani predic credința catolică? Îmi voi putea călca acum în picioare întreaga viață preoțească?” Unul din ei a adăugat: “Poate că PS Voastră sunteți gata să muriți pentru credința catolică, dar moartea PS Voastre nu va fi de folos nici Bisericii, nici credincioșilor și nici PS Voastre”.^[29]

Ei nu-și dădeau seama că chemarea unui Episcop e aceea de a mărturisi pe Hristos până la sânge, chiar dacă dăruirea vieții ar putea să apară inutilă din punct de vedere al socotelilor omenești.

Păstorii în fruntea turmei

Când și-au ridicat glasul în fața Guvernului prigonitor, Episcopii uniți știau că n-au să fie ascultați. Ei știau prea bine că Guvernul era hotărât să ducă până la sfârșit acțiunea începută. Dar conștiința lor de păstori ai sufletelor nu-i putea lăsa să nu-și strige toată durerea și indignarea pentru atâtea ticăloșii săvârșite de agenții Guvernului. În măsura în care împrejurările le-o îngăduia, ei și-au îndreptat apoi toată atenția și toată grija spre preoți și credincioși, îmbărbătându-i și încurajându-i ca să facă față, cu demnitate, tristelor evenimente. Aminteam cum Episcopii uniți începuseră cu mult înainte să-și pregătească credincioșii, mai ales prin vizite pastorale, prin cuvântări, prin scrisori pastorale, prin intensificarea vieții religioase. În special tânărul Episcop *Ioan Suciu*, Administratorul Apostolic al Mitropoliei de la Blaj, devenise profetul inspirat și apostolul neobosit în acel ceas al întunericului. Dotat cu un dar de a vorbi într-adevăr excepțional, cu o vastă cultură, cu un suflet entuziast de apostol, episcopul Suciu ducea și o viață sufletească de o rară curățenie pentru care era și numit: un sfânt desprins din iconostas. Toate aceste calități au făcut ca cel mai tânăr dintre Episcopi să devină sufletul rezistenței creștine în Biserica Unită. Într-o exortare făcută preoțimii, Episcopul Suciu trasa acest program pentru vremurile grele:

“Bisericii Române Unite îi lipsește încă frumusețea martiriului și a prigoanei, îi lipsesc încă rănile Mântuitorului; fără de ele, lumina Bisericii noastre rămâne ascunsă sub obroc. Numai prigoana ne va putea da sfinți și va putea arăta lumii ceea ce suntem: fii și apostoli ai Bisericii adevărate. În ce va consista încercarea credinței noastre?... Ne spun să ne despărțim de Papa ca să fim cu poporul... Spun că Papa e un dușman al democrației române și că poporul e străin de Papa... Vor face legi ca să sugrume Biserica, ne vor reduce diecezele... Care trebuie să fie atitudinea noastră? Într-o luptă ca aceasta care se dă pe teren spiritual, când credința însăși e atacată, atitudinea noastră, armele de luptă, mijloacele de rezistență și apostolat trebuie să fie supranaturale. O să fim învinși de la început dacă ne gândim că vom putea lupta cu minciuni, cu socoteli omenești și compromisuri. Trebuie să ne folosim de mijloacele supranaturale: Sf. Taine, rugăciunea, sacrificiile, - totul sub steagul inimii neprihănite a Maicii Domnului, Regina Apostolilor... iar celor ce ne vor cere să ne lepădăm de credință le vom răspunde astfel: Eu n-am nici o putere împotriva adevărului. Primatul lui Petru și al urmașilor săi e cuprins în Evanghelie. Hristos așa și-a zidit Biserica; unde e Petru, acolo e Biserica. Unde e

Biserica, acolo e Hristos; iar unde e Hristos, acolo este adevărul și viața... Deci nu trebuie să ne fie rușine de Evanghelie, căci Evanghelia nu e o iscodire omenească. De aceea spunem și nou cu Sf. Pavel: «Pentru Evanghelia aceasta sufăr fiind pus în lanțuri ca un făcător de rele; dar cuvântul lui Dumnezeu nu se leagă...» Datoriile misionare pe care ni le încredințează Providența în acest ceas hotărâtor nu sunt acelea de a semna cu lumea o pace de compromis, ci acelea de a pregăti lumii o pace vrednică de Dumnezeu și de oameni. În clipa asta ochii istoriei sunt ațintiți asupra noastră.»

Vizitele pastorale ale Episcopului Suciului au fost pretutindeni un adevărat triumf. După numirea sa ca Administrator al Mitropoliei din Blaj, a vizitat mai bine de 600 de parohii, cu toate că agenții comuniști au căutat să-i facă încontinuu tot felul de greutăți. Într-o vreme, poliția dăduse ordin posturilor de jandarmi ca să rechiziționeze mijloacele de transport de care s-ar fi folosit Episcopul Suciului. Dar Episcopul a continuat să-și viziteze credincioșii, trecând pe jos din sat în sat. Într-o bună zi a fost oprit în drum de o mașină a poliției. Fiind invitat să se urce în mașină, Episcopul a răspuns că preferă să meargă pe jos. Agenții i-au spus atunci că n-are dreptul de a vizita satele. "Dumneata nu mai ești Episcop; Guvernul te-a scos din funcție". "Eu am fost numit Episcop de către Sf. Scaun și numai Sf. Scaun are dreptul să mă scoată din funcțiune". Fu ridicat de agenți, legat la ochi și trântit cu violență în mașină. După o bucată de drum, fu coborât din mașină și aruncat pe scări în jos într-un beci umed și rece unde stătu două zile și două nopți nemâncat și nebăut. Fu pus pe urmă în libertate cu amenințarea să nu mai predice dacă vrea să nu fie arestat din nou. "Atunci puteți să mă dețineți imediat, fu răspunsul preotului. Eu nu pot să nu predica."

Blajul, după moartea Mitropolitului Alexandru Nicolescu (1941), n-a mai putut să aibă Mitropolit. Cu administrarea Arhidiecezei Blajului era însărcinat acum Episcopul Ioan Suciului. Potrivit tradiției sale de citadelă a spiritului, Blajul s-a arătat la înălțime și în vremea acestei prigoane. Nici un canonic, nici un profesor de la seminarul teologic, nici un preot mai de seamă n-a semnat, deși presiunea exercitată asupra lor nu a fost ușoară. Atât profesorii, cât și elevii de la diferitele școli ale Blajului, au dat dovadă de o dârzenie și de o tărie exemplară. În ultima vreme, mai ales, Blajul a trăit într-o atmosferă de fervoare religioasă extraordinară. Și aici prezența și curajul Episcopului Suciului însușea pe credincioși. Începând cu luna mai, rugăciuni speciale și predici se țineau în diferitele biserici pentru pregătirea sufletească a credincioșilor. Îndeosebi la Catedrală, unde predica Episcopului aproape în fiecare seară, afluența credincioșilor era foarte mare. Mai ales după 1 octombrie veneau credincioșii nu numai din Blaj, ci și din satele vecine ca să asculte predicile Episcopului Suciului, care în ultimul timp predica în catedrală de patru ori pe zi. Poliția a încercat de mai multe ori să împiedice venirea credincioșilor din satele vecine, blocând drumurile, arestând pe unii ca să-i înfrice pe ceilalți. Dar poporul a continuat să vină la Catedrală, deși drumurile erau blocate și păzite de poliție, trecând prin grădini, sărind peste garduri. În toată această vreme, poporul a făcut bloc în jurul Episcopului. În cortegiu îl însoțeau de la palatul mitropolitan la catedrală și înapoi; tineri de la școlile Blajului, în entuziasmul lor, nu odată l-au ridicat pe umeri, conducându-l ca în procesiune până acasă. Iar lumea de la ferestre arunca flori înaintea pașilor lui. Văzând atâta entuziasm, poliția îi porunci să nu mai predice. Dar Episcopul răspunse: "Cea mai mare datorie a Episcopului e aceea de a predica. Numai când voi fi mort nu voi mai predica".

Sunt admirabile și scrisorile pe care Episcopul Suciului le-a trimis credincioșilor săi după trista Adunare de la Cluj. Într-una din aceste scrisori, scrisă în primele zile ale lunii octombrie, Episcopul Suciului se adresa în acești termeni credincioșilor:

Iubiți fii sufletești,

Acum 12 ani, în timpul prigoanelor din Spania împotriva Bisericii lui Isus, când mărețele catedrale și mănăstiri erau aprinse și mistuite de flăcări, când au fost uciși 6.000 de preoți, mii de vieți dăruite lui Dumnezeu și mii de fii ai Bisericii, necredincioșii au adus în fața judecării o tânără fată creștină pe care, luând-o în răs, au întrebat-o: "Pentru ce tace Isus al vostru? Pentru ce ne lasă Hristos să facem ce vrem cu voi și cu Bisericile lui?"

Tânăra creștină catolică a răspuns: "Pentru că Isus a tăcut și când a fost scuipat, biciuit, încununat cu spini și răstignit spre moarte. El tace și acum când Biserica Lui, care e Trupul Lui, și când credincioșii Bisericii Lui sunt chinuți și întemnițați, ca să fim asemenea Lui în Vinerea Mare! În curând însă va răspunde, înviind din morți sufletele noastre și Biserica!"

Pentru Biserica Română Unită acesta este ceasul Vinerii Mari! Acum, iubiți credincioși, ne arătăm dacă suntem ai lui Hristos sau dacă ne întovărim cu luda vânzătorul. Acum Domnul Isus ne dă prilej să fim părtași suferințelor Sale, pentru Biserica Sa. Fericiți veți fi dacă veți fi ocărăți pentru numele Lui, pentru Sfânta Sa Biserică. Preamăriți pe Dumnezeu pentru aceasta.

Nu vă lăsați amăgiți de vorbe, de comitete, de vești, de minciuni, ci stați tari, neclătinați, statornici în credința pentru care au sângerat moșii și strămoșii noștri. Nu puneți iscălitura pe nici un fel de hârtie prin care vi s-ar cere să vă lepădați de legea părinților voștri. Vă vor amenința, vă vor bate, vă vor duce la judecăți și înaintea judecătorilor. Nu vă înfricați! Dumnezeu este în fiecare din noi și nu ne va lăsa să fim ispitiți și să suferim mai mult decât putem. Lumea se uită la noi, la credincioșii Bisericii Unite. Priveliște suntem lumii! O, iubiți credincioși, să nu fim o turmă de luda, ci mărturisitori ai credinței și fii hotărâți ai Bisericii lui Isus pe pământ românesc.

Nu este decât o singură Biserică întemeiată de Isus, Biserica ale cărei chei Isus le-a dat lui Petru Pescarul și, prin el, urmașilor lui, Episcopilor din Roma, care i-au urmat în scaun și pe care-i numim Papi. Nu este decât o singură Biserică a lui Hristos, aceea zidită pe Petru: "Tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica mea, și porțile iadului nu o vor birui". Nu e decât o singură Biserică pe care porțile iadului nu o vor birui, și aceasta este Biserica zidită pe Petru. Aceasta este, iubiți credincioși, Biserica catolică, iar între noi, românii, Biserica unită cu Papa. Lui Petru și urmașilor săi i s-a dat puterea să pască turma cea binecuvântătoare a sufletelor noastre, iar noi îi suntem oițele și mieluşei. Nu fugiți și nu ieșiți din turmă, ca să nu rătăciți!

Corabia Bisericii e lovită de furtuni și de valuri; nu săriți din ea, căci valurile pot să vă înghită, ea însă nu se scufundă. Iar dacă vine altă Biserică, altă corabie și-ți spune: "treci aici, căci corabia ta se scufundă" - tu să-i răspunzi: "Corabia mea nu se scufundă, porțile iadului nu o vor birui! Nu trec în corabia ta. Nu ai cărmaciul priceput, a ta e o corabie de pirați care nu poate duce la liman, la portul mântuirii!"

Să luptăm, tari în credință, prin rugăciune și ajun. Chiar dacă ne vor lua bisericile, până la o vreme, ne vom face fiecare biserică acasă, așteptând plini de speranță izbăvirea care mult nu va întârzia. Feriți-vă de preoții care nu pomenesc pe Papa și care nu se roagă Sfântului Rozar al Preacuratei.

Numai cu jertfe pentru credință se îmblânzește Dumnezeu. De rănilor trupești și sufletești primite pentru Biserica Lui ne vom vindeca. În ele vom îngropa păcatele noastre și pe vrăjmașii credinței. Luptați-vă lupta dreaptă a credinței, până în temnițe și lanțuri, ca milioanele de mucenici. Luptați în unire cu inima neprihănită a Maicii Domnului, cu speranța neclintită în biruința Bisericii, chiar dacă Isus ar trebui să o scoată din mormânt.

Darul Domnului și îmbrățișarea mea cu voi cu toți. Amin.

Blaj, la 5 octombrie 1948.

ss Dr. Ioan Suci
Episcop-Administrator Apostolic
al Arhidiecezei de Alba Iulia și Făgăraș.

No. 3516/1948

După adunarea de la Cluj și ceremonia de la București, autoritățile lucrează acum să se pregătească, pe ziua de 21 octombrie, o mare serbare la Alba Iulia, care trebuia să însemne intrarea solemnă a întregului popor unit în Biserica ortodoxă. Fiind încunostințat de aceasta, Episcopul Suci trimite o altă scrisoare preoților și credincioșilor, o scrisoare scurtă, dar plină de însuflețire:

Frați și preaiubiți fii,

A sosit ceasul ca să ne plângem cu profetul: "O, cât a rămas de pustită cetatea lui Dumnezeu... Prietenii săi au călcat în picioare credința și i-au devenit dușmani... Toți prigonitorii săi au luat-o acum de gât..." Dar e vremea să spunem în nădejde cu Sfânta Fecioară că a făcut pentru noi lucruri mari cel Atotputernic și sfânt e numele lui.

Să nu ne rușinăm de Evanghelie și de Biserica lui Isus în această zi de Vinere Mare. Nici clătinare, nici ezitare în deznădejde. Isus va birui prin dragostea inimii sale neprihănite, chiar dacă nu va rămânea decât o mână de preoți și de credincioși fideli Adevărului și Vieții.

Pentru ziua de 21 octombrie se pregătește o mare adunare la Alba Iulia pentru a rupe pecețile cu Roma. Vor fi chemați acolo toți preoții și credincioșii care, siliți, au părăsit Unirea. În acea zi să rămânem acasă, în pocăință, în lacrimi și în încredere.

Cu nici un preț să nu mergem acolo unde se târguiesc sufletele noastre. Noi nu putem să vindem nici pe Hristos și nici Biserica. Să nu ne lăsăm înșelați de fiii șarpelui. Episcopii voștri rămân tari în credința adevăratei Biserici. Priviți-i și urmați-i. Orice s-ar scrie sau s-ar vorbi de rău împotriva Bisericii române unite să nu credeți. Așteptați în rugăciune ceasul în care Maica Domnului, cu puterea Fiului Său, va veni să ne mântuiască.

Dacă vă vor lua bisericile, rugați-vă Domnului acasă așa cum făceau primii creștini atunci când împărații păgâni le dărau bisericile și le ardeau cărțile sfinte. Așteptați încrezători în inima neprihănită, așteptați arătarea milei și a puterii lui Dumnezeu.

Oamenii sunt în stare să sufere pentru atâtea lucruri de nimic. Oare să nu fie nimeni care pentru Dumnezeu să fie în stare a suferi patimă și moarte? Să arătăm acum că nu suntem un popor de lași, să ne împărtășim acum din suferințele Domnului Isus pentru a fi vrednici să avem parte de învierea Sa.

Du-ne, Doamne, prin mijlocirea inimii Maicii Tale, la învierea sufletelor noastre păcătoase și a Bisericii Tale în țara românească.

Eu mă rog fără încetare pentru voi. Rugați-vă și voi pentru mine.

Binecuvântarea mea arhierescă să vă însoțească în această luptă pentru Biserica lui Hristos.

Blaj, la 13 octombrie 1948.

ss Dr. Ioan Suci
Episcop Administrator Apostolic

Episcopul Suciuc, încă de pe când era tânăr profesor la Blaj, a avut totdeauna o deosebită grijă pentru tineri. Pentru ei a scos ani de-a rândul frumoasa revistă *Tinerimea nouă*, pentru ei a scris minunatele volume de formare spirituală, a organizat tabere de vară, a ținut neuitatele reculegeri spirituale la care studenții de la Cluj și București au găsit prilejul de a se reînnoi sufletește, călăuziți de acest mare cunoscător de suflete. Când a fost ales Episcop, un student de la Cluj scria că de acum își are și tinerimea Episcopul său... În ceasurile grele prin care trecea Biserica în octombrie 1948, Episcopul Suciuc nu putea să uite pe acești tineri de a căror formare sufletească s-a ocupat toată vremea. Episcopul Suciuc le-a adresat și lor o scrisoare pe care o cităm nu numai pentru frumusețea ei, ci și pentru că îmbracă toate caracterele unui testament spiritual:

Lubiți tineri, dragi inimii mele,

A sosit ceasul eroismului creștin pe pământul românesc. Strămoșii își ridică spre voi privirile și vă spun: "Noi am ridicat prin sânge și suferință o piatră a libertății naționale, voi acum trebuie să ridicați o catedrală a conștiinței și a libertății religioase".

Biserica Română Unită, adevărata Biserică a Mântuitorului printre români, suferă prigoană. Isus însuși, în Trupul său Mistic, e din nou lovit, scuipat, încununat cu spini și răstignit. Mulți dezertează, mulți se înpăimântă de această Vinere Mare. Ci tocmai acum trebuie să ne mărturisim credința fără teamă. Voi, oricărei încercări ați fi supuși, nu lepădați credința. Iată că trăim acum vers cu vers paginile Evangheliei Vinerii-Mari. Iată-ne scriitori de Evanghelie prin fapte. Iată ora în care trebuie să împlinim în carnea și în inimile noastre, prin suferință, ceea ce lipsește patimilor lui Hristos, pentru Biserică și pentru fiii ei. Ridicați-vă, batalioane de conștiințe, de inimi care trăiesc credința.

Cetatea Bisericii lui Hristos pe pământul românesc e lovită de fiii întunericului. Dar nu vă înfricoșați, nu șovăiți, căci ceea ce urmează să se întâmple, tot nu va rămânea inedit; posibilitatea unei istorii de fapte mărețe face popas acum în neamul și în țara noastră. Să nu scrieți pe paginile istoriei cuvintele: laș și trădător!

Luptați deci pentru ceea ce avem mai scump pe acest pământ. Luptați pentru patrimoniul de Adevăr veșnic și de Lumină; luptați pentru singurul mijloc de mântuire: Biserica lui Hristos Fiul lui Dumnezeu. Nu trădați credința, nici un Iscariotean să nu fie între voi, ci cultivați-vă credința prin studiu și rugăciune și trăiți-o prin fapte vrednice de un creștin și prin cercetarea Sfințelor Taine. Suferiți pentru credință și faceți-vă apostoli ai ei "cu vremea și fără vreme", mai ales acum când preoții încep să se împuțineze.

Răspândiți evlavia către inima neprihănită a Maicii Domnului. Înmulțiți altarele ei în familii, duceți mai departe vestirea ei. Rugați-vă Sf. Rozar și faceți și pe alții să se roage.

Providența ne oferă un prilej unic de eroism, de sfințenie, de mărturisire a convingerii creștine. Să nu refuzăm lui Dumnezeu și Patriei această glorie sfântă. După aproape două mii de ani, ne-a ajuns și nouă rândul. Priveliște ne-am făcut lumii întregi. Da, ziarele au publicat numele unor trădători. Eu însă nu pot crede că neamul acesta și fiii Bisericii lui Hristos între români să formeze un sinistru iarmaroc de trădători.

Voi, suflete tinere, dezmințiți această posibilitate, rămâneți tari în credință și neșovăielnici în Biserica lui Hristos. Fiți statornici în răbdare, nu vă expuneți, dar lucrați, nu deznădăjduiți chiar dacă simțiți că începe să scadă curajul. Și Isus, ca să învie, a trebuit să coboare în mormânt. De acolo ne va scoate Dumnezeu și pe noi, dacă va trebui, prin inima neprihănită a Maicii Sale. Istoria de mărire, sângele lui Hristos și al martirilor să strige: să nu fiți absenți, căci Domnul vă cheamă!

Iar dacă va fi ca în trupurile voastre, în suflete și în inimi să se înscrie lovitură pentru Biserica lui Hristos, să spuneți și voi cu Sfânta Mucenică Eulalia, care a suferit martiriul la vârsta de 13 ani sub Dioclețian și care, văzând și simțind urmele dureroase pe care biciul cu plesne de plumb le lăsa pe feciorelnicu-i trup, exclamă: "Doamne!, cât sunt de frumoase semnele pe care le întipărești în mădularele mele. Ele scriu în trupul meu numele Tău; iar eu însemnez prin sângele meu moartea ta..." În aceste umiliri, în aceste dureri și batjocuri, amenințări și lovituri, în aceste răni vor fi înmormântați și vrăjmașii lui Dumnezeu, iar dacă va fi nevoie îi vom îneca în sângele nostru căci "avem îndrăzneala întru sângele lui Hristos".

"Iată v-am scris vouă tinerilor fiindcă sunteți tari" (Sf. Ioan).

Binecuvântarea mea să vă însoțească pentru ca să nu dezmințiți așteptarea Mântuitorului Isus și a inimii neprihănite a Maicii Domnului.

Blaj, Octombrie 1948.

Ioan, Episcopul sufletelor voastre

Am stăruit asupra activității Episcopului Ioan Suciuc pentru că, susținută de entuziasmul tineresc și de calitățile sale excepționale, activitatea aceasta a avut în țară un mare răsunet. Dar toți ceilalți Episcopi uniți și-au făcut datoria până la sfârșit. Episcopul de Oradea, Valeriu Traian Frențiu, deși bătrân și bolnav, n-a încetat, până în ziua arestării, să-și îndrume preoții și credincioșii la rezistență. De altfel, Episcopul Valeriu Traian Frențiu a fost cel dintâi episcop unit atacat de presa comunistă care îl acuza că, din palatul episcopesc de la Oradea, conduce

acțiunea reacționară împotriva democrației populare. Am văzut de asemenea atitudinea decisă pe care a luat-o Episcopul Clujului, PSS Iuliu Hossu cu prilejul adunării de la Cluj. Și nu mai puțin hotărâtă a fost atitudinea celorlalți Episcopi, PSS Alexandru Rusu al Maramureșului, PSS Ioan Bălan al Lugojului și Vasile Aftenie, Vicarul unit la București. Episcopul Maramureșului, Alexandru Rusu, într-o cuvântare ținută la Bixad în fața miilor de credincioși veniți în pelerinaj, a răspuns cu hotărâre și demnitate atacurilor pornite împotriva Bisericii Unite, încurajând pe credincioși să rămână tari în credință; iar când a primit scrisoarea prin care Ministerul Cultelor îl anunța că e depus din funcția de Episcop, a răspuns că va ști să apere credința până la sfârșit, oricare ar fi intențiile Guvernului. Am descris atmosfera de fervoare religioasă și de intransigență care domnea la Blaj în momentul intensificării prigoanei. Aceeași atmosferă domnea la Oradea în jurul Episcopului Frențiu, la Cluj în jurul Episcopului Hossu, la Baia Mare, orașul de reședință al Episcopului Rusu și la Lugoj în jurul Episcopului Bălan.

Cu câteva zile înainte de a fi arestat, PSS Iuliu Hossu adresează preoților din dieceza Clujului o scrisoare care va fi ultimul act emanat în calitate de Episcop al Clujului.

De 11 zile - scrie Episcopul Hossu - mă găsesc din nou în izolare forțată și toți cei ce doresc să mă viziteze sunt arestați. În această situație îmi e peste putință să știu ce se petrece în Dieceză. Am însă convingerea că scrisoarea aceasta vă va găsi la locul datoriei pe care vi l-a încredințat Domnul. Împliniți, vă rog, misiunea voastră cu toată tăria sufletească, arătându-vă pildă celorlalți confrați ai regiunii pe care de asemenea îi rog să fie stâlpi de lumină și tărie pentru iubii credincioși încredințați grijei lor.

În acest ceas de încercare pentru Sfânta noastră Biserică, vă rog cu toată căldura sufletului meu, rămâneți tari în credință. Încetători în puterea darului lui Dumnezeu, care se desăvârșește întru neputințele noastre și sub ocrotirea inimii neprihănite a Maicii Domnului, păstrați comoara sufletului neatinsă. Nimeni nu vă poate viola conștiința decât numai lucrând împotriva Constituției și împotriva legilor care asigură și garantează libertatea deplină. Pe această temelie constituțională rămâneți liniștiți și netulburați de nimeni și de nimic. Dragoste și pace să aveți cu toții, necerând altceva în schimb decât pacea justă în limitele drepturilor constituționale și legale.

Cuvântul meu e același pe care l-am predicat în toate satele, dragi sufletului meu, în cei 31 ani de episcopat. Însuflețit de dragostea sufletului meu pentru voi, vă rog deci cu stăruință să păstrați credința care-i cel mai sfânt tezaur dintre darurile lui Dumnezeu. Prin viața voastră sufletească nepătată veți putea fi de folos întreg poporului nostru, în a cărui slujbă suntem chemați toți deopotrivă, preoți și credincioși.

Din încercarea aceasta trebuie să se producă o plinătate de viață în Biserica pontificală, devenită mai sfântă și mai puternică spre fericirea sufletelor și propășirea poporului întru mai multă lumină.

Închei cu cuvintele Sf. Pavel: "pace fraților și dragoste cu credință de la Dumnezeu Tatăl și de la Domnul Isus Hristos". Darul Domnului să fie cu toți aceia care au dragoste nesfârșită față de Domnul nostru Isus Hristos.
Cluj, 25 octombrie 1948. Iuliu, Episcop

Nu peste multe zile însă glasul Episcopilor va fi înăbușit cu desăvârșire.

Preoții urmând pilda Vlădicilor

După adunarea de la Cluj - cum am notat mai sus - cei mai mulți din preoții care, în urma amenințărilor și chinurilor la care au fost supuși, semnaseră formularul de adeziune, și-au revenit, mărturisindu-și în mod public fidelitatea față de Biserica Unită, așa că până la urmă numărul celor ce au continuat să adere la mișcarea de reînțoarcere la ortodoxie a devenit tot mai neînsemnat. Revenirea multora, cum spuneam, a fost încurajată de atitudinea neșovăitoare a Episcopilor. Dar în foarte multe cazuri preoții au fost sprijiniți, apărați și încurajați de poporul însuși care, aproape peste tot, a dat dovadă de rezistență până la eroism. Însuși poporul în unele părți, a cerut preotului să nu cedeze sau să-și retracteze semnătura. În unele localități ale Orăzii poporul n-a mai vrut să primească pe preot nici chiar după ce dăduse dovadă de pocăință, retrăgându-și semnătura. În sfârșit, nu puțini din preoții care, în primul moment, cedară presiunilor, au găsit tăria sufletească de a se pocăi în urma pildei pe care le-au dat-o unii din confracții lor întru preoție, care înfruntând cu curaj amenințările, batjocurile, au rezistat până la urmă prigonitorilor. În același timp unii dintre ei, sfidând primejdiile care-i pășteau la tot pasul, au dezvoltat în toată această vreme o activitate extraordinară, cutreierând satele Ardealului, însuflețind și încurajând, ducând peste tot cuvântul de ordine al Episcopilor care se găseau în domiciliu forțat sau deținuți. Ei au compus și au împrăștiat o mulțime de manifeste și de foi clandestine în care denunțau acțiunea ticăloasă a Guvernului și complicitatea ierarhilor ortodocși, îndemnau pe preoți și pe credincioși să nu se întovărășească cu fiii întunericii și cu trădătorii, explicând cum trebuie să se poarte față de prigonitori și față de preoții semnatari, muștrând și sfātuind pe aceștia să-și învingă frica și slăbiciunea și să revină.

Cât timp au putut să se sustragă arestării, acești preoți curajoși n-au contenit să predice la toate slujbele religioase, vorbind limpede împotriva prigonitorilor și încurajând pe credincioși. Mare răsunset avu, de exemplu, predica ținută de Pr. Liviu Pandrea, Dumnică 10 octombrie 1948, în Biserica Universității din Cluj. Părintele,

după ce trece în revistă tristele evenimente ale acelor zile, după ce arată toate sistemele de constrângere pe care le-au folosit prigonitorii, după ce amintește trădarea unora și eroica rezistență a altora, examinează și poziția Bisericii ortodoxe în fața acestor evenimente:

În aceste învățuri de evenimente - spune Părintele L.P. - poziția Bisericii ortodoxe e cu totul specială și merită din partea noastră o deosebită considerație. Dacă unii din șefii ei sunt vinovați de uneltirile ce s-au făcut pentru pierderea Bisericii noastre, cei mai mulți, credem, detestă toate măsurile samavolnice ce s-au luat. Mai mult, deși Congresul s-a ținut la Cluj, se spune că Ierarhul local nu știa nimic oficial, ci doar ceea ce unii dintre supușii său au putut prinde din vorbele și zvonurile de pe stradă. De aceea noi nu confundăm Biserica soră, pe care o stimăm și o iubim și de care ne știm la rândul nostru stimați și iubiți, cu acea mână de oameni care au urzit acea campanie de violențe. Noi credem că Biserica soră, în ansamblul ei, nu numai că nu aprobă, ci dimpotrivă, cel puțin în taina conștiinței, înfierează ceea ce s-a făcut și se face. Dar Biserica soră, în clipa de față ne este datoare cu un răspuns! Ne este datoare, pentru că este în joc ONOAREA, CREZUL ȘI EXISTENȚA ei!

a) Este în joc ONOAREA Bisericii ortodoxe. Dacă și între farisei s-a găsit un Gamaliel care a ridicat cuvântul în apărarea Apostolilor după Rusalii, spunând jidovilor care fierbeau de ură împotriva acestora, să-i lasă în pace "căci de va fi de la oameni sfatul sau lucrul acesta se va nimici, iar de este de la Dumnezeu nu-l veți putea nimici și vă veți găsi potrivnici lui Dumnezeu"; dacă și între farisei s-a găsit un Gamaliel care să cumpănească senin și să judece drept, dacă și un fariseu a avut îndrăzneala unei curajoase împotriviri uneltirilor celorlalți, cu atât mai vărtos Biserica noastră are dreptul să aștepte - așa cum, cea mai sfântă îndreptățire și așteaptă de fapt - ca în toată Biserica ortodoxă să se găsească un singur Gamaliel care să aibă curajul unei atitudini bărbătești, înfierând violențele ce se fac preoților și credincioșilor noștri pentru a li se smulge forțat adevărul. Să se găsească un singur Ierarh ortodox care să ridice glasul spre a ne spune că Biserica ortodoxă se desolidarizează de teroarea ce ni se face, să se ridice acum până nu e prea târziu, acum când a vorbi mai poate fi un gest vrednic. Da, e în joc onoarea Bisericii ortodoxe, căci ori se găsește omul vrednic și de caracter care, atunci când trebuie, să înfiereze ceea ce s-a făcut, ori nu înfierează și atunci e semn că nu au caracter!

b) Este în joc CREZUL Bisericii ortodoxe. Căci Biserica ortodoxă, ori crede în Evanghelia blândeții lui Hristos și în adevărul adus de El omenirii și atunci trebuie să protesteze împotriva teroarei și a minciunii ce s-au stărnit în numele ei, împotriva noastră, sau nu protestează și atunci se face părtașă și responsabilă de violențele unor unelte ce nu sunt ale Bisericii, căci Biserica nu are închisori și agenți de poliție. Spunând aceasta, iarăși nu vrem să lovim și nu putem lovi întreaga Biserică soră, căci voi înșivă, iubiți credincioși, vă aduceți aminte și de atâtea ori ați aplaudat atunci când în public, aici în Cluj, Preasfinții noștri se îmbrățișau; și ați aplaudat fiindcă gestul extern nu era decât simbolul acestei desăvârșite armonii ce sălășluia în inimile lor mari, așa cum deopotrivă era simbolul simpatiei adânci și a înțelegerii reciproce dintre turmele lor.

Dar acum, așa cum în trecutul istoriei noastre, am fost atacați de dușmanii care nu urmăreau altceva decât să ne smulgă pe Hristos din suflet, dușmanii lui Hristos ne atacă nu de dragul nimicirii celor patru puncte deosebitoare dintre noi, ci ne atacă tinzând să lovească și în Biserica ortodoxă și în cele nouăzeci și șase de puncte pe care le avem comune cu ea!... Căci și în trecut ca și acum dușmanii noștri n-au voit decât un singur lucru: să ne smulgă pe Hristos din suflet, căci dincolo de orice raționament ei înțelegeau - printr-o intuiție și printr-o luciditate pe care numai o mare pasiune și-o poate da, care în cazul nostru este ura cea mare - că numai în acest fel ne-ar fi putut desființa, destinul Neamului nostru fiind un destin creștin.

c) Este în joc nu numai onoarea și crezul Bisericii ortodoxe, ci însăși EXISTENȚA ei. Fiindcă Biserica Unită nu este decât prima redută luată cu asalt de către cei fără de Dumnezeu. Ei lovesc în noi nu fiindcă suntem o religie oarecare, ci fiindcă suntem "adevărata religie". Ne vine să ne întrebăm de ce poți să fii orice și cu oricine în țara asta, numai cu HRISTOS nu? Poți să fii totemist, dacă-ți convine, poți să te închini la soare sau la alte făpturi, numai lui Hristos, nu! De ce? Orice s-ar întâmpla, noi trebuie să spunem că ei lovesc în noi, și ne închid lăcașurile de închinare nu pentru că de ortodoxie le arde lor, ci numai pentru că acesta nu e decât un prim pas pentru ca Bisericii să li se dea o altă întrebuintă! Aci, din biserica aceasta, vor face poate o magazie, un teatru, un grajd sau un cinematograf. Așa și cu celelalte Biserici. Dar încep cu ale noastre pentru ca să sfârșească cu cele ortodoxe! Iată de ce în clipa de față noi întrebăm pe ierarhii Bisericii ortodoxe dacă ei mai pot totuși tăcea!"

Părintele L.P. vorbește apoi de lipsa de caracter și de oportunismul politic de care au dat dovadă unii dintre ierarhii ortodocși, care nu s-au sfiit să fie totdeauna cu regimul care era la putere și care, după ce au predicat "Cruciada sfântă împotriva comunismului", acum colaborează din plin cu comuniștii. Apoi continuă:

Aceeași mână de oameni ni se adresează astăzi și ne cer să fim așa cum sunt ei, adică să ne schimbăm și noi crezul de azi pe mâine! Căci pateticele "apeluri paterne" ce ni s-au adresat la 3/15 mai anul acesta, chiar de pe Câmpia Libertății de la Blaj, cam asta ar vrea să spună: renegați-vă și voi credința fiindcă așa o cer împrejurările politice, sau, tradus într-o românească limpede: fiți lichele ca și noi!

De aceea, dacă Biserica ortodoxă vrea să nu fie confundată cu unii sau cu alții din ierarhii ei, lipsiți de atitudine, trebuie să răspundă! Ea trebuie să răspundă pentru a nu fi confundată nici cu ceea ce se spune că se face în numele ei!...

Orice s-ar întâmpla, noi nu putem tăcea, noi trebuie să întrebăm: Cine oare a putut înscena acel Congres, dacă nu acei a căror interese au fost servite și promovate prin aceasta? Nu e oare una și aceeași mână care a scos religia din școli și crucile din spitale, care mai zilele trecute a dat jos chiar și crucea de pe cetățuie și care acum ne răpește și ne închide Bisericele, ne bate și ne închide preoții pentru fidelitatea lor față de Hristos? Nu a înscenat aceeași mână și Congresul de la Cluj? Și cine a profitat din toate acestea dacă nu cei "fără Dumnezeu"?

Textul stenografiat pe care-l posedăm notează că, în acest moment al predicii, au intrat în biserică câțiva agenți care, încetul cu încetul, într-o manevră de încercuire, s-au apropiat de amvon. Dar Părintele a continuat să vorbească, adresându-se chiar celor ce atunci intraseră în biserică:

Nu este oare una și aceeași mână, una și aceeași inspirație, unul și același diavol? Dar cât de amarnic se înșală ei, cât de amarnic vă înșelați voi când credeți că ne veți nimic! Nu, nu veți birui, căci voi nu loviți în noi, ci în Hristos, pe care nu-l veți birui în veci!

Iar tu, agent al teroarei, nu-ți dai seama că nu mănânci pâine, ci mănânci viața semenilor și bei sângele lor? Nu-ți dai seama că dacă acum ar fi clipa judecării tale veșnice - pe care orice ai face nu o vei putea înlătura - nu-ți dai seama că mâna nevăzută a Celui Preaînalt n-ar putea stoarce din toată activitatea ta decât lacrimi și sânge? Sânge pentru care Dumnezeu cel viu, din a cărui mână nu există organizație care să te poată scăpa - îți va cere teribilă socoteală!

Noi știm ce ne așteaptă, noi ne vom întâlni cu moartea. Dar pentru noi a trăi este Hristos, iar a muri câștig. Dar va veni și clipa întâlnirii tale cu moartea. Altfel însă va fi ea decât a celor ce murim pentru Hristos. Gândește-te, până când a gândi te mai poate ajuta!

Întrebăm iarăși, Biserica soră; se desolidarizează ea de tot ce se face acum în numele său? Noi așteptăm un răspuns.

Părintele L.P. face apoi un scurt istoric al rolului jucat de Biserica Unită, exprimă hotărârea de a rămânea atașați de Biserica Romei și speranța că reînvierea poporului românesc nu va întârzia:

Văd o țară de vis, frumoasă ca în basm, grădină a Preacuratei și templu de adorare a Celui Preaînalt: România noastră, devenită cauză de primenire spirituală și țință de pelerinaj și pentru popoarele celorlalte continente!

Orice s-ar întâmpla trebuie să răspundem! Iar dacă unora li s-ar părea că graiul nostru nu a fost destul de evanghelic și că trebuia mai multă blândețe, acestora le răspundem cu Sf. Ioan Hrisostomul: "fără o sfântă mânie virtutea se ofilește, vițiile prisosesc și răul triumfează". Iar Sf. Toma de Aquino spune că a te mânia atunci când e în joc onoarea și mărirea lui Dumnezeu e tot ce poate fi mai vrednic și mai sfânt... Cuvântul nostru n-a fost din ură față de oameni, ci din râvna de a smulge răul. Căci ai lui Hristos suntem și ai lui vrem să rămânem, iar Hristos ne-a poruncit să iubim pe dușmanii noștri. Adevărata nenorocire pentru noi nu ar fi aceea de a cădea la datorie, ci aceea de a urî la rândul nostru... Iată de ce noi, creștinii, nu urâm pe nimeni, și orice ni s-ar face, noi întoarcem iubire tuturor.

Iată-ne deci ajunși și noi în prima linie, acolo unde ne duce inima, alături de soldați, de misionari, de martiri... E clipa binecuvântată a purificării noastre aceasta și a marilor răspunderi, căci "privește ne-am făcut lumii și îngerilor și oamenilor..."

Iar acum la despărțire mă adresez vouă, tinerilor:

Dacă crucea lui Hristos, steagul de totdeauna al Neamului nostru, ne va cădea din mâinile însângerate, luați-o voi și o duceți mai departe! Căci crucea nu e numai steag de luptă, ci e și steagul biruinții, vestire a învierii.

Iar noi, popor al învierii, santinelă a Romei și fală a Bisericii Universale, am fost chemați să fim! Și o vom dovedi-o lumii și tuturor, că într-adevăr așa suntem! Amin!

Am reprodus aproape în întregime această cuvântare a Pr. L.P. pentru că ea ilustrează, mai bine decât orice, care erau sentimentele celor mai buni dintre preoții Bisericii Unite în toiul prigoanei și cum vedeau ei poziția Bisericii ortodoxe în acea încercare. Ei aveau și conștiința că prigoana Bisericii Unite era un eveniment care nu-și epuiza răsunetul numai între granițele Ardealului și nici numai între granițele țării. Prin rezistența lor, un neam întreg își manifesta, în fața lumii întregi, hotărârea de a rămânea credincios lui Hristos cu orice preț. Iar bucuria de a suferi ocară pentru Hristos, bucurie pe care au arătat-o atâția din acești preoți, urmând pilda Episcopului lor, ne trezesc în suflet amintirea vremurilor apostolice când ucenicii lui Isus mulțumeau lui Dumnezeu cu bucurie că li s-a dat prilejul de a suferi batjocură pentru numele Lui!

Nu puțină impresie a stârnit și predica ținută de Pr. Dumitru Manu, fost deputat național-țărănist și profesor la Seminarul Teologic de la Cluj, ținută în ziua de 31 octombrie în Catedrala din Cluj. Credincioșii care veniseră foarte numeroși la slujbă îi spusese Părintelui Manu că au fost siliți să semneze trecerea la ortodoxie. Părintele Manu se urcă pe amvon și, luând un ton ironic - Pr. Manu era cunoscut ca un foarte bun orator popular - întrebă:

Dar cine a putut să vă silească? Cine a îndrăznit să lucreze împotriva gloriosului Generalissim Stalin și împotriva Tratatului de Pace care ne garantează libertatea de conștiință și de religie? Cine a îndrăznit să calce în picioare Constituția țării care afirmă această libertate? Cine a îndrăznit să se opună ordinelor Guvernului

care ne-a garantat această libertate prin Legea Cultelor? Când criminalii aceștia au venit la voi să vă silească, de ce nu i-ați pus în fața legii pe care au călcat-o în picioare? De ce nu i-ați denunțat autorităților ca pe niște trădători care compromit țara?

Dar acum vă întreb, cum v-au silit și care a fost motivul pentru care v-ați lepădat de Hristos și de credință? A fost frica de a vă pierde salariul? Dar nu știți că Evanghelia ne spune că nu ne vor lipsi cele necesare pentru hrană și îmbrăcăminte? Sau v-ați temut că veți fi dați afară din casă? Sau v-a fost frică de temniță? Dar în temniță n-ați fi fost singuri; azi se găsesc acolo atâtea persoane cinstite!

Dacă în aceste manevre nici Guvernul și nici Biserica ortodoxă nu s-au amestecat, așa cum se spune, atunci cine este cel ce a putut să vă facă vreun rău? Ei spun doar că nu persecută, ci convertesc prin convingere. Dar sunt puterile răului care ca și cârțile au rămas până acum ascunse; când însă au crezut că a sosit momentul potrivit au ieșit la lumină și și-au început lucrarea întunecată. Sprijinite de puterea diavolului, ele prigonesc acum pe fiii lui Dumnezeu. Dar nu vă temeți. Va veni ziua în care puterea lor va fi nimicită... Rugați-vă și aveți nădejde. Domnul nu părăsește pe cei ce au încredere în el. Iar dacă Domnul întârzie să se răzbune, nu înseamnă că mânia lui nu-i va ajunge pe cei răi."

La sfârșit, toți declară cu glas tare că vreau să rămână greco-catolici, strigând: "Trăiască Roma, trăiască Papa!" iar Părintele Manu încheie:

"Să spunem toți împreună Crezul pentru a întări credința noastră catolică." Toți împreună recită Crezul cu glas înalt. După câteva ore, Părintele Manu era arestat.

În aceeași zi, tot la Cluj, se petrecu o scenă impresionantă. Părintele *Iosif Bal*, parohul bisericii Ion Bob, ținu la slujba de dimineața o predică foarte înflăcărată. Fiind înștiințat că era căutat de comuniști, rămase în biserică toată ziua, iar la slujba Vecerniei de după masă predică din nou. Leșind din biserică, înconjurat de credincioși, câțiva agenți au încercat să-l prindă, dar fu apărat de credincioși care i-au sărit în ajutor și care, în încăierare cu agenții, au reușit să-l tragă pe părintele înspre Catedrală unde tocmai se termina slujba Vecerniei. Biserica era plină de lume. Împins de credincioși înăuntru, Părintele Bal se urcă pe amvon, adresându-se din nou mulțimii, insistând asupra datoriei de a mărturisi credința chiar și cu prețul vieții și cerând credincioșilor să se roage pentru el ca să poată suferi și moartea, dacă Dumnezeu așa va vrea. În Biserică lumea plângea cu hohote... După slujbă, credincioșii au reușit să-l ascundă. Comuniștii însă au arestat pe cantor, pe crâstnic și pe femeia care ținea cheile bisericii, bătându-i până la vânătăi. De la ei au putut să afle unde era ascuns Părintele. Fu prins, batjocorit, bătut și aruncat în temniță.

Mulți preoți au fost arestați în felul acesta, bătuți și condamnați la închisoare pentru că au îndrăznit să predice despre necesitatea de a rămâne tari în credință. Pr. George Neamțiu a fost denunțat pentru că într-o predică a numit *trădători* pe preoții care au primit să ia parte la Adunarea de la Cluj. După ce a fost prins și bătut, a sfârșit și el în temniță.

După Congresul de la Cluj o nouă campanie se porni pentru adunarea adeziunilor, mai ales printre credincioși. De la preoți se ceru însă să dea exemplu credincioșilor. Iată cum descrie un preot desfășurarea lucrurilor:

"Pe la jumătatea lunii octombrie au venit la mine în parohie doi indivizi, care chemându-mă la primărie, au încercat să mă convingă să semnez, spunându-mi că ceilalți confrăți ai mei au semnat. Am răspuns că nu mă interesează ce au făcut ceilalți, eu însă nu pot să semnez pentru că nu vreau ca gestul meu să fie cauză de pierdere pentru sufletele care mi-au fost încredințate. Au continuat să-mi enumere avantajele pe care le-aș avea dacă aș iscăli, dar văzând că nu reușesc să mă convingă, au convocat pe credincioși, spunându-le că era ordin de la Guvern ca toți să treacă la Biserica ortodoxă, pentru că Statul nu mai admitea decât o singură Biserică națională. Din 60 de credincioși numai 4 au semnat. Cei doi agenți porunciră ca funcționarii să fie trecuți din oficiu la ortodoxie și că, în trei zile, să fie gata listele credincioșilor trecuți la ortodoxie: trebuiau să fie cel puțin 80% din populație. Câteva echipe de comuniști au început să treacă din casă în casă, amenințând pe cei ce nu voiau să semneze; dar cu toate acestea n-au reușit să obțină mai mult de 15%. Ca să poată ajunge la procentul stabilit, au înscris pe liste și pe cei care n-au voit să iscălească, spunând că, cine vrea să fie șters, să meargă la primărie. Peste câteva zile am fost chemat la Pretură: închipuindu-mi de ce era vorba, mi-am salutat familia ca și cum n-aș mai fi sperat să-i văd. La Pretură am întâlnit pe alți preoți care fuseseră chemați pentru același motiv. Ne-am sfătuit împreună și ne-am hotărât să purtăm mai bine crucea lui Hristos decât funia lui Iuda. Agenții Guvernului ne-au amenințat că o să ne alunge din case, că o să ne ia bunurile, să ne vâre în temniță și să ne tortureze. Unii au început să plângă, spunând că o să se mai gândească. Eu am spus că eram absolut hotărât să nu-mi lapăd credința. Un frate spuse pretorului că dacă și-ar lepăda credința ar înnebuni. Pretorul i-a răspuns: "Mai întâi iscălește și apoi du-te și te spânzură. Noi n-avem lipsă de popi!..." În sfârșit, mă lăsară să plec, cu condiția ca să nu numesc pe papa la liturghie. Când am spus că asta era cu neputință, pretorul a început să injure numele Papei. După ce m-au făcut să promit că cel puțin n-o să predic, mi-au dat drumul. Când am ajuns în sat, un credincios m-a înștiințat că înaintea casei mele se găseau trei mașini de la poliție. În noaptea aceea am dormit la un prieten. În ziua următoare, după celebrarea Sf. Liturghii, câțiva polițiști, care mă așteptau afară, mi-au spus că mă așteaptă la primărie. Dar după ce am botezat trei copii, am fugit la munte. Polițiștii m-au

căutat peste tot, prin toate casele, mi-au arestat familia, mi-au luat puținul ce aveam, făcând cercetări prin împrejurimi și promițând o mare sumă de bani celui ce mă va descoperi. Pe sacristan l-au bătut până la sânge pentru că n-a știut să le spună unde eram ascuns. Familiei mele i-au dat ordinul să mă găsească în 24 de ore, sub pedeapsa deportării. Ai mei atunci au fugit și ei, lăsând totul. De la 1 noiembrie, ultima zi în care am putut să celebrez Sf. Liturghie în casa unui prieten, umblu căutând ceva de lucru ca să nu mor de foame... În toate și peste tot să se facă voia Domnului; numele Lui fie lăudat în veci.”

Arestările au devenit tot mai numeroase pe la sfârșitul lunii octombrie și în luna noiembrie 1948, așa că înainte de 1 decembrie 1948 mai bine de șase sute de preoți uniți erau în temniță, iar între cei rămași cei mai mulți nu încăpuseră încă în mâna poliției pentru simplul fapt că au reușit cumva să se ascundă. Multora însă le va veni rândul pe urmă.

Condițiile multora din cei închiși erau într-adevăr înspăimântătoare. Avem multe mărturii care descriu condițiile îngrozitoare în care erau ținuți mulți preoți... Din care cauză mulți au murit în temniță sau în câmpurile de muncă. Avem însă mărturii și despre tăria sufletească în mijlocul tuturor suferințelor, despre spiritul de rugăciune și de jertfă, despre resemnarea lor la voia Domnului. Într-adevăr, cum spunea Sf. Părinte în scrisoarea adresată Episcopilor și credincioșilor din România, ei, “întemnițați pe nedreptul, plâng și se întristează pentru atacurile împotriva religiei, pentru sfintele instituții ruinate, pentru mântuirea veșnică a popoarelor, mai mult decât pentru suferințele proprii și pentru libertatea pierdută”.

Iar față de cei ce, dintr-un motiv sau altul, aderaseră la mișcarea de revenire la ortodoxie, autoritățile se grăbesc să-și arate toată dragostea. În ziua de 17 octombrie 1948, ziarul *Universul* publica acest comunicat al Ministerului Cultelor:

“În urma intervenției Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, Ministerul Cultelor comunică: preoții greco-catolici reveniți la ortodoxie vor primi salariul în orașul unde funcționează în prezent, ca și toți ceilalți preoți ortodocși. Pe măsură ce organele Bisericii ortodoxe vor comunica Ministerului numele preoților reveniți la ortodoxie, în urma Congresului ținut la Cluj în 1 octombrie 1948, Ministerul va ordona plata salariului lor. Aceste dispoziții se pot aplica de asemenea la tot personalul Bisericii”.

Acesta era prețul trădării.

Mișcarea “masselor”

Ziarul *Universul* din 15 octombrie 1948 dă această știre după serviciul de presă al “Sfintei Patriarhii”:

“Acțiunea de reîntregire a Bisericii românești din Ardeal - acțiune inițiată de clerul greco-catolic prin reprezentanții săi întruniți în istorica ședință ținută la 1 octombrie la Cluj - a luat proporția unei treceri în masă a credincioșilor “uniți” la Biserica Ortodoxă Română. De pretutindeni din Transilvania au sosit și continuă să sosească sute de telegrame, prin care poporul credincios greco-catolic își mărturisește hotărârea fermă de a rupe orice legătură cu Vaticanul și se reîntoarce în sânul Bisericii strămoșești... Acțiunea de reîntregire a Bisericii românești din Ardeal continuă să se desfășoare sub impulsul masselor de credincioși, care cer pretutindenea preoților lor să nu întârzie aderarea la actul înfăptuit la Cluj de reprezentanții celor 430 de clerici greco-catolici. Sunt câteva cazuri în care credincioșii unor parohii au revenit la Ortodoxie în unanimitate, chiar dacă preotul respectiv a rămas încă legat de ierarhia greco-catolică...”

Așa suna unul din multele comunicate ale serviciului de presă al Patriarhiei dintre 4 și 21 octombrie, prin care se anunța că *massele* credincioșilor greco-catolici ar fi răspuns *cu entuziasm* la Apelul lansat de cei 36 de preoți uniți adunați la Cluj și la chemarea “părintească” pe care le-o adresase Patriarhul după semnarea actului de revenire, la București.

Să vedem dar cum s-a produs această entuziastă mișcare a masselor.

Guvernul avea nevoie să arate că actul săvârșit de cei 36 preoți uniți nu era o inițiativă particulară și limitată, ci că ea corespundea unei dorințe adânci a poporului din Ardeal. Dar pentru a obține adeziunea “în masă”, Guvernul a pus din nou în mișcare întreg aparatul administrativ și de poliție. Din inițiativa agenților Guvernului, de obicei la ordinele câte unui membru din Adunarea Națională, s-au constituit în fiecare sat, în diferitele sectoare și parohii ale orașelor, în fabrici etc., *Comitete de reîntoarcere la ortodoxie* din care trebuia să facă parte preotul (în caz că adera), primarul, notarul sau pretorul, șeful postului de jandarmi și alți comuniști siguri. Aceste comitete trebuia să adune adeziunea credincioșilor care, în caz că acceptau, erau puși să semneze un formular de proces verbal în care se spunea că *subsemnații credincioși greco-catolici din parohia (cutare), întruniți în adunare generală extraordinară... deliberând asupra proclamației pentru reîntoarcerea în sânul Bisericii ortodoxe, hotărâtă la Cluj de către delegații greco-catolici în adunarea de la 1 octombrie 1948 și, dând urmare apelului făcut pentru revenirea credincioșilor greco-catolici la Biserica strămoșilor lor, după discuții la care au luat parte mai mulți dintre noi, din libera noastră voie și fără a fi constrânși de nimeni și pătrunși numai de importanța unității sufletești a neamului, am hotărât să părăsim cultul greco-catolic și să ne unim în aceeași Biserică cu frații noștri români ortodocși, formând o singură comunitate religioasă... De azi înainte încetează*

toate legăturile pe care le-am avut cu organele oficiale greco-catolice și vom asculta de ordinele și dispozițiile ce vom primi de la noii noștri capi spirituali și de la organele lor oficiale. Chestiunile privitoare la biserică și la bunurile parohiale greco-catolice se vor rezolva în conformitate cu Decretul n. 177 pentru regimul general al cultelor...

În cele mai multe cazuri însă, Comitetul declara trecerea satului la ortodoxie fără să interpeleze pe credincioși sau după ce obținuse refuzul lor. În mai multe sate, Comitetul a înscris, pur și simplu, pe lista celor trecuți la ortodoxie, numele tuturor credincioșilor greco-catolici, declarând că cine nu acceptă trecerea la ortodoxie să meargă la primărie și să ceară ca să li se șteargă numele de pe listă. Într-un sat țărani au fost chemați la primărie pentru înșămânțările de toamnă. După ce au semnat, li s-a spus că semnătura valorează și pentru trecerea la ortodoxie. Orice protest din partea lor a fost zadarnic. *Aceleași comitete trimiteau telegramele de adeziune Patriarhului în numele comunei, al parohiei, al plasei etc., fără să aibă consimțământul credincioșilor.* Bazat pe aceste telegrame, serviciul de presă al Patriarhiei a putut anunța, câteva zile după începutul campaniei, că în Ardeal s-a “produs un puternic curent de revenire a masselor de credincioși greco-catolici în sânul Bisericii Ortodoxe...”

Și în acest caz, mijloacele folosite de agenții guvernului pentru a smulge adeziunile de la credincioși au fost din cele mai perfide și mai criminale. Funcționarii de stat și particulari, muncitorii și slujbașii au fost amenințați cu darea afară din serviciu dacă nu semnează trecerea la ortodoxie. La fel, pentru a fi admiși în post, trebuiau să prezinte un act emanat de autoritățile competente care dovedea “adeziunea la ortodoxie”. Țăranilor li s-a interzis să macine grâul la moară, să săvârșească acte civile, să vândă sau să cumpere. Pensionarilor li s-a pus în vedere că li se va retrage pensia. Elevii ai căror părinți nu trecuseră la ortodoxie erau obligați să plătească o suprataxă școlară. Personalul bisericilor, cantori, crâstnici etc., de multe ori a fost pus în mijlocul drumului cu familie cu tot. Lumea era chemată la primărie, la pretură etc. și, sub amenințări de tot felul, pusă să semneze. Cum însă acest procedeu dădu puține rezultate, cu toate amenințările de care s-a făcut uz, s-au instituit comisiuni care să meargă din casă în casă pentru a culege adeziunile. Și în acest caz, membrii comisiunii s-au servit de amenințări și înșelăciune, profitând de buna credință sau de ignoranța unora dintre credincioși. “Într-o parohie, comisiunea însărcinată cu adunarea semnăturilor era compusă din primar, un țigan și câțiva membri ai partidului comunist. Comisia a trecut din casă în casă și, unde n-a dat de capul familiei, a pus să semneze pe bătrâni și pe copii... Într-o casă au dat peste o bătrână de 80 de ani pe care au amenințat-o că n-o să fie înmormântată în cimitir ca și creștinii dacă nu semnează... Într-alta au găsit acasă numai femeia căreia i-au spus să semneze hârtia aceea «pentru pace». Femeia le-a spus că dorește și ea să fie pace în lume, dar că nu poate semna în absența bărbatului. Atunci ei au spus: “Bine, dacă nu semnezi, o să-ți scriem numele pe altă listă și pe urmă o să vezi ce o să ți se întâmple”. Femeia înțelese pentru ce îi cereau iscălitura și începu să plângă. Ca să o liniștească i-au spus că iscălitura “e doar o simplă formalitate”. “Dacă e așa, atunci bine, a răspuns femeia; Domnul știe însă că nu vreau să-mi las religia; dar dacă-i ceva rău în asta, Dumnezeu o să vă pedepsească...” Pentru a ușura cât mai mult trecerile se anunță că un singur membru major poate face declarația în numele întregii familii. Numele celor ce refuzau semnătura erau trecute pe altă listă, cu amenințarea că vor fi arestați, deportați, sau că-și vor pierde postul. Dar recolta de semnături pe care agenții guvernului au făcut-o n-a fost prea mulțumitoare. În ciuda tuturor amenințărilor, în multe cazuri, credincioșii s-au arătat mai hotărâți chiar decât propriii lor păstori; s-a dat cazul când țărani au alungat din parohie pe preotul care semnase; în comuna Vasad a fost luat cu pietre preotul aderent care a încercat să spună liturgia în biserica satului; la fel, în unele părți țărani au refuzat să ia parte la slujbele săvârșite de preoții semnatari și au respins pe misionarii ortodocși trimiși de Patriarhie. În alte cazuri, însuflețiți de atitudinea dărză a preotului lor, țărani nu numai că nu au semnat, dar s-au răsculat bătând și alungând din sat pe agenții care veniseră după semnături. În unele sate țărani au pus placarde la marginea satului în care anunțau că agenții comuniști n-au ce căuta la ei în sat. Pe alocurea, țărani, înarmați cu furci și securi, au făcut de gardă zi și noapte ca să-și apere preotul.

În comuna *Lăpușul Românesc* din județul Someș, în ziua de 17 octombrie 1948, s-a prezentat Prim Medicul județean DI Ioan Pop însoțit de un inginer care, împreună cu medicul comunei, evreul Steinfeld, au invitat pe preotul local la primărie, cerându-i să semneze trecerea la ortodoxie și spunându-i că deja tot clerul, împreună cu Episcopul Iuliu Hossu, semnaseră trecerea. “Se va face și aci la fel, i-au spus. Sfinția ta nu vei mai pomeni pe Papa la slujbă ci pe Patriarhul!” Preotul răspunse că el are superiori de care ascultă, iar de altă parte, nu poate lepăda acum ceea ce a predicat atâția ani, nu poate să spună credincioșilor că tot ce le-a spus până acum n-a fost adevărat, mai ales că el e convins că numai în Biserica asta își va mântui sufletul. “- Bine, Părinte - i-au spus - nu înțelegi dumneata că și dacă nu semnezi, unirea tot se face?” Văzând însă că orice stăruință e zadarnică, i-au cerut ca cel puțin să citească în biserică actul de unire cu Biserica ortodoxă. Preotul le-a răspuns că are altceva de citit, cu mult mai important. Leșind de la primărie, s-a dus să celebreze Sf. slujbă la biserica din Baltă, unde, în timpul predicii, a citit *Decretul de excomunicare* a preoților trădători, emanat de Episcopul Hossu. În biserică era un hohot de plâns. Lumea îndurerată spunea: “Am dat tot ce ne-au cerut, iar acum vin să ne ceară și sufletul. Dar se înșeală amarnic; sufletul nu-l vom da decât lui Dumnezeu”.

După Sf. slujbă preotul invitase la el pe clericul teolog Toma Victor. În drum acesta se întâlnește cu agenții care-l așteptau și care-l invită la primărie. O mulțime de lume se adună în urma lor, urmându-i la primărie. Acolo, medicul caută și cu vorbe bune, și cu amenințări să convingă pe teolog să semneze, dar fără rezultat. "Eu am crezut că d-ta și cu părintele veți fi cei dintâi pe listă, ca să dați exemplu țăranilor". "Rău ați crezut, d-le doctor", îi răspunde teologul. Medicul îi citi și lista preoților care au semnat, dar totul fu în zadar. Iar când teologul ieși din primărie, fu primit de mulțime cu aplauze.

Între timp, agenții se împărțiseră în echipe, cutreierând satul ca să adune semnături. N-au putut însă să obțină decât de la câțiva divorțați și câțiva membri ai partidului comunist...

După o săptămână își făcură apariția în sat câțiva agenți de la Siguranță, însoțind pe doi preoți, unul trădător și celălalt ortodox. Aceștia au adunat în timpul nopții pe cei câțiva intelectuali din sat pe care, prin amenințări, au reușit să-i facă să semneze. Împărțiți pe urmă pe echipe, au început din nou să treacă din casă în casă după semnături. Unii dintre țărani însă nu i-au lăsat nici să se apropie de casă... Un țăran puse mâna pe secure spunându-le că de mai vin cu astfel de propuneri le sfarmă capul.

În duminica aceea Preotul spunea Sf. Slujbă la biserica din Dâmb. Biserica era plină ca niciodată. Toată lumea, tineri și bătrâni, femei și bărbați, s-a împărțit cu Sfintele Taine. La sfârșitul slujbei, preotul anunță că merge să celebreze Sf. slujbă și în biserica din Baltă, invitând să vină și acolo cine dorește. Un credincios răspunde: "Nu cine dorește, ci toată lumea!" Și așa au pornit toți; chiar și femeile care aveau copii mici au alergat acasă, și-au luat pruncii în brațe și așa s-au alăturat celorlalți credincioși care mergeau cântând, nepăsători de agenții de la primărie. Biserica era plină și aici, iar în ușa bisericii un grup de femei făceau de gardă.

Două zile mai târziu, alți agenți veniră în sat cu același scop. Preotul le răspunde că nu-și poate vinde credința, iar intelectualii refuză să adune semnături, spunând că țăranii au devenit furioși. Agenții intrară din nou la părintele; poporul atunci începu să se alarmeze, temându-se că o să-l aresteze. O femeie intră la preot cu pretextul că mama ei e bolnavă, rugându-l să vină să o viziteze. Preotul ieși din casă și atunci intrară țăranii întrebând pe agenți ce vreau cu Părintele. Ei au răspuns că nu vreau nimic, *că-i sunt rude*. Și au plecat.

Nu mult însă după aceea au venit doi agenți cu motociclete, cu hotărârea de a aresta pe preot, care tocmai era la Vecernie. După Vecernie, preotul, înconjurat de credincioși, s-a îndreptat spre casă. Agenții le dădeau târcoale cu motocicletele. La un moment dat una din motociclete se oprește. Poporul se adună imediat în jurul agenților întrebându-i ce doresc? Ce vreau de la părintele? vreau poate să se spovedească? sau așteaptă să se împrăștiie poporul ca să-l poată prinde? Agenții le-au răspuns cu înjurături. Atâta a mai lipsit. O femeie a ridicat o piatră și a dat în ei. A urmat o ploaie de pietre. Agenții au încercat să fugă cu motocicletele, dar acestea nu mai funcționau; au luat-o la fugă pe jos, iar poporul după ei. Feciorii au lăsat hora și strigând: "Săriți pe comuniști că vreau să ne strice religia și să ne ia pe Părintele!", s-au luat după ei. La pod agenții au fost întâmpinați de un alt grup de bărbați și femei. Au fost bătuți și lăsați aproape morți. Câțiva comuniști din sat i-au pus într-o mașină ce trecea întâmplător pe acolo și i-au dus la spital.

Ziua următoare trecu liniștită, dar în noaptea de 28 octombrie, pe la 3 după miezul nopții, patru camioane de soldați s-au oprit la marginea satului. Călăuziți de comuniștii din sat, soldații s-au împrăștiat prin sat. Un credincios, dând de veste, a început să tragă clopotul, dând alarma. Țăranii au sărit, înarmați cu securi, cu coase, cu pari, îndreptându-se spre casa parohială. În fața puștilor mitraliere au trebuit însă să se retragă. Preotul a reușit să fugă. Preoteasa însă a fost ridicată în cămașă de noapte și bătută cu patul puștii și cu bocancii. Mulți țărani au fost prinși și duși la postul de jandarmi. În zorii zilei două camioane pline de țărani au pornit spre Cluj... Din multe case au fost luați părinții, rămânând copiii singuri. Într-o familie bărbatul a reușit să fugă, iar femeia a fost ridicată de soldați, lăsând un copil în leagăn... Preotul s-a ascuns în pădure, iar teologul a răătăcit și el vreo zece zile prin codru.^[30]

Natural, rezistența nu a fost peste tot aceeași. Se pare că în centrul și nordul Ardealului rezistența a fost foarte puternică, pe când în sudul Ardealului a fost mai slabă. Dar și în ce privește pe credincioși, dacă s-au dat cazuri când mulți au semnat, trebuie să notăm că mulți după ce au semnat și-au revenit, retrăgându-și semnătura și pocăindu-se. Un preot povestește cum credincioșii săi, după ce au fost chemați la primărie și siliți să semneze, au dat o declarație în care spuneau că și-au dat adeziunea la ortodoxie numai pentru că au fost amenințați și terorizați, declară nulă semnătura pe care au depus-o și mărturisesc că vreau să rămân credincioși Bisericii greco-catolice. Femei care, terorizate, semnară adeziunea, au făcut pe jos zeci de kilometri în speranța de a întâlni vreun preot unit de la care să ceară dezlegarea.

În acest chip, așadar, poporul din Ardeal a trecut "în masă" la ortodoxie. Mai dăm un singur exemplu. La Beiuș, cunoscut centru greco-catolic din dieceza Orășii, "Comitetul parohial" trimite Patriarhului următoarea telegramă: "Nu este credincios în parohia greco-catolică din comuna Beiuș al cărui suflet să nu fi tresălit de bucurie la primirea veștii reîntoarcerii noastre ca fii sufletești ai religiei și Bisericii ortodoxe române. Acest fericit eveniment petrecut sub regimul libertăților democrației populare, ne zguduie cu toată convingerea să ne trezim și să ne reîntoarcem de pe drumul pe care greșit l-am parcurs în credința noastră religioasă. Exprimăm deci Sanctității Voastre, cu cea mai profundă supunere sufletească, atașamentul nostru al credincioșilor din parohia greco-catolică a comunei Beiuș și declarația de unire cu Biserica strămoșească". Ei bine, în ziua în care s-a luat

biserica greco-catolică din Beiuș și s-a celebrat în ea slujba ortodoxă, în afară de preoți și de cântăreți nu era nimeni în biserică. Așa era de mare "numărul și entuziasmul" celor reveniți la ortodoxie!

Îndemnul de a trece la ortodoxie nu le-a venit greco-catolicilor pe cale pașnică și creștinească. Nu preoți sau episcopi, misionari ai credinței creștine, au cutreierat satele române-unite, ca să readucă pe cei "rătăciți" prin puterea convingerii, ci agenți de poliție, șefi de siguranță, primari, prefecți și subprefecți, jandarmi, membri ai partidului comunist, deputați, s-au făcut "apostoli" pentru convertirea uniților, folosindu-se de sisteme criminale. Și cu toate acestea, în cea mai mare parte, planul lor a eșuat.

O dovadă, între altele, a acestui eșec, ca și a sistemelor folosite, o avem într-o *Scrisoare circulară* trimisă de Episcopul ortodox al Orăzii, Nicolae Popovici, Protopopul din Eparhia sa în care spune că *Ministerul Cultelor cere ca până în 15 I.c. să fie terminat procesul de trecere a credincioșilor greco-catolici la Biserica ortodoxă Română*. În consecință, Protopopul va comunica tuturor preoților din protopopiatul său că sunt *personal* responsabili de ducerea la bun sfârșit al acestei acțiuni, dispunând ca până la 20 I.c. să trimită la oficiul protopopesec lista nominală a capilor de familie trecuți la ortodoxie, indicând și numărul membrilor respectivelor familii, precum și o listă analogă a celor ce n-au trecut. Protopopul va aduna listele, va face totalul, trimițând totul la episcopie. *Tratându-se ca o chestiune de extremă importanță* - continuă scrisoarea - *ea va fi tratată împreună cu toți preoții într-un sinod extraordinar, convocat de urgență, punându-le în vedere că rezultatul acestei acțiuni depinde de activitatea lor și că cei care nu-și vor da toată silința pentru buna reușită a cauzei vor fi socotiți de rea credință și tratați ca atare. În măsura posibilităților, preoții vor recurge și la concursul organelor administrative locale*. Textual.

Serbarea de la Alba Iulia

Între 4 și 21 octombrie - după cum am avut prilejul să amintim - activitatea de "convertire" a uniților a fost foarte intensă pentru că trebuiau mișcate "masele" în vederea serbării ce se proiectase pe ziua de 21 octombrie - când se împlineau 250 ani de la unirea cu Roma - la Alba Iulia. Serbarea trebuia să încheie în mod solemn contopirea Bisericii Unite cu Biserica ortodoxă. Pentru ca solemnitățile să apară cât mai impunătoare, mulți țărani au fost duși cu forța din diferitele părți ale Transilvaniei.

"Solemnitățile" au început în curtea Catedralei Sf. Treime, și s-au încheiat în Catedrală, cu participarea Patriarhului Justinian și a întregului episcopat ortodox. Zidurile erau acoperite de manifeste cu inscripții ca acestea: "Trăiască Republica Populară Română", "Uniți în credința strămoșească, vom lupta pentru drepturile poporului, pentru pace și pentru democrație". La orele 8 dimineața preoții trecuți la ortodoxie au celebrat liturghia, iar imediat după aceea, în fața Catedralei, s-a constituit Prezidium-ul Adunării. Președinte a fost ales Prot. Traian Belășcu, care a prezidat și Adunarea de la Cluj. Secretar a fost ales tot Aurel Brumboiu; ceilalți preoți care au luat parte la Adunarea de la Cluj au fost numiți vice-președinți. Președintele Traian Belășcu ținu o cuvântare făcând istoricul evenimentelor care se încununau cu serbările din ziua aceea. În numele "poporului" luă cuvântul un țăran din com. Măgina, jud. Alba, anume *Andrei Avram*, care între altele spuse că acum, când în RPR, ne bucurăm toți de aceleași drepturi și aceleași libertăți, e nimerit lucru să piară dezbinarea dintre frați, și declară, în numele tuturor fraților de pe întinsul Ardealului, Crișanei, Banatului și Maramureșului: "că în clipa de față noi rupem orice legătură care ne ține legați de Biserica Romei; că ne întoarcem la Biserica ortodoxă... și că vom lupta, înfrunțând în aceeași credință religioasă, pentru înflorirea scumpei noastre Republici Populare, pentru pace și progres..." În numele intelectualilor a vorbit pe urmă Prof. *Coriolan Tătar*. Preotul Ghe. Zagrai citi apoi moțiunea pe care Adunarea trebuia s-o voteze. Această moțiune, compusă în același stil și cuprinzând aceleași idei pe care le conțineau declarațiile și apelurile de mai înainte, reînnoiește fidelitatea față de "scumpa Republică Populară", declară rupte pecețile unirii și înfăptuită unirea cu Biserica ortodoxă. Și încheie: *Membrilor Înaltului Prezidiu al Republicii Populare Române și Guvernului Țării, aducem omagiul recunoștinței noastre pentru libertățile asigurate tuturor fiilor poporului, libertăți care au făcut posibilă înfăptuirea reîntregirii Bisericii românești*.

După votarea moțiunii, o delegație prezidată de Prot. Traian Belășcu s-a prezentat la Patriarhul Justinian, care sosise la Alba Iulia, și la membrii Sf. Sinod, rugându-i să primească invitația de a face parte din Prezidiul Adunării. Natural că Patriarhul primește. Se formează deci un cortegiu care se îndreaptă spre Catedrală, unde s-a oficiat un Te Deum. După slujbă a luat din nou cuvântul Prot. Traian Belășcu, exprimând Patriarhilor și membrilor Sf. Sinod "voința marelui majorității a credincioșilor și preoților uniți de a reveni la Biserica ortodoxă mamă", iar Aurel Brumboiu citi moțiunea "votată" de adunare. În fața mulțimii adunate în fața Catedralei, vorbi pe urmă Patriarhul, spunând între altele că de aici înainte "îndreptățiți suntem să socotim anulat actul de unire din 1698 de la Alba Iulia și să deschidem larg porțile lăcașului nostru ortodox, ca să intre toți frații clerici și mireni, a căror răzlețire nu mai are rost de aici înainte". Într-o astfel de ocazie nu putea lipsi nici cuvântul Mitropolitului Nicolae Bălan, după care Preotul Nicolae Geangalău a citit legământul de credință a celor reveniți la ortodoxie. S-a citit pe urmă Actul sinodal de rupere a unirii care ca și conținut nu se deosebea de cel compus la București.

Actul acesta de la Alba Iulia însă nu e semnat numai de membrii sinodului permanent, ci de toți Mitropoliții și Episcopii ortodocși al căror nume, spre amintire, îl dăm și noi aici:

Justinian, Patriarh; *Nicolae*, Mitropolitul Ardealului; *Vasile*, Mitropolitul Banatului, *Firmilian*, Mitropolitul Craiovei; *Sebastian*, Arhiepiscop de Suceava și Maramureș; *Antim*, Episcop de Buzău, *Grigorie*, Episcop de Huși; *Iosif*, Episcop de Argeș; *Beniamin*, Episcop de Caransebeș; *Nicolae*, Episcop de Cluj, Vad și Feleac; *Nicolae*, Episcop de Oradea; *Andrei*, Episcop de Arad; *Chesarie*, Episcop de Constanța; *Antim*, Episcop locotenent al Dunării de Jos; *Policarp*, Episcopul Românilor din America; *Partenie*, Episcopi, și Arhieriei (pensionari): *Ilarion Mircea*, *Beniamin Pocitan*, *Valeriu Moglan*, *Galaction Cordun*, *Emilian Antal*, *Eugeniu Laiu*, *Atanasie Dinca*, *Teodor Scorobet*, *Pavel Șerpe*.

La sfârșit, Catedrala Sf. Treime a fost consacrată ca și Catedrală a Reîntregirii Bisericii Românești din Ardeal.^[31]

Arestarea și înțemnițarea episcopilor uniți

Reîntregirea Bisericii românești din Ardeal era acum - după socoteala Guvernului comunist și a complicilor săi - un fapt împlinit. Episcopii uniți, prin urmare, de sub "tirania" cărora regimul de libertate a "eliberat" pe preoții și pe credincioșii greco-catolici, ocupau pe nedreptul bisericile catedrale, bunurile și casele episcopești. Acestea nu mai aparțineau acestor episcopi care "s-au îndepărtat de popor pentru a servi intereselor imperialiste, ascultând de Papa de la Roma". Episcopii trebuiau deci dați afară. În ziua de 27 octombrie fu arestat la Blaj, PSS Episcopul IOAN SUCIU, împreună cu secretarul său, *Pr. Rusu*. În noaptea dinspre 28 spre 29 octombrie fură arestați: IPSS Episcopul VALERIU TRAIAN FRENȚIU, împreună cu secretarul său *Pr. Foișor*, la Oradea; PSS Episcopul ALEXANDRU RUSU, la Baia Mare; PSS IULIU HOSSU, la Cluj; Ep. VASILE AFTENIE, la București; iar în dimineața zilei de 29 octombrie fu arestat PSS Episcopul IOAN BĂLAN la Lugoj.

În același timp, o mulțime de preoți fură arestați în diferite orașe, mai ales din cei mai cunoscuți în Biserica Unită. La Blaj fură arestați atunci Canonicii Victor Macaveiu, Victor Pop, Ion Moldovan, Dumitru Neda, Ion Folea; profesorii de teologie Septimiu Todoran, Eugen Popa și Ioan Miclea, și toți preoții de la Cancelaria Mitropolitană. La București fură arestați, *Pr. Tit Liviu Chinezu*, protopop, și *Pr. Ghe. Radu*, împreună cu alți preoți. La Cluj, *Pr. Ion Chertes*, *Liviu Oprea*, *Gheorghe Neamțiu*, *Dumitru Manu*, *Iosif Bal* și alții. La Oradea, canonicul Iuliu Hirțe. La Lugoj, Iuliu Rațiu, protopopul Timișoarei, Ion Deliman, Protopop la Arad, canonicii Nicolae Brânzeu și Iosif Vezoc, *Pr. Ladislau Teglașiu*.

La început Episcopii uniți au fost închiși la Dragoslavele-Muscel, unde era și locuința de vară a Patriarhului. Aici n-au fost supuși unui regim dur, ci doar li s-a interzis să aibă contact cu cineva, fiind supuși zilnic la lecții de marxism. Aici primară de mai multe ori vizita Patriarhului Justinian care-i îndemna să treacă la ortodoxie pentru binele Republicii Populare. De la Dragoslavele au fost mutați pe urmă, împreună cu partea cea mai aleasă din cler, la închisoarea de la Mănăstirea Căldărușani, în apropierea Capitalei. Aici tratamentul a început să se înrăutățească. Patriarhul a devenit tot mai insistent în propunerile sale. Cum însă aceste propuneri "pașnice" nu dădură rezultat, s-au încercat amenințările și insultele. De la Căldărușani, Episcopii Ioan Suci și Vasile Aftenie au fost transferați o bucată de vreme în beciurile Ministerului de Interne și pe urmă la Văcărești. Ceilalți patru episcopi au fost transferați în loc necunoscut. Pare că erau mereu schimbați dintr-un loc într-altul pentru ca populația să nu știe cu precizie în ce loc erau deținuți.

În ziua de 10 mai 1950 muri la Văcărești, în urma vieții grele și a chinurilor suferite, Episcopul *Vasile Aftenie*, Vicarul Mitropoliei din Blaj la București. Era încă în floarea vârstei și se bucura de o constituție robustă.

Episcopul Vasile Aftenie era un fiu de țăran, născut la Londroman, jud. Târnava Mică, în 14 iulie 1899. Și-a făcut liceul la Blaj, iar studiile teologice la Roma, unde și-a luat doctoratul în filosofie și teologie. A fost hirotonit întru preot la Blaj, 1 ianuarie 1926. A fost profesor la Academia teologică din Blaj. În 1934 a fost numit Protopop la București, iar în 1940 Episcop auxiliar al Mitropoliei din Blaj și Vicar la București. Într-un raport din anul 1941 scria: "Nu caut altceva decât mărturisirea lui Dumnezeu și propășirea Bisericii noastre, în unire și adevărată supunere față de Sf. Scaun, chiar dacă ar trebui să-mi dau și viața". Atitudinea pe care a avut-o în timpul prigoanei n-a dezmințit aceste declarații. Am avut prilejul să amintim deseale propuneri ce i-au fost făcute ca să treacă la ortodoxie și cum a refuzat categoric orice compromis. Pe când se găsea la Dragoslavele, propuneri la fel i-au fost făcute, cu o deosebită insistență, din partea Patriarhului. Dar și-a afirmat până la sfârșit hotărârea de a nu vinde pe Hristos. Pentru asta a murit în chinuri la Văcărești.

După unele știri încă nu pe deplin confirmate, alți trei Episcopi uniți ar fi murit în temniță sau în lagăre de muncă, și anume, Episcopul Valeriu Traian FRENȚIU ar fi murit în lagărul de muncă Orinin în luna noiembrie 1951; Episcopul Ioan SUCIU ar fi murit în temnița de la Aiud, iar Episcopul Ioan BĂLAN ar fi murit în temnița de la Văcărești (ucis - se spune - de condamnații de drept comun cu care era închis în aceeași celulă). După aceste știri care - repetăm - nu sunt deplin confirmate, în viață ar mai fi rămas numai Episcopii IULIU HOSSU și ALEXANDRU RUSU.

Cu gândul la acești eroi ai credinței și ai românismului, ne place să cităm aici această observație a unui "emerit cărturar din București" dintr-o scrisoare publicată în ziarul *Țara*, aprilie 1949: "Știri care vin din țară ne spun că ortodocșii se simt solidari în suferință și întru același destin cu uniții. Și cum ar putea să fie altfel, când ortodocșii văd că, în timp ce Patriarhul Justinian și atâția din ierarhia ortodoxiei și-au părăsit turma în furtună pactizând cu zbirii atei ca să arunce confuzie și disperare în suflete, episcopii uniți au rămas până la urmă, toți, stegari neclintiți ai rezistenței românești?... De la Petru Maior, Șincai, Micu-Clain și Andrei Șaguna până la Suciul și ceilalți ierarhi care zac astăzi după zăbrele în gubernia Anei Pauker, se înalță peste viforite și peste timpuri aceași culme de românism".

Ocuparea mănăstirilor și bisericilor unite

În timpul campaniei pentru culegera adeziunilor, mănăstirile greco-catolice - formidabile centre de rezistență în jurul cărora se adunau țărani de la mari depărtări - s-au bucurat de o atenție deosebită din partea agenților comuniști. Dar ocuparea mănăstirilor și alungarea sau arestarea călugărilor n-a fost peste tot lucru ușor, pentru că țărani s-au opus cu toate puterile ca mănăstirea să nu le fie luată. Mănăstirea de la Bixad, jud. Satu-Mare, era centrul călugărilor bazilitani și cunoscut loc de pelerinaj. Încă înainte de a începe prigoana, călugări de la Bixad au avut de suferit din partea comunistilor. În urma unei percheziții, în 3 august 1948, a fost arestat Pr. Superior, *Ațanasie Maxim* împreună cu Părinții *G. Marina*, *P. Ajaki* și *P. Petruță*. Deși poliția a încercat, în repetate rânduri, să împiedice pelerinajele, totuși numărul țărănilor care au vizitat mănăstirea în cursul verii 1948 a fost foarte mare. În timpul campaniei pentru trecerea la ortodoxie, Părinții de la Bixad au predicat cu curaj împotriva trădătorilor, îndemnând pe țărani să rămână tari în credință. De aceea, în unele sate din jur, țărani și-au alungat preotul care semnase și ne mai voind să meargă la biserică din sat, veneau la slujbă la mănăstire.

În ziua de 15 octombrie 1948, o echipă de agenți de la Siguranță, împreună cu jandarmii locali, s-au prezentat cu un camion la mănăstire. La mănăstire nu se mai găsea decât Pr. *Leon Bob* și câțiva frați... La sosirea agenților, cineva a dat alarma trăgând clopotele mănăstirii. Țărani din jur au alergat în grabă silind pe agenți să se retragă. Dar în noaptea de 19 octombrie vreo cincisprezece camioane de soldați și agenți s-au oprit în preajma mănăstirii. Înarmați cu puști mitraliere ei au ocupat mai întâi noviciatul, ridicând din somn pe novici și pe călugări, adunându-i în curte și amenințându-i că vor fi împușcați dacă nu se lapadă de Papa. Pe urmă s-au îndreptat către mănăstire pe care au ocupat-o la fel, adunând, cu înjurături, amenințări și lovituri, pe călugări în refector. Lor încă li s-a cerut să se lapede de Papa, dar refuzând, au fost batjocoriți și amenințați cu deportarea. "Idioții aștia de călugări țin mai mult la Papa decât la Dumnezeu și la Biserica - li s-a spus. O să vedem după ce-i vom închide dacă va veni Papa să-i scape!"

În ziua următoare, agenții au arestat un număr foarte mare de țărani ca să afle de la ei unde erau ascunși preoții călugări. Pe chipul Părintelui *Sălăgeanu* s-a pus un premiu de 5000 lei și gratuitate nelimitată pe căile ferate. Însă nimeni n-a spus unde erau ascunși Părinții... În ziua de 22 octombrie, Prefectul din Satu Mare, însoțit de agenți, veni cu doi preoți, unul aderent, *Ovidiu Oprea*, care fu instalat la noviciat, și un ortodox care fu instalat la mănăstire. La mănăstirile celelalte ale călugărilor bazilitani, *Moisei*, *Nicula*, *Prislop* și *Obreja*, au fost instalați superiori ortodocși, iar călugării alungați sau arestați.

O nemaipomenită dovadă de curaj au dat-o și Maicile din *Congregația Maicii Domnului* de la Blaj. Ele aveau în grijă marele *Institut al Recunoștinței* pentru școlile de fete de la Blaj, școli și spitale în diferite părți ale țării. Capela Institutului Recunoștinței de la Blaj a fost ultimul lăcaș ocupat de comuniști la Blaj. Catedrala a fost ocupată prin surprindere în 28 octombrie, după arestarea Episcopului Suciul, iar frumoasa biserică "Casa Domnului" a Părinților Asumpționiști a fost ocupată cu câteva zile mai înainte. În capela Maicilor de la Institutul Recunoștinței s-a celebrat în ziua de 30 octombrie 1948 ultima liturghie publică. Alături de călugărițe, capela era plină de credincioși. După terminarea slujbei, maicile au continuat să se roage în capelă. Între timp însă autoritățile dăduseră ordin ca bagajele maicilor să fie încărcate în camioane și ele silite să părăsească casa cu forța. Cu zile înainte, maicile fură somate în repetate rânduri să părăsească casa, dar ele n-au vrut. În timp ce muncitorii încărcau lucrurile în camioane, maicile au continuat să se roage în capelă. Pe la amiază au venit alți agenți și muncitori, cerând maicilor să părăsească capela. Ele însă și de data asta au refuzat. Agenții erau furioși. A doua zi trebuia să sosească Mitropolitul Bălan de la Sibiu ca să ia în primire Catedrala Blajului și de aceea nucleul acesta de "reacționare" trebuia lichidat. Venind seara, agenții au tăiat firele electrice lăsând capela în întuneric, și cum maicile nu dădeau semne că ar fi dispuse să plece, agenții au intrat înăuntru poruncindu-le să iasă. "Numai moarte. Noi suntem catolice și capela e a noastră!" Atunci agenții au început să lovească în dreapta și în stânga pe întuneric. Una câte una maicile au fost înhățate și încărcate cu forța în camioane. În capelă altarul a fost răsturnat, chipul Maicii Domnului călcat în picioare, geamuri sparte, scaune rupte, cărți de rugăciune răvășite...^[32]

De la Blaj maicile au fost duse la Obreja unde au dat peste altele din comunitatea lor, aduse din alte părți. Au rămas la Obreja un an, până în septembrie 1949. În noaptea de 10 septembrie au fost ridicate împreună cu cele

de la Juc de lângă Cluj, în toate vreo 200, și duse la mănăstirea ortodoxă de maici de la Bistrița. Stareța mănăstirii le-a dat să înțeleagă că, găsindu-se într-o mănăstire ortodoxă, n-ar strica dacă ar părăsi uniația și ar trece la ortodoxie. De fapt scopul plasării lor în această mănăstire era tocmai "convertirea" la ortodoxie. După câțva timp însă, Stareța s-a văzut silită să anunțe autoritățile că era primejdie ca mai multe maici ortodoxe să treacă la catolicism, fiindcă maicile de la Blaj, prin purtarea lor, prin evlavia lor, dar mai ales prin resemnarea și liniștea sufletească de care dădeau dovadă, câștigaseră simpatia multora dintre maicile ortodoxe de la Bistrița. Atunci le fu interzis contactul cu maicile ortodoxe și fură supuse la presiuni de alt gen. Preoți și profesori, trimiși special de la Patriarhie, veniră și, declarându-se filo-catolici, exaltau spiritualitatea catolică, trăgând concluzia că ar fi necesar ca maicile să treacă la ortodoxie pentru a da un nou impuls vieții spirituale în mănăstirile ortodoxe. Văzând însă că orice insistență era zadarnică, autoritățile au decis să le trimită acasă pe toate, deținând numai pe maica Superioară.

Același lucru se întâmplă și cu maicile din *Congregația Bunevestiri* de la Moreni-Edera. Maicile au avut mult de suferit după intrarea rușilor în țară, mănăstirea fiind invadată de mai multe ori de soldații ruși. În timpul prigoanei însă, datorită bunăvoinței unor preoți ortodocși, nimeni nu s-a atins de mănăstire, așa că maicile au putut să-și continue liniștite viața de mănăstire până în noiembrie 1949. Atunci lucrul fu descoperit, iar preoții ortodocși fură licențiați de Patriarh. Maicile fură transferate la mănăstirea ortodoxă de la Susana. Cum însă și cu ele tentativa de convertire la ortodoxie nu avu succes, fură silită să-și lapede rasa și să se întoarcă acasă.^[33]

La fel fură ocupate casele călugărilor franciscani de rit oriental, a Părinților lezuiți de la *Totești*, a Părinților Asumpționiști de la *Blaj*, *Beiuș* și *București*, precum și a Fraților școlilor creștine de la *Oradea* și *Blaj*.

După 21 octombrie, tot poporul fiind socotit ca trecut la ortodoxie, organele guvernului au procedat la luarea în primire a bisericilor, caselor parohiale și caselor personalului bisericesc, peste tot unde preoții refuzaseră să semneze trecerea. Cu toată opoziția poporului, cele mai multe biserici fură ocupate și sigilate de poliție. Preoții, unde nu reușiseră să se ascundă, fură arestați, iar în locul lor tot poliția aduse preoți semnatori sau "misionari" ortodocși. Mulți preoți ortodocși au acceptat să ia în primire bisericile și casele parohiale ale preoților uniți. Alții însă au dezaprobat sistemele barbare de convertire folosite de guvern, au solidarizat cu preoții și credincioșii uniți și au refuzat să ia în stăpânire bunurile lor, chiar cu prețul de a fi arestați. În general, credincioșii au boicotat pe preoții puși de guvern.

În orașele mari, bisericile ocupate au fost redeschise pentru cultul ortodox cu mare solemnitate. Catedrala din Blaj a fost redeschisă de însuși Mitropolitul Sibiului, Nicolae Bălan, în 31 octombrie 1948. Sosit la Blaj în dimineața zilei de 31 octombrie, Mitropolitul Bălan, venit să ia în primire "ultimul trofeu al Bisericii Unite", fu primit de prefectul județului și de deputatul Mărgineanu. În fața Catedralei fu salutat de primarul orașului care-i mulțumi pentru contribuția pe care a dat-o la "marea operă" a reîntregirii bisericești. Pe urmă, preotul semnat Ion Cisteian, oferi Mitropolitului cheile Catedralei. Mitropolitul, bătând de trei ori în ușa bisericii, intră urmat de preoți, de autoritățile civile și de reprezentanții forțelor armate. Înaltul prezidiu al Republicii era reprezentat de Romulus Zăroni. La predica din timpul slujbei, Mitropolitul își mărturisii "bucuria de a trăi acea zi de unire și înfrățire a celor două Biserici". După slujbă fu dată o masă mare în localul fostei Academii de teologie. În timpul mesei luară cuvântul deputatul Mărgineanu, Romulus Zăroni, prof. Opriș, preotul Henția și Mitropolitul Bălan. R. Zăroni spuse între altele, că clericii de la Blaj au fost întotdeauna contrari democrației. "Le-am spus de mai multe ori - adăugă el - că lucrurile își vor urma cursul, cu toată împotrivirea lor... Felicit, în schimb, pe capii Bisericii ortodoxe care au ascultat de glasul poporului". Mitropolitul Bălan aminti lupta pe care a dus-o pentru "unirea Bisericilor". "Am spus totdeauna că Biserica Unită este un fapt trecător în viața poporului român. Astăzi profeția s-a împlinit..." Cum meritul cel mai mare îl avea însă Patriarhul Justinian, propuse să i se trimită o telegramă de felicitare.^[34] *A uitat însă Mitropolitul să spună că, pentru a putea pune mâna pe catedrala din Blaj, a avut lipsă de ajutorul poliției.*

În aceeași zi, 31 octombrie, Episcopul ortodox de Oradea, *Nicolae Popovici*, a "reconsecrat" Catedrala unită din acel oraș. Cu acea ocazie, Catedrala ortodoxă a fost închisă și toți funcționarii, elevii și armata, au fost obligați să ia parte la slujbă, deși de obicei autoritățile fac tot posibilul pentru a împiedica lumea să meargă la biserică. De data asta însă era necesară intervenția poliției, astfel la "marea solemnitate" n-ar fi luat parte nimeni, așa cum s-a întâmplat la Arad, de exemplu, și la Beiuș. Seminarul teologic din Oradea a fost transformat în școală pentru funcționarii de Stat.

Același Episcop ortodox, Nicolae Popovici, a luat în primire și a reconsecrat pentru cultul ortodox, Catedrala unită de la Baia Mare, în ziua de 16 noiembrie 1948. Palatul episcopesc fusese ocupat și prădat cu câteva zile înainte. Serbări și discursuri s-au ținut și cu ocazia redeschiderii bisericilor unite de la Târgu Mureș, Făgăraș și alte centre.

Catedrala unită de la Cluj a fost redeschisă în ziua de 21 noiembrie de Episcopul ortodox al Clujului, *Nicolae Colan*. Și aici multă lume a fost obligată de poliție să ia parte la slujbă, iar din satele din jur au fost aduși un număr oarecare de țărani. În fața Catedralei fusese pregătită o tribună de pe care Episcopul ar fi trebuit să vorbească mulțimii, dar n-a fost folosită pentru că nu prea era lume. În timpul predicii însă Episcopul Colan a găsit prilejul să îndrepte câteva atacuri împotriva Papei.

Cele mai multe biserici însă, după ce au fost “reconsecrate” și încredințate preoților puși de guvern, au fost pur și simplu părăsite de credincioși și a trebuit să fie închise, deși înainte - și avem nenumărate dovezi ca s-o putem afirma - aceleași biserici erau pline de credincioși la toate slujbele. La Lugoj, când s-a prezentat poliția să ocupe Catedrala, era plină de credincioși în rugăciune; ei a trebuit să fie scoși cu forța din biserică. În timp ce agenții sigilau ușa, cineva din mulțime strigă: *Sigilați, domnilor, sigilați; că și evreii au sigilat mormântul lui Hristos, dar El tot a înviat a treia zi.*

Încadrarea preoților uniți în Biserica ortodoxă

O problemă de care s-au interesat de aproape organele guvernamentale și reprezentanții Bisericii ortodoxe, a fost încadrarea preoților uniți, trecuți la ortodoxie, în sistemul de organizare a Bisericii ortodoxe, care acum era sub controlul Statului întru toate. Asta nu numai pentru a sili pe preoții semnatari să se pună în concordanță cu “ritmul vremii” așa cum se puseseră organele Bisericii ortodoxe, ci pentru a înlătura temeri ce stăruiau în mijlocul acestor preoți, dintre care unii trecuseră din interes, că o să aibă în Biserica ortodoxă o situație inferioară. În vederea acestei încadrări, Episcopii ortodocși au fost invitați să organizeze adunări la care să ia parte și preoții *reveniți*, și să ia măsuri pentru ca “unificarea” între Biserici să fie deplină. Presa încă se grăbi să împrăstie temerile preoților reveniți. La Sibiu, Mitropolitul Bălan ținu o conferință cu toți preoții în ziua de 10 noiembrie; în cuvântarea de deschidere atacă pe Sfântul Părinte și-și exprimă convingerea că revenirea uniților va aduce mult bine Republicii Populare Române. Protopopul Traian Belășcu, vorbind în numele preoților *reveniți*, ceru înțelegere de la preoții ortodocși.^[35]

În dieceza de Oradea, Episcopul Nicolae Popovici ținu o conferință cu preoții uniți în ziua de 17 noiembrie, încercând să le liniștească conștiința, dar se pare că nu obținu mare succes.

S-a luat hotărârea ca în fiecare eparhie ortodoxă din Ardeal să fie numit câte un Vicar eparhial dintre preoții trecuți la ortodoxie, iar celor ce “s-au evidențiat în munca pentru unificarea Bisericii” să li se dea alte distincții. Pentru instalarea “vicarilor, consilierilor și protopopilor la Eparhiile din Ardeal” s-a fixat ziua de 21 noiembrie. La Sibiu a fost numit vicar, Traian Belășcu, la Cluj, Sabin Truția, la Oradea, Carol Pop; la fel au fost numiți vicari la Timișoara, Arad, Caransebeș și Maramureș.^[36]

Tot în acest plan de unificare a Bisericilor intră și numirea Preotului *Teofil Herineanu* ca Episcop al Romanului și Hușilor. Numirea lui a fost hotărâtă de Colegiul Electoral al Bisericii Ortodoxe în ziua de 8 iunie 1949. Alegerea a căzut asupra lui, nu pentru motive speciale, ci numai pentru că se numea *Teofil*, așa cum *Teofil* se numea Episcopul care a făcut unirea cu Roma la 1698. *Căutați-mi un preot cu numele Teofil*, a poruncit Patriarhul Justinian colaboratorilor săi. Și i-au găsit pe Teofil Herineanu care a fost ridicat de acasă de poliție și dus să fie hirotonit întru episcop. Hirotonirea a avut loc la Dragoslavele, unde fuseseră deținuți Episcopii uniți, la 21 august 1949. La 26 august i s-a înmănat cârja episcopescă din partea Vicepreședintelui Prezidiului Adunării Naționale, *Prof. Constantinescu-Iași* care, în cuvântarea pe care a ținut-o, a amintit noului episcop că reprezentanții autorităților bisericești trebuie să se pătrundă de spiritul legiurilor Republicii Populare, pentru că regimul de democrație populară respectă libertatea de conștiință și de exercitare a cultelor, dar “consideră de neadmis folosirea de către dușmanii democrației a sentimentelor religioase ale credincioșilor - de oriunde ar veni - pentru a împiedica unitatea politico-morală a poporului român”.^[37] Nenumărate fură cuvântările ținute cu ocazia înscăunării Episcopului Herineanu, în 28 august, la Roman. Semnificative au fost însă cuvintele adresate de Patriarhul Justinian:

“Biserica își croiește și ea o viață nouă, sub imboldul noilor transformări sociale ale țării, iar noul episcop va trebui să fie un *propovăduitor care merge în pas cu vremea, pentru că cine rămâne în urma vremii va rămâne călcat de tăvălugul progresului*. Sfântul Sinod a întins brațele părintești clerului fost unit și pentru aceasta a chemat, din sânul acestui cler, pe noul Episcop al Romanului spre a desăvârși unificarea Bisericii române și a nu se mai spune “noi” și “voi”, ci numai “noi ortodocși”. Ceea ce n-au izbutit să facă trecutele regimuri, pentru că nici voiau să o facă, am izbutit să facem noi în mai puțin de un an, desăvârșind unitatea de suflet, ruptă prin intrigi papale și minciuni împărătești. În Republica Populară Română noi ne ducem viața *în deplină libertate* și suntem recunoscători Guvernului pentru asigurarea dezvoltării Bisericii ortodoxe și a tuturor celorlalte culte. Dincolo de marginile orașului Roman se află numeroși credincioși catolici, a căror bună credință e mereu surprinsă de mașinațiile Vaticanului, care - pentru a-și realiza întunecatele scopuri de acaparare - nu se sfiește de a tulbura pacea sufletească a credincioșilor săi, îndemnându-i la acte dușmănoase față de noile așezări sociale de la noi. Noi n-avem drum comun cu dușmanii patriei și trebuie să luptăm ca toți credincioșii noștri să meargă pe același drum al progresului pe care merge întreg poporul muncitor”.^[38]

Numirea lui Herineanu însă nu a produs efectul dorit. Figura lui căzu în curând în umbră, cu toată docilitatea pe care a arătat-o față de Republica Populară și față de Patriarh.

Dar ce a însemnat în realitate “încadrarea” preoților uniți, trecuți la ortodoxie, n-a întârziat să se arate. În vara următoare, 1949, dându-se urmare unor dispoziții ale Statului de organizare a Bisericii ortodoxe (aprobat în 25

februarie 1949) s-au inițiat *Cursurile de îndrumare socială a preoților*, la care erau obligați să ia parte absolut toți preoții. Cursurile se țineau pe lângă Institutul teologic, cu durata de 45 de zile. Cursurile acestea de îndrumare care erau chemate să "întregească și să adâncească pregătirea științifică și morală a preoțimii peotriva vremilor noi pe care le trăim", *sunt în realitate adevărate cursuri de formare marxistă*. Am avut la îndemână nu numai programul acestor cursuri, ci și textul conferințelor ținute. Ele au aproape toate un conținut marxist.

Iată câteva din titlurile conferințelor sau lecțiilor de la primul curs de îndrumare ținut la Cluj de la 29 iunie la 13 august 1949, cu binecuvântarea Episcopului Nicolae Colan: vineri, 1 iulie, Prof. univ. dr. Gh. Stănescu, *Interpretarea progresistă a istoriei omenirii*. Sâmbătă, 2 iulie: Dr. Deheleanu, *Biserica ortodoxă și sectele religioase (agenții imperialismului)*; Prof. dr. Balca, *Ce este statul. Statul de democrație populară*. Marți 5 iulie: Dr. Filipașcu, *Influențe slave în literatura și arta Bisericii Românești. Relațiile bisericești româno-ruse...* Vineri 18 iulie: Prof. dr. Tudoran, *Constituția RPR. Drepturile și datorile poporului muncitor în RPR*. Sâmbătă 9 iulie: Dr. Dan Mihai, *Structura socială economică a RPR. Alianța între clasa muncitoare și țărâtimea muncitoare, baza regimului democrației populare*. Sâmbătă 16 iulie: Dr. Nicolae Balca, *Planul de Stat 1949. Datoriile preotului pentru realizarea și depășirea lui*. Vineri 22 iulie: Dr. Is. Todoran, *Democrația sovietică, cea mai avansată democrație din lume. Constituția stalinistă*. Sâmbătă 20 iulie: Dr. Mihai Dan, *Prelucrarea rezoluțiilor Partidului Muncitoresc Român care au legătură cu activitatea pastorală a preotului*. Joi 4 august: Dr. Mihai Dan, *Agricultura socialistă etc.* etc.

Iată de ce atâta dârzenie la Episcopii și la cei mai buni preoți uniți în chestiunea trecerii la ortodoxie. Căci nu era vorba de unirea Bisericilor, nici de refacerea unității spirituale a neamului, așa cum presa comunistă și înalții ierarhi ortodocși au trâmbițat, ci *trecerea la ortodoxie însemna angajarea, prin ortodoxie, în slujba celor fără de Dumnezeu*.

Desființarea oficială a Bisericii Unite

În ziua de 8 noiembrie 1948, *Monitorul oficial* publica un decret prin care Episcopul unit, PSS *Iuliu Hossu*, era destituit din funcția de episcop al Clujului. Episcopul Hossu fusese arestat cu zece zile înainte. Era însă singurul episcop încă recunoscut oficial de Republica Populară. Ceilalți episcopi fuseseră destituiți în luna septembrie, puțin înainte de dezlănțuirea persecuției. Destituiți deci și întemnițați episcopii, terorizați și închiși preoții, ocupate bisericile și mănăstirile, Înaltul Prezidiu putea emana la 1 decembrie 1948 următorul:

Decret n. 358, pentru stabilirea situației de drept a fostului cult greco-catolic.

Art. 1. În urma revenirii comunităților locale (parohii) ale cultului greco-catolic la cultul ortodox român și în conformitate cu art. 13 al Decretului 177 din 1948, organizațiile centrale și statutare ale acestui cult, ca: Mitropolia, episcopiile, capitlurile, ordinele, congregațiile, protopopiatele, mănăstirile, fundațiile, asociațiile, precum și orice alte instituții și organizații, oricare ar fi natura sau denumirea lor, încetează de a mai exista.

Art. 2. Averele mobilă și imobilă aparținând organizațiilor și instituțiilor arătate la art. 1 din prezentul Decret, cu excepția expresă a bunurilor fostelor parohii, revine Statului român, care le va lua în primire imediat.

O comisie interdepartamentală, compusă din delegați ai Ministerelor: Culte, Finanțe, Interne, Agricultură și Domenii și Învățământ Public, va hotărî destinația acestor averi, putând atribui o parte din ele Bisericii ortodoxe române sau diferitelor ei părți componente.

Dat în București la 1 Decembrie 1948.

*Ministrul Cultelor
Stanciu Stoian*

*C.I.Parhon
Marin Florea Ionescu*

*Ministrul Justiției,
Avram Bunaciu*

*

Desființarea Bisericii Unite, mijloacele barbare folosite de comuniști împotriva acestei Biserici ca și complicitatea înalților ierarhi, a produs durere și indignare în țară. Mulți preoți și credincioși ortodocși și-au arătat simpatia față de frații prigoniți și de Biserica lor. Într-o cuvântare ținută preoților ortodocși în august 1949, Ministrul Cultelor, Stanciu Stoian, se plângea de "sentimentele filocatolice ale multora dintre intelectualii". Prin asta recunoștea că desființarea Bisericii Unite n-a avut efectul pe care l-a dorit.

Presa românească din pribegie încă a protestat, în repetate rânduri, împotriva sistemelor de convertire comuniste, arătându-și mai ales admirația față de episcopii uniți întemnițați. La fel, prigoana împotriva Bisericii

Unită a fost dezaprobată și înfierată atât de reprezentanții Bisericii ortodoxe din exil, cât și de reprezentanții partidelor politice.

Biserica în catacombe

De la 1 decembrie 1948 Biserica Unită s-a coborât în catacombe. Pentru autoritățile de Stat din România ea nu mai există. Dar ea continuă să trăiască în inima atâtor preoți și credincioși care n-au voit să se plece. Ea trăiește prin activitatea și apostolatul preoților pe care poliția n-a reușit încă să pună mâna. Deși urmăriti cu înverșunare de poliție, ei continuă să-și dezvolte misiunea de preoți, săvârșind Sfânta Slujbă, spovedind, botezând, dând orice fel de asistență spirituală credincioșilor. Un preot profesor, multă vreme și-a spovedit și împărtășit credincioșii care mergeau la el să ia lecții. Celebra Sf. Slujbă în bibliotecă. Un preot a reușit să pătrundă chiar și în mănăstirea ortodoxă unde erau ținute călugărițele "Maicii Domnului" de la Blaj, spovedindu-le și împărtășindu-le. Natural, Guvernul căută prin toate mijloacele să împiedice activitatea acestor "preoți vagabonzi", cum sunt numiți în actele oficiale, și să anuleze influența pe care o exercită asupra poporului. Premii mari au fost promise celor care denunță sau descoperă unde sunt ascunși. Pentru a opri ca să nu mai fie ajutați de credincioși, un Decret publicat în Monitorul oficial în 20 august 1949 stabilește pedepse până la 8 ani închisoare și confiscarea bunurilor pentru cei ce ar da ospitalitate preoților vagabonzi. Cu toate acestea, poporul îi ajută și îi apără. Mulți preoți, descoperiți că celebrează Sfânta Liturghie clandestin, au fost salvați de credincioși din ghiarele poliției. Împotriva acestor preoți a vorbit și Patriarhul Marina în timpul vizitei pe care a făcut-o în Ardeal în decembrie 1949.

Printre credincioși, unii chiar dintre cei ce au semnat trecerea sau au fost înscriși fără să știe pe listele celor trecuți la ortodoxie, văzând exemplul acestor preoți, au început să se declare pe față greco-catolici chiar și înaintea autorităților și în documentele oficiale. Așa s-a întâmplat de exemplu cu ocazia preluării noilor Cărți de identitate în toamna anului 1949.^[39]

Biserica Unită își trăiește în catacombe Vinerea Patimilor. Dar va veni și ziua învierii!

*Alexandru Mircea, Pamfil Cârnațiu
și Mircea Todericiu*

NOTE

1. Biserica Ortodoxă Română, 1945, n.10, pp. 468-469.
2. Timpul, 9 noiembrie 1946; cfr. Universul, 9 noiembrie 1946.
3. COJOCARU Haralambie I., *Problema catolică în Republica Populară Română*, în Ortodoxia, revista patriarhiei române, 1949, n. 2-3, p. 103.
4. Lumina Creștină, 28 martie 1948.
5. *Biserica și poporul*, în Lumina Creștină, 28 martie 1949.
6. RĂDULESCU Al. și C. Sădeanu D.V., *Reîntregirea Bisericii românești din Ardeal*, București 1948, p. 3.
7. Id., pp. 4-5.
8. BRATU A. și MANEA I., *Vaticanul, agenția imperialismului american*, în Scânteia, 23 iulie 1948.
9. DOINARU M., în Viața sindicală, 30 iulie 1948.
10. Ortodoxia, 1949, n.1 (închinat Conferinței ortodoxe de la Moscova), pp. 127-128.
11. ANTAL Em., *Unitatea credinței*, în Semnalul, 1 iulie 1948.
12. VALERIAN Arhim., *Denunțarea Concordatului*, în Națiunea, 18 iulie 1948.
13. MĂRGINEANU I. Pr., *Un om și un program*, în Universul, 19 iulie 1948.
14. VALERIAN Arhm., loc.cit.
15. *Culte religioase în RPR*, Ed. Ministerului Cultelor, 1949, p. 38.
16. *Noul regim al cultelor și al învățământului în RPR*, în Națiunea, 24 august 1948.
17. *Op. cit.*, p. 40.
18. TROIE I. și CRISTEA Gh., *Cultivarea misticismului și iezeitismului în Școlile Vaticanului*, în Flacăra, 8 august 1948; cfr. Libertatea, 10 august 1948.
19. *Noua lege pentru Regimul General al Cultelor*, în Telegraful Român, 22 august 1948.
20. *Noul regim al cultelor...*, în Națiunea, 24 august 1948.
21. Foia diecezană, Caransebeș, 19 sept. 1948.
22. *Reîntregirea...* op. cit., pp. 6-8.
23. *Ibid.*, p. 9.
24. *Ibid.*, pp. 10-11.
25. *Ibid.*, p.11.
26. *Ibid.*, pp. 12-13.
27. *Ibid.*, pp. 30-32.
28. SICO - Servizio d'informazioni della Chiesa Orientale, 15 iulie 1950.
29. *Ibid.*

30. Documentation Catholique, n. 1047, 17 iulie 1949, pp. 296-298.
31. *Solemnitățile religioase de la Alba Iulia*, în *Universul*, 23 octombrie 1948.
32. SICO, 1 ianuarie 1949.
33. *Civilta Cattolica*, 18 martie 1950, pp. 705 și 707.
34. *Telegraful Român*, 7 noiembrie 1948.
35. *Telegraful Român*, 26 noiembrie 1948.
36. *Desăvârșirea comunității de dragoste a ortodoxiei românești*, în *Universul*, 27 noiembrie 1948.
37. *Înscăunarea noului episcop al Romanului și Hușilor*, în *Biserica Ortodoxă Română*, n. 11-12, p. 26.
38. *Ibid.*, pp. 28-29.
39. *Civilta cattolica*, loc. cit., p. 707.

PROBLEMA RELIGIOASĂ ÎN ROMÂNIA

de

ALEXANDRU MIRCEA

Problema religioasă în România e legată de existența celor două Biserici românești: Biserica Ortodoxă și Biserica Unită, și de modul cum vor evolua raporturile dintre ele. Amândouă aceste Biserici își revendică cinstea de a fi contribuit la nașterea și dezvoltarea conștiinței naționale și, ca atare, la conservarea și întărirea naționalității române însăși. Biserica Ortodoxă își atribuie mai ales meritul de a fi păstrat neatinsă ființa neamului de-a lungul veacurilor, iar Biserica Unită vrednicia de a fi trezit neamul din amorțeala în care îl aruncase nefasta influență grecească. Așa, amândouă își cer dreptul de a fi recunoscute ca aparținând, prin propriile tradiții și prin propria activitate culturală și spirituală, patrimoniului sufletesc al neamului.

Dar atmosfera ce a domnit până acum între cele două Biserici românești, ce aveau în definitiv atâtea elemente comune atât pe plan național, cât și pe planul tradiției religioase, nu era cea mai potrivită pentru a duce la o apropiere între ele. Literatura polemică s-a dezvoltat la noi în jurul deosebirilor de perspectivă, de poziție și de orientare spirituală ale lor, a făcut uz, de cele mai multe ori, de elementele care puteau duce mai degrabă la o tensiune, la un contrast adânc decât la o împăcare. Mereu au fost puse în evidență elementele negative. Mereu au fost amintite aspectele care puteau da impresia unei incompatibilități absolute între spiritul uneia și spiritul celeilalte Biserici. Contrastul ce s-a creat astfel între ele a luat deseori forma unui conflict deschis. Exagerările și acuzele nedrepte n-au lipsit. Biserica Ortodoxă reproșa celei Unite de a fi acceptat din motive politice "rătăcirile latinești" și de a fi stricat tradițiile românești prin introducerea de inovații catolice. Biserica Unită, la rândul ei, răspundea acuzând Biserica Ortodoxă de "bizantinism" și reproșându-i formalismul ritual, rigid și fără viață, ca și lipsa de disciplină canonică ce ar domni în sânul ei. Biserica Ortodoxă, în plus, acuza pe cea Unită de a fi rupt unitatea spirituală a neamului și de a se fi înstrăinat de sufletul și de interesele lui prin supunerea față de Papa de la Roma. Iar Biserica Unită nu uita să amintească celei Ortodoxe primejdia în care s-a găsit neamul de a-și pierde limba și ființa din cauza legăturilor pe care ea le întreținea cu slavii din sud, cu rușii și cu grecii a căror dăunătoare influență a întârziat așa de mult formarea unei conștiințe naționale și a unei culturi originale.

Acuzele, fie de o parte, fie de alta, terminau totuși, totdeauna, cu o invitație la Unire. Dar într-un fel era concepută ideea unirii de ortodocși, într-alt fel de uniți. Pentru ortodocși, în genere, unirea nu putea lua altă cale decât aceea a întoarcerii uniților la "Biserica mamă" de la care s-au îndepărtat la 1700. Uniții însă nu voiau să audă de o contopire a celor două Biserici în granițele naționale. Această contopire nu se putea face decât sub semnul Romei eterne, maica noastră, de la care am primit de la început credința și care ne-a plămădit ca neam. În timpul ultimului război, chemarea la unire s-a făcut tot mai insistentă. Spectrul colosului rusesc ce se înfățișa amenințător la orizont amintea din nou de necesitatea unirii. Cotropirea bolșevică a surprins totuși cele două Biserici încă în tabere opuse. Iar trecerea forțată a uniților la Biserica ortodoxă n-a făcut decât să pună problema unirii, în toată urgența și gravitatea ei, în fața conștiinței fiecărui român.

De aceea, ni se pare că a sosit timpul potrivit pentru a face procesul polemicii și al hărțuierilor dintre cele două tabere, un proces senin care să treacă peste ideile preconcepute, peste neînțelegerile fără rost, izvorâte mai mult din acuze nedrepte pe care cu prea mare ușurință și le aruncau unii în fața altora; un proces, în fine, care să pună în adevărata lor lumină deosebirile de perspectivă și de orientare spirituală ale celor două Biserici, înlăturând balastul greu de prejudecăți, de inexactități istorice, de învinuiri inconsistente care îngreunau așa de mult apropierea dintre ele. Căci noi avem convingerea tare că între spiritul Bisericii Unite și cel al Bisericii Ortodoxe nu există o împotrivire absolută sau o incompatibilitate de netrecut. Trecând peste tot ce e secundar, peste tot ce nu aparține tradiției permanente, peste tot ce e adaos omenesc, ele pot găsi, în adâncul propriilor lor tradiții, o punte de unire.

Procesul acesta de revizuire a unor poziții socotite până acum de netrecut e ușurat azi și de faptele ce se petrec în Țară. Acolo, în înclăștarea rezistenței, frații noștri, ortodocși și uniți, nu vor fi trecut oare peste prejudecăți care înainte erau de neînlăturat!? De bună seamă că suferințele îndurate împreună vor fi făcut să cadă repede motivele de dezunire pe care le acumulasă o polemică fără rost.

Urmărind aspectele mai de seamă ale acestui proces, vom căuta să desprindem locul pe care-l ocupă problema religioasă între preocupările clasei intelectuale de la noi, să vedem cum e privită orientarea spirituală a neamului de către spiritele cultivate și care e, în general, atitudinea lor față de problema raporturilor dintre catolicism și ortodoxie. Unele precizări în legătură cu păreri exclusiviste ce nu-și găsesc justificare nici în tradiția ortodoxă, nici în tradiția catolică, vor avea rostul de a lămuri că numai abaterile de la învățătura curată a Evangheliei și de la adevărata tradiție creștină pot crea neînțelegeri și incompatibilități. Vom încerca să concentrăm totul în jurul unor puncte pe care le socotim esențiale.

Biserica națională și ecumenicitatea creștină

Până mai acum, interesul și preocupările clasei culte de la noi erau concentrate în mare parte în jurul ideii de *Biserică națională*. Punctele de vedere nu erau totdeauna aceleași, sentimentele nutrite față de religie și de Biserică nu se asemănau întotdeauna, dar toate, la urma urmei, erau privite prin aceeași prismă a ideii de

Biserică națională. Printr-un ciudat proces, care a început pe la jumătatea veacului trecut, s-a ajuns încetul cu încetul, și la noi, să nu se mai poată concepe o Biserică cu altă structură și finalitate decât *strict* națională. Dar ideea de Biserică națională în acest sens nu se găsește nicăieri în tradiția creștină. Ea e în vădită contradicție cu destinația universală a creștinismului. Înclinări spre particularism au fost totdeauna în Biserică, atât în Răsărit cât și în Apus - ceea ce dovedește că împlinirea idealului creștin e o strădanie anevoioasă - dar ele nu au reușit să depășească definitiv spiritul ecumenic în Biserica Răsăriteană decât numai în veacul trecut.

Ideea unei Biserici care să fie numai a noastră, care să fie făcută numai pentru noi și după măsura noastră, care să excludă orice finalitate extranațională și orice preocupare supranațională, care să se identifice în mod absolut și exclusiv cu vederile particulariste ale unui popor și cu interesele lui vremelnice, e necunoscută tradiției noastre de dinainte de 1860. Numai lipsa de cunoaștere a lucrurilor sau tendința de a căuta în trecut o justificare pentru abaterile din prezent, ne-a putut face să credem și să afirmăm că noi am avut o Biserică națională închisă cu totul între granițele etnice. Adevărul însă e altul. "Ortodoxia noastră până la Cuza-Vodă și încă mai târziu n-a fost ceea ce este astăzi: o forță spirituală limitată între granițele Statului. Ortodoxia noastră a fost ecumenică, adică universal ortodoxă", scria *Nichifor Crainic*.^[1] Cei mai de seamă istorici ai noștri recunosc același lucru.^[2] Această conștiință a depășirii etnicului prin Biserică exista nu numai pentru că ideea națională nu apăruse încă, ci mai ales pentru că idealul creștin de înfrățire prin credință era cu mult mai simțit atunci. Principiul național introdus pe urmă în Biserică și împins până la exagerare a înnegurat în sufletele credincioșilor conștiința că misiunea esențială a Bisericii creștine depășește hotărât înguste interese naționale. Așa s-a adâncit tot mai mult în sufletele tendința de a privi problemele religioase aproape exclusiv din punct de vedere național, de a confunda profesiunea credinței cu apartenența la un grup etnic și, mai ales, de a considera manifestările religioase particulare și tradițiile populare ca făcând parte, fără deosebire, *din esența însăși a religiei creștine*. Ideile intelectualității românești s-au format în genere în acest climat. Fapt care va îngreuna așa de mult la noi înțelegerea justă a adevăratelor noastre necesități.

Dar cum s-a ajuns aici și care sunt cauzele care au determinat această schimbare de mentalitate? Nu e locul de a arăta aici evoluția pe care a suferit-o frățietatea creștină în Răsărit și schimbările pe care ea le-a determinat în felul de a concepe natura, structura intimă și misiunea Bisericii lui Hristos. Ne vom mărgini a arăta cum s-au petrecut lucrurile la noi. La noi, naționalizarea Bisericii apare mai întâi ca o legitimă reacție împotriva particularismului grecesc și rusesc și ca o imitație, în definitiv, a pildei pe care ne-au dat-o atât grecii, cât și rușii care, confundând cauza sfântă a ortodoxiei cu interese mai puțin sfinte, s-au servit de ideea ecumenicității ortodoxe pentru scopuri curat politice. Pe la jumătatea veacului trecut, unitatea și ecumenicitatea Bisericii Răsăritene era deja profund zdruncinată în urma chipului în care "protectorii ortodoxiei de pretutindenea" și reprezentanții ei cei mai de seamă, grecii și rușii, au înțeles să se servească de prestigiul de care se bucurau în lumea ortodoxă. În felul acesta, odată cu lămurirea conștiinței naționale la noi, în mod necesar trebuia să se ajungă la separatism. Atât grecii, cât și rușii trebuiau împiedecați să se mai servească de ortodoxie în dauna neamului nostru. Această nevoie a silit Biserica ortodoxă română să se închidă în sine însăși, devenind Biserică națională, autonomă și independentă.

Natural, din punct de vedere creștin, nu asta era soluția cea mai bună. De fapt, ea nemulțumește, pe timpul lui Cuza, cercurile bisericești de la noi. Reprezentanții Bisericii erau de acord că atât nefastei influențe grecești, cât și nechematelor amestecuri ale Rusiei în treburile noastre, trebuia să li se pună stavilă, dar ei nu se puteau împăca cu ideea unei Biserici închisă în mod absolut între granițele Statului așa cum stăruitor începuseră să ceară gazetele laice și cum de fapt s-a întâmplat apoi. "Înțelegeți dar bine, d-lor avocați - scria atunci Arhiepiscopul *Neofit Scriban* - că hotarele Bisericii lui Isus Hristos nu se pot îngusta după hotarele țărilor pe care sabia le lățește, sabia le îngustează, și că centrul ortodoxiei e în Constantinopol și nu în București" (sic).^[3]

Dar, de altă parte, oamenii politici de la noi, cei mai mulți liber-cugetători, indiferenți, dacă nu de-a dreptul răuvoitori, față de religie, ce idei puteau avea ei despre natura și menirea Bisericii lui Hristos și ce interes putea prezenta pentru ei ideea universalității creștine? Pentru ei soluția cea mai potrivită era aceea care dădea Statului posibilitatea de a controla activitatea Bisericii și de a se sluji de influența ei spirituală pentru scopuri vremelnice. Și așa, după declararea autonomiei, destinul Bisericii Ortodoxe Române a stat în puterea unor oameni pe care problemele Împărăției lui Dumnezeu îi interesau numai în măsura în care ele puteau aduce vreun folos intereselor politice. E interesant de notat că, la reformele care au determinat naționalizarea Bisericii române, inițiativa nu a pornit niciodată din cercurile bisericești. Inițiativa a pornit din partea laicilor.^[4] Ea e rezultatul influenței laice în Biserică, influență care, pătrunsă în Biserică pe la jumătatea veacului trecut, se va întări tot mai mult și va stăpâni nestingherită, cu toate urmările triste pe care le vom vedea. "Nu ignorăm - scria *Nae Ionescu* - că statul român modern a avut în chip statornic tendința de a transforma Biserica într-un simplu instrument de poliție socială, ceea ce nu era decât foarte firesc, dat fiind că toată generația de la 1848 era francmasonă".^[5]

Așadar, naționalizarea Bisericii Ortodoxe Române, pornită dintr-o legitimă reacție împotriva influenței grecești și rusești, se va împlini sub semnul politicianismului liber-cugetător. De aici înainte nu principiul spiritual, descătușat de servituți vremelnice va fi normativul preocupărilor religioase, ci principiul național, politic, cu toate implicațiile lui contingente.

Dar Biserica Ortodoxă Română - vorbim de atitudinea ei oficială - va urma de aici înainte linia particularismului religios nu numai din cauza supunerii sale față de puterea vremelnică. De la o vreme, a simțit nevoia de a aminti oamenilor politici avantajele pe care le prezenta o Biserică națională care-și desfășoară toată activitatea exclusiv între granițele naționale și în sinceră colaborare cu statul, pentru a-i determina pe aceștia să se împotrivescă dezvoltării catolicismului pe care-l numea "internațional și cosmopolit". Ea se va numi *Biserică națională*, Biserica pusă în slujba neamului, singura capabilă să-i apere ființa etnică de influențele străine. "Deci dacă voim să rămânem națiune română, demnă și respectată și în viitor - scria *Episcopul Melchisedec* în *Papismul și starea actuală a Bisericii ortodoxe în Regatul României* - trebuie să ne păstrăm și Biserica noastră națională, ce o am moștenit din trecut, de la moșii și strămoșii noștri... Biserica noastră ortodoxă, pe lângă doctrinele sale sănătoase creștinești... are tipul și caracterul său particular de *Biserică națională*; ea este de timp îndelungat adaptată la trebuințele religioase, morale și naționale ale popoarelor ce o confesează. Acest mare avantaj lipsește Bisericii catolice apusene; ea nu este Biserica vreunei națiuni; ea este o Biserică cosmopolită; ea voiește a domina națiunile. Din toate acestea se vede că sistemul Bisericii catolice romane nu este favorabil Bisericilor naționale; ele nu intră în programul ei, ba nici nu le poate suferi. Dar națiunii române îi trebuie o Biserică națională, pentru noi și în hotarele noastre, precum ne-am deprins a o avea de secole nepomenite. De aceea trebuie să o apărăm, ca pe un zid puternic contra năvălirilor papale, ce amenință existența noastră națională, independența și libertatea conștiinței noastre religioase".^[6] După *Episcopul Melchisedec*, apologetica ortodoxă va folosi mereu același argument ca armă de apărare împotriva influenței catolice; el va constitui și unul din punctele de acuză mai obișnuite împotriva Bisericii Unite: "Din Biserică națională în serviciul neamului și al Statului politic român, ei, uniții, vor să ne facă Biserică internațională în serviciul Papei de la Roma", se spunea în *Moțiunea clerului Capitalei din 4 martie 1923*.^[7] Iar *Pr. I. Mihălcescu*, într-un *Răspuns ziarului Albina*: "Persistarea în unirea religioasă cu Roma, în recunoașterea rățăcirilor ei dogmatice, care au dus-o la ruperea de ortodoxie și profesarea spiritului de internaționalism de care e stăpânită acea Biserică, nu sunt păcate de moarte, crime, împotriva națiunii române?".^[8]

În sfârșit, afirmarea principiului național în Biserică se va mai sprijini încă pe ceva. Biserica ortodoxă simțea și nevoia de a-și acoperi oarecum eclipsa morală și intelectuală în care căzuse în ultima vreme și să-și justifice dreptul la viață în noul Stat român, nu numai în fața atacurilor continue ce-i veneau din partea liberucugătorilor, ci și în fața acelor care, cercetând cu obiectivitate trecutul, au găsit că nu o dată influențele străine și-au făcut drum la noi prin ortodoxie.^[9] În fața acuzelor acestora, ea nu putea decât să-și strige nezdruincinată adeziune la interesele neamului românesc și să ridice în slăvi sistemul de organizare al Bisericii ortodoxe care permite ca Biserica să lucreze în desăvârșită simbioză cu națiunea și cu Statul.

Aceste reduceri ale problemei religioase și a rolului spiritual al Bisericii lui Hristos la măsura preocupărilor naționale i se va căuta o justificare în istorie. Așa, se va spune și se va repeta necontenit că în trecut Biserica a fost scutul și apărătoarea naționalității române, că ea s-a identificat întotdeauna cu aspirațiile neamului și ale Statului român. Acest *rol național* pe care l-ar fi jucat devine principalul ei titlu de glorie. În virtutea acestui rol, ea ar rămâne și pe mai departe cea mai sigură temelie a Statului român. E interesant de observat că, făcând astfel de declarații, organele oficiale ale Bisericii Ortodoxe nu stabilesc nici o desosebire între **Stat** ca instituție juridică și **națiune** ca realitate etnică. În declarațiile sale oficiale, Biserica Ortodoxă se socotește, totdeauna, una atât cu **națiunea**, cât și cu **Statul**. Aceasta va fi poziția ei până astăzi.

În 1940, *Prof. V. Ghe. Ispir*, într-un raport despre *Biserica ortodoxă română față de congresele internaționale din ultimii zeci de ani*, spunea: "Există în Biserica ortodoxă românească un curent conservator al rămânerii în sine, dar există și o mișcare de apropiere de diferitele confesiuni, cu care dorim să conlucrăm pentru binele țării noastre și al omenirii și pentru proslăvirea lui Dumnezeu". Observația aceasta este justă. Conștiința ecumenicității creștine și nostalgia unității pierdute n-a dispărut complet din Biserica ortodoxă română. Ea a fost însă, în toată această vreme, umbrită de preocupări de interes național. Iar inițiativele în favoarea refacerii unității creștine nu veneau de obicei din partea cercurilor oficiale ale Bisericii ortodoxe, ci veneau de la particulari. Cercurile oficiale au rămas necontenit pe lângă ideea de Biserică națională.

Biserica de Stat

Naționalizarea Bisericii române, închiderea ei între granițele Statului, a avut și o altă urmare imediată: aservirea ei față de puterea civilă. În luna decembrie 1864, prin Decretul Organic, s-a decis autonomia Bisericii române și scoaterea ei de sub autoritatea Patriarhului Constantinopolitan. Influența pe care o exercitau grecii prin Patriarh devenise într-adevăr insuportabilă. În același an, printr-o altă lege, se dădea Domnitorului dreptul de a numi episcopi, propuși de Ministrul Cultelor, după deliberarea Parlamentului. Printr-un decret succesiv, Domnitorul Cuza numește episcopi în toate scaunele episcopice vacante atunci. Această hotărâre a dat naștere la un conflict între autoritățile bisericești și puterea civilă, care a rămas faimos. *Nicolae Dobrescu* spune că una din cauzele pentru care Guvernul Cuza și-a arogat dreptul de a numi pe ierarhi "era o nevoie a momentului ca

guvernul să aibă atunci o ierarhie credincioasă, pentru ca ea să poată paraliza intrigile politice pe care le făceau călugării greci și Patriarhia, în urma secularizării averilor mănăstirești”.^[10] Dar ceea ce s-a făcut pe timpul lui Cuza dintr-o “necesitate a momentului” a devenit pe urmă sistem în Statul român. De aici înainte, destinul Bisericii Ortodoxe va sta în mâinile puterii civile.

Pe timpul lui Cuza însă mai exista în Biserica Ortodoxă conștiința libertății și a autonomiei pe care Biserica trebuie să o aibă, și înăuntrul Statului, față de puterea civilă. Dovadă lupta ce s-a iscat după numirea episcopilor necanonici din partea lui Cuza. Unii arhieri, foarte buni patrioți de altfel și contrari ingerințelor străine în Biserica română, protestează cu tărie împotriva pretenției guvernului de a se amesteca în treburile Bisericii. În 7 decembrie 1865, Arhiepiscopul *Neofit Scriban* iese din Sinod în semn de protest, declarând că nici o putere pe lumea asta n-are dreptul de a dicta legi Bisericii lui Hristos.^[11] El afirma, în același timp, că episcopii rânduiți de Cuza, dacă primesc numirea, sunt scoși de la împreună-liturghisirea cu ceilalți Arhieri, adică sunt excomunicați.^[12] Iar adversarilor săi, Neofit Scriban se adresează cu cuvintele: “Încetați deci vă rugăm de a vă mai constitui în Sinod, căci chestiunea Episcopilor noștri nici cum nu este de competența unor oameni sau a unor autorități civile, fie ele cât de mari ar fi. Aceasta este legalmente treaba unui Sinod Canonic”.^[13] Celor ce-l acuzau de lipsă de dragoste de țară pentru că luase o atitudine împotriva guvernului țării, Neofit Scriban le răspunde admirabil: “Apărătorii religiei și ai credințelor străbune ale unei națiuni sunt adevărații apărători și ai patriei; căci numai acei care își vând sufletul cu ușurință, își pot vinde și trupul”.^[14] Și adaugă parcă cu glas de profet: “În fine, orice D-Voastră și chiar vreo autoritate civilă, fără consimțământul Bisericii mame, ar hotărî această chestiune pentru ortodoxie și apărătorii ei, eu cred că ar fi în dezavantajul României”.^[15] Neofit Scriban va fi ultimul arhiepiscop care va avea curajul să apere drepturile Bisericii în fața puterii civile. După el, înalta ierarhie va amuți cu totul.

Dar dacă Neofit Scriban avea dreptate când spunea că Biserica nu-i supusă autorității civile în chestiunile care-i privesc orânduirea canonică și activitatea proprie, adversarii lui aveau și ei dreptate când observau că nimic bun nu mai putea veni pentru Biserica română de la Patriarhul Constantinopolului. Ca să-și justifice recursul pe care l-a făcut la Patriarhie împotriva deciziilor Guvernului, Neofit se apăra spunând că “alta este în chestiunile politice cu străinii, și alta în chestiunile religioase”.^[16] Și aduce exemplul Franței care, deși țară liberă, totuși ține legături canonice cu Roma: “Franța e mai autonomă decât noi și mai zeloasă de libertățile sale, cu toate acestea nu poate acuza pe clerul său care ține strânse legături cu Biserica Romei!”.^[17] Atâta doar că Papa era o autoritate independentă, pe când Patriarhul atârna de marele Vizir al Turcilor, cum observa Bolintineanu în *Trompeta Carpaților* (n. 480, pp. 2017-2019). Dar acest fel de a judeca lucrurile se va pierde pe urmă și acuza cea mai mare ce se va aduce Bisericii Unite, de pildă, va fi tocmai aceea că ține legături cu o autoritate bisericească ce se află în afara granițelor Statului.

Cuza a promis retragerea legii anticanonice. Dar nu s-a făcut nimic. Biserica va deveni de aici înainte tot mai supusă Statului. Influența laică, liberăcugetătoare, o va strânge tot mai mult sub puterea sa, făcând-o să devină jocul ambițiilor, al pasiunilor și al intereselor politice. Iar Biserica va ajunge să se împace cu o astfel de situație atât de contrară menirii sale. După constituirea Statului modern, ea n-a mai avut niciodată libertatea de a se organiza după canoane, nici de a-și alege arhiepiscopul după alte criterii decât cele inspirate de interesele politice. Cel dintâi statut de organizare a Bisericii române a fost întocmit de câțiva funcționari de la Ministerul Cultelor și aprobat de corpurile legiuitoare. După aceea, noile constituții ale Bisericii, ca și modificările lor ulterioare, chiar dacă s-au făcut cu concursul și după sfatul oamenilor Bisericii, trebuiau să fie aprobate de autoritatea civilă. De altfel nimic nu se putea face și nici o decizie nu se putea lua fără prealabila aprobare a Ministrului Cultelor. Situația s-a înrăutățit când Ministrul Cultelor a început să ia parte, de drept, la ședințele Sinodului. *Eminescu* scria pe atunci într-un articol din *Timpul*: “Biserica?... ce va deveni ea în mâna tagmei patriotice? Un instrument politic. Un alt proiect de lege voiește a introduce în sinoade pe onor. Sihleanu, pe liberi cugetători și pe atei; tinda templului devine teatru pentru avocați fără pricini...”^[18]

După înfăptuirea României Mari situația a rămas aceeași. “Trebuie să se deschidă ochii tuturor, spunea într-o comunicare către Asociația clerului Preotul *D. Popescu-Moșoaia*, că în Biserica ortodoxă română guvernul este totul, de el depinde totul și împotriva lui nu se poate apăra nimic, nu se poate face nimic. Binevoind guvernul... lucrul se face întotdeauna ca și cum ar binevoi Treimea cea de o ființă și nedespărțită: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Așa se face la noi în Biserica ortodoxă a României Mari”.^[19] “Biserica a fost desfăcută de Patriarhatul ecumenic și îngenucheată în schimb, cu sinod cu tot, ca o simbriașă oarecare, Ministrului Cultelor, - situație paradoxală în care ea s-a văzut, nu o dată, condusă de oameni cu convingeri ateiste. Cei din urmă arhiepiscopul, oțeliți în școala de odinioară a călugăriei, s-au stins. În jețurile golite au năvălit preoți văduvi, creaturi ale noului regim, fiecare ridicând în zenitul ierarhiei destule slăbiciuni profane ca să nu se dea prizonier forței publice. Peste înaltul lor conciliu își fâlfâie inspirațiile, neprihănit, porumbelul ministerial. O biserică făcută de politică după chipul și asemănarea sa”.^[20]

Situație într-adevăr paradoxală. Cum ar fi putut Biserica să-și dezvolte activitatea religioasă pe linia idealului evanghelic când soarta ei depindea, de multe ori, de oameni lipsiți de orice înțelegere pentru nevoile spirituale? Nu o dată s-a dat cazul ca cei însărcinați cu răspunderea în chestiunile bisericești să ocupe grade înalte în lojile masonice. Ei făceau mare profesie de ortodoxism și pretindeau să se ocupe de treburile Bisericii numai pentru

a-i putea măcina pe dinăuntru puterile și a-i stingheri activitatea spirituală. “Acești bărbați de Stat, complectamente străini de Isus Hristos - scria *Gala Galaction* - trebuie să se ocupe de Biserică, să dea programe și duh seminariilor, să le trimită dascăli și directori, să trieze pe profesorii de la teologie și să aleagă, în parlamentul țării, pe Episcopi și Mitropoliți. Vă dați seama ce înseamnă aceasta? Niște oameni care nu dau pe la Biserică decât la zece mai, care nu știu nici Decalogul, nici Simbolul credinței, care nu se spovedesc și nu se împărtășesc niciodată, care nu cred nici în Tatăl, nici în Fiul, nici în Duhul Sfânt - acești oameni fac și desfac totul în Biserica Românească, zisă de Stat și dominantă!... Într-o țară unde toată viața și treburile Bisericii, de la numirea paraclisierului rural până la alegerea Mitropolitului Primat, se află în mâna unor epicurei și volteriani, cum era să ne scăpăm de bancruta confesională care începe să se declare?”^[21]

Organizarea bisericească bazată pe principiul național, socotită ca fiind cea mai potrivită intereselor noastre naționale, s-a dovedit până la urmă dăunătoare din toate punctele de vedere. Din punct de vedere religios, Biserica a fost pusă în imposibilitatea de a-și urma drumul trasat ei de Mântuitorul. A fost vlăguită de intrigile și de ambițiile politice. A avut păstori nevrednici, împinși în scaunele vlădicești de interesele de partid. A trebuit să suporte abuzuri în mănăstiri, în clerul de sus și în clerul de jos, abuzurile acoperite sau promovate de intervențiile politicianilor. Tutela puterii de Stat i-a înăbușit răsuflarea, i-a cheltuit fără nici un folos cele mai curate energii, i-a zădărnicit cele mai rodnice inițiative. Iar ajutorul care i-a venit din partea Statului a fost iluzoriu, cum spunea *Nae Ionescu*, dacă nu de-a dreptul primejdios.^[22]

Iar din punct de vedere național, ce bine putea aduce națiunii o Biserică silită să ducă o viață lăncedă în umbra Statului, silită să se angajeze de atâtea ori intereselor de partid? Biserica servește națiunii în măsura în care rămâne credincioasă poruncii lui Hristos. Tristețea zilelor de azi a pus din nou în așa de dureroasă evidență acest adevăr. Ierarhii Bisericii Ortodoxe, în majoritatea lor, s-au plecat Guvernului comunist, obișnuiți cum erau să se plece tuturor guvernelor. Nu s-au împotrivit încălcărilor în nici un chip. “Nici un accent în apărarea celor douăzeci de milioane de creștini jefuiți și apăsați. Nici un cuvânt de îndurare măcar, pentru sutele și sutele de preoți ortodocși, pentru frații lor de altar închiși de regimul “libertăților” pentru că au rămas credincioși lui Dumnezeu și pământului românesc. Nici o virgulă apoi ca să plângă soarta robilor de pe șantierul Canalului Dunăre-Marea Neagră sau a copiilor țării înfometați și secerăți de boli... Conducătorii Bisericii noastre asistă la rusificarea culturii plămădite sub bolți de mănăstiri și nu mișcă unul un deget de protest împotriva asasinării nației. Unde e cârja episcopală care să se ridice viforoasă, proteguitoare, în fața sclaviei, a păgânismului năvălitor, a neobarbariei din stepe?”^[23] Între ei nu s-a găsit nici un Antim Ivireanul, nici un Neofit Scriban care să se știe ridica dârz în fața celor puternici ai zilei, care să proclame, așa cum se cade unui arhiepiscop: “Nu se cuvine să ascultăm mai mult de oameni decât de Dumnezeu”.

Dar explicația acestei stări de fapt nu trebuie căutată numai în slăbiciunea personală a unor arhiepiscopi. Ea are o cauză mai adâncă. Criza la care a ajuns astăzi Biserica ortodoxă română e urmarea acelei condiții de viață la care a fost supusă după autocefalie. Lipsită de libertatea de acțiune, trăind sub tutela puterii civile ea s-a obișnuit tot mai mult a face concesii și a duce o viață de compromis. În felul acesta, când au intrat în țară rușii, ierarhia ortodoxă era deja pregătită pentru capitulare. Iar comuniștii au știut foarte bine să se folosească de situația în care au găsit-o. În atitudinea lor față de Biserica ortodoxă, ei au urmat aceeași linie pe care o urmaseră toate regimurile de la Cuza încoace. I-au cerut să rămână și pe mai departe credincioasă slujitoare a Statului român. Să se încadreze în noul regim. Să primească, tăcută și supusă, tot ce noii stăpâni vor hotărî. Și așa, din roaba Statului laicizant și pozitivist, Biserica a devenit un instrument în mâna republicii populare materialiste și atee.

Vina însă nu o poartă numai Biserica. Vina o poartă și partidele politice a căror influență nefastă a pregătit României o ierarhie lipsită de șira spinării. Vina o poartă toți cei care au exagerat ideea de *Biserică națională*, respingând cu dezgust ideea unei uniri religioase ce ar depăși limitele naționale. “Într-un Stat național, o singură Biserică națională”, se spunea mereu. Și s-a vorbit atâtea la noi despre trebuința de a rămâne pe lângă ideea unei Biserici care să fie *numai a noastră*, o Biserică al cărui centru să fie acolo unde bătea inima însăși a poporului, o Biserică gata să se identifice în orice moment cu interesele Statului român, o Biserică, în sfârșit, a cărei autoritate supremă să nu fie undeva peste hotare, ci înăuntrul Statului, ca să nu poată fi supusă influenței dăunătoare a vreunei puteri străine... Pentru asta am vrut autocefalie, pentru asta am dorit Patriarh la București. Dar la ce ne-a folosit până la urmă autocefalia? Și la ce, Patriarhul? Până mai acum, cei mai mulți la noi erau într-adevăr încredințați că formula de *Biserică pur națională*, care ne permitea să avem înăuntrul granițelor noastre suprema autoritate religioasă, era cea mai potrivită intereselor noastre și cea mai aptă pentru a ține națiunea adunată în sine. Cele mai frumoase inteligențe ortodoxe s-au complăcut, de fapt, în a apăra acest principiu de organizare bisericească, punându-i în relief mai ales avantajele naționale. Din acest punct de vedere era într-adevăr greu de înțeles existența unei comunități românești supusă ascultării Papei de la Roma; ea era privită ca o jignire adusă demnității naționale și chiar o primejdie pentru suveranitatea Statului român; ca un corp străin introdus în organismul compact al națiunii, care sfâșia dureros unitatea sufletului românesc; ea trebuia readusă, prin urmare, la sânul Bisericii mame ca să nu mai slujească unei puteri străine, ci națiunii, așa

cum slujea bunăoară, Biserica Ortodoxă. Faptele însă și-au luat însărcinarea de a dovedi inconsistența acestor afirmații.

Judecând în lumina acestor fapte problema raportului dintre cele două Biserici, ne putem da seama acum ce ar fi însemnat înfăptuirea unității religioase numai pe plan național. Ea n-ar fi rezolvat absolut nimic din problemele grave ce se puneau Bisericii românești. Căci problema cea mai urgentă nu era numai aceea a refacerii unității spirituale a neamului și nici numai aceea de a avea o singură Biserică națională într-un stat național. Ci problema urgentă, arzătoare, era aceea de a pune Biserica în condiția de a-și dezvolta activitatea proprie de forță spirituală fără ca să mai fie mereu stingherită și împiedicată de amestecurile partidelor politice și ale tuturor nechemărilor care nici dragoste de Biserică nu aveau și nici înțelegere pentru exigențele ei spirituale. Contopindu-se în *Biserica națională* ortodoxă, Biserica Română Unită ar fi căzut și ea în orbita influenței laice și și-ar fi irosit energiile într-o acțiune din care n-ar fi tras folos decât politicienii. Căci această contopire nu s-ar fi putut face decât prin abdicarea, din partea Bisericii Unite, la ceea ce constituia baza însăși a puterii sale spirituale. În legătură cu aceasta ne place să amintim următorul lucru: după ce s-a decretat, în toamna anului 1948, desființarea Bisericii Unite și trecerea forțată a uniților la Biserica ortodoxă, Pr. *Gala Galaction*, care aderase de la început la mișcarea preoților democrați, scria pe undeva exprimându-și mulțumirea și spunând între altele că, întoarcerea uniților la ortodoxie reprezenta, sub multe aspecte, și un început de înnoire pentru Biserica ortodoxă, *uniții operând un fel de transfuzie de energii spirituale în vinele Bisericii ortodoxe*. Nu știm dacă Pr. Galaction a vrut să spună o glumă sau a vrut să măgulească pe cei câțiva preoți uniți care, din lipsă de tărie sufletească sau din lipsă de conștiință, s-au pretat jocului comunist, acceptând trecerea la Biserica Ortodoxă. Căci ce transfuzie de energie spirituală vor fi putut aduce acești preoți uniți care au aderat la trista inițiativă a Guvernului comunist tocmai pentru că le lipsea lor înșiși acea forță a spiritului pe care ar fi trebuit să o transmită altora? Deci nu cei care au trecut la ortodoxie, ci cei care n-au trecut ar fi putut contribui, eventual, la o regenerare a Bisericii ortodoxe.

Dar întoarcerea uniților la Biserica ortodoxă, în felul în care era concepută până acum, n-ar fi rezolvat nimic și dintr-un alt punct de vedere. Ce ar fi câștigat prin asta marea problemă a refacerii unității creștine? Era asta oare soluția pe care o cerea conștiința creștină? Întoarcerea uniților ar fi făcut să ne închidem tot mai mult în lăuntru sferii particularismului religios. Rana dureroasă a dezbinării religioase ar fi continuat să sângereze, dar conștiința noastră ar fi încetat poate să mai simtă nostalgia unității pierdute, mulțumiți cum am fi fost de împăcarea, limitată, de la noi.

Ortodoxie și românism

În perioada dintre cele două războaie mondiale, discuțiile în jurul raportului dintre creștinism și naționalism, dintre ortodoxie și românism, vor veni să aducă o nouă justificare principiului național în Biserică, de data asta nu pe bază istorică, ci pe *bază ideologică*. Mișcarea gândiristă - în jurul căreia s-a concentrat discuția și care a oscilat mereu, pe plan ideologic, între ecumenicitatea creștină și particularismul etnic fără să găsească justul echilibru între ele - dacă a reușit să stârnească în clasa cultă interes pentru problemele religioase, a creat, în același timp, și confuzie prin felul în care a încercat să justifice principiul național în Biserica lui Hristos.

În timp ce cercurile oficiale bisericesti mențin poziția de mai înainte, o seamă de intelectuali laici și câțiva teologi vor căuta să găsească legătura dintre ortodoxie și națiunea română o bază mai adâncă decât aceea pe care o constituia faptul istoric al conviețuirii lor vreme de atâtea veacuri. Două suporturi ar avea, după părerea lor, legătura intimă dintre ortodoxie și românism; dintre care unul ar fi o exigență particulară a sufletului românesc, iar celălalt o necesitate a ortodoxiei ca atare.

Datorită structurii sale intime, se va spune, sufletul românesc s-a îndreptat în mod spontan către ortodoxie așa cum se îndreaptă planta spre lumină.^[24] Aderarea la ortodoxie nu a fost un simplu caz, nu a fost o întâmplare. Ortodoxia era cerută, cu necesitate absolută, de însăși structura noastră etnică, ea fiind singura formă de religie care corespundea exigențelor acestei structuri. Nu întâmplarea deci, a făcut ca să fim ortodocși și nu altceva, ci o înclinare naturală a sufletului românesc, o predispoziție înăscută a lui. Această predispoziție face ca între structura noastră spirituală și ortodoxie să existe un fel de armonie prestabilită: "Ortodoxia deci nu e un element suprapus românismului, ci e însuși modul lui de a se manifesta religios".^[25] Suntem ortodocși pentru că suntem români...

Nu e cazul de a discuta aici toate implicațiile unei astfel de concepții. Ne mărginim să notăm numai că teoria ce se desprinde de aici, transpunând problematica religioasă de pe planul adânc uman pe cel al exigențelor etnice și subordonând aspirațiile religioase acestor exigențe de care ar fi în esențial condiționate, sapă temelia însăși a valabilității universale a creștinismului. Această valabilitate depășește exigențele structurilor etnice ca atare, creștinismul făcând apel nu la *naționalul*, ci la *umanul* din noi; prin urmare, el nici nu răspunde direct la exigențele etnicului, ci la exigențele eterne ale sufletului omenesc care are nevoie de mântuire, oricărei structuri etnice ar aparține. Dacă ortodoxia reprezintă creștinismul autentic, atunci ea nu e făcută numai pe măsura

sufletului românesc. Și atunci, la fel, nu numai exigențele sufletului nostru național trebuie să se găsească perfect satisfăcute în ea, ci aspirațiile oricărui suflet ce caută în lumea aceasta mântuire. De altă parte, structura etnică, dar și climatul istoric, cultural și psihologic inerent ei, aparține și ea la realitățile contingente și ca atare, exigențele sale nu pot constitui o garanție pentru valabilitatea obiectivă a unei religii sau pentru conformitatea unei confesiuni cu spiritul autentic al creștinismului. Nu odată s-a întâmplat în istorie ca exigențele etnice, împinse până la exagerare și abuz, să determine schisme sau erezii în Biserică. Schisma sau erezia au servit doar ca pretext pentru satisfacerea unor exigențe naționale; tocmai aceste *exigențe naționale* au dus, deci, la îndepărtarea de la adevărul obiectiv și de la tradiția adevărată.^[26]

În al doilea rând, fuziunea dintre ortodoxie și românism începea să fie socotită în această nouă viziune, nu atât ca rezultatul unei simple conviețuiri, cât mai ales ca o consecință *necesară* ce ar decurge din însăși *natura ortodoxiei* a cărei caracteristică fundamentală, spre deosebire de catolicism, ar fi tocmai aceea de a adera la trupul națiunii așa cum se lipește iedera de trunchiul copacului. "Neavând un centru geografic, centrul fiecărei Biserici ortodoxe este acolo unde se află inima neamului, puterea și vitalitatea lui!" scria D. *Stăniloae*.^[27] Iar N. *Crainic*: "În Răsărit, de la începutul erei creștine, naționalitatea și credința apar în conlucrare armonioasă, în fuziune organică, asemenea sufletului și trupului în aceeași ființă".^[28]

Tentativa aceasta de a crea o bază doctrinară naționalismului religios al Bisericii ortodoxe și a justifica prin argumente teologice și prin teorii de sociologie religioasă fărâmițarea ortodoxiei în atâtea biserici naționale, în mod necesar trebuia să ducă la considerarea problemei mai vaste, aceea a raportului dintre *creștinism și națiune*, dintre *universalismul creștin și particularismul etnic*. Stabilind ca premisă principiul - foarte just - că creștinismul nu poate nesocoti realitățile etnice deoarece opera mântuirii nu poate nimici opera creației, doctrinarii acestei concepții au tras concluzia că antinomia dintre universalismul creștin și particularismul național și-ar găsi soluționarea adecvată numai în ortodoxie, dat fiind că numai ortodoxia ar păstra, odată cu spiritul ecumenic, și o înțelegere justă a valorilor etnice. "Spre deosebire de catolicism, care fiind internațional și universal trece peste hotarele naturale și organice dintre națiuni... ortodoxia are sentimentul adânc al etnicului de care nu s-a despărțit niciodată în istorie".^[29] Aderența la etnic ar constitui, în acest chip, tocmai caracterul specific al ortodoxiei față de celelalte confesiuni și în special față de catolicism care ar manifesta o incapacitate structurală de înțelegere a relațiilor etnice și a valorii lor. Aceeași aderență la etnic, proprie ortodoxiei, ar dovedi, în același timp, că creștinismul autentic, nealterat, e reprezentat de ortodoxie. *Aderența sau inaderența la etnic devine, prin urmare, criteriu și piatră de încercare pentru creștinismul autentic*.

Odată admisă afinitatea specială pentru etnic în ortodoxie, era natural ca ea să fie folosită pentru a explica de ce ortodoxia a ajuns să se împartă în atâtea comunități autonome. În consecință, trecând cu ușurință peste adevărul istoric, s-a afirmat că nu împrejurările istorice pe care le cunoaștem au determinat împărțirea creștinismului răsăritean în Biserici naționale, ci acea spontaneitate internă care mână ortodoxia să adere la individualitățile etnice, identificându-se cu ele.^[30]

¹ Dar acest surprinzător procedeu de explicație prin care faptele istorice sunt răsturnate ca să poată intra într-o teorie aprioric construită, dovedește cu prisosință șubrezenia unei astfel de construcții. S-au născut într-adevăr bisericile naționale dintr-o necesitate internă a ortodoxiei de a îmbrățișa realitățile etnice? Nicidecum. Smulgerea lor din unitatea ecumenică a fost determinată de exclusivismul grecesc. Bisericile naționale sunt rezultatul biruinței intoleranței naționaliste asupra frățietății creștine. Iată ce scria însuși *Nichifor Crainic* înainte de a fi devenit doctrinarul mișcării ortodoxiste: "Biserica din Răsărit a căzut pradă luptelor intestinale al căror rezultat a fost completa descentralizare canonică în autocefalii mitropolitane și patriarhate provinciale, adică naționale... Unitatea ortodoxă a fost distrusă de naționalizare. În sânul Bisericii din Răsărit, confraternitatea creștină s-a transformat în antagonism politic. Ca organism internațional, ortodoxismul e azi inexistent".^[31] Același *Crainic* recunoștea în 1941 că "situația se prezintă astăzi de așa manieră încât se poate spune fățiș că *specificul național s-a adâncit așa de mult încât a depășit ecumenicitatea ortodoxiei, amenințând-o cu desființarea*".^[32] Și cum s-a ajuns aici? Ne-o spune tot *Crainic*: "Fanarul reprezintă decăderea bisericii ecumenice în care egoismul rassial, ascuns sub forma disciplinei bisericești, a favorizat străduințele către particularism ale popoarelor, determinându-le să se smulgă rând pe rând din unitatea ecumenică și să întemeieze comunități conduse după principiul național. De atunci, popoarele ortodoxe merg continuu spre separatism, ajungând astfel să mărturisească aceeași credință, fără ca totuși să trăiască în același ritm al dragostei și al legăturii ecumenice".^[33]

Și totuși, *Nichifor Crainic*, deși a putut constata "deznădăjduita situație generală a Bisericii orientale, fragmentată în mici unități naționale ce dau impresia unui organism dezmembrat, între feluritele părți ale cărui legătură vitală de nervi și artere a fost tăiată", totuși *Crainic*, dovedind o nemaipomenită instabilitate de opinii, s-a arătat, în alte împrejurări, aprig susținător al principiului *național* ca bază a constituției Bisericii, afirmând că ortodoxia dovedește a se găsi pe linia creștinismului autentic tocmai pentru că se conformează individualităților naționale, constituindu-se și împărțindu-se în Biserici naționale. Atitudinea lui în această problemă e una din cele mai pline de contradicții. După ce atribuie, pe drept cuvânt, dezmembrarea Bisericii orientale egoismului național al grecilor, exclusivismului șovinist practicat de Patriarhul Constantinopolitan și antagonismului politic al popoarelor ortodoxe, el afirmă totuși că tendința de divizare în Biserici naționale e înnăscută în ortodoxie, că ea

constituie nota sa specifică. Dacă aceasta e adevărat atunci trebuie să admitem că tocmai exclusivismul grecesc, care a împins popoarele ortodoxe spre particularism, e acela care a pus ortodoxia în condiția de a-și putea realiza posibilitățile înnăscute și că îndrumarea Bisericilor naționale pe linia autentică a ortodoxiei a fost determinată de naționalismul exagerat al Patriarhului ecumenic și de dezlănțuirea egoismelor naționale. Cu alte cuvinte, ortodoxia n-ar fi ajuns niciodată să se realizeze pe sine însăși, iar Biserica în Răsărit n-ar fi putut niciodată să îmbrace fizionomia adevărată dacă popoarele ortodoxe ar fi trăit în bună înțelegere între ele, dacă n-ar fi intrat în joc egoismele naționale... Dar asta nu e singura contradicție în care cade N. Crainic; și nu el singur. Crainic a criticat, folosind expresii destul de tari, organizarea Bisericii catolice, bazată pe autoritatea centrală a Papei de la Roma, pe motivul că această organizare n-ar ține suficient cont de diferențele naționale și ar trece cu prea mare ușurință peste exigențele și aspirațiile etnice. Acestei organizări centraliste el îi opune constituția națională a Bisericii ortodoxe, ca fiind mai conformă, după părerea lui, caracterului de libertate spirituală a creștinismului. În același timp, Crainic, apăsând oarecum de nostalgia unității pierdute în Biserica din Răsărit, a susținut, nu o dată, *necesitatea reconstruirii autorității Patriarhului ecumenic* în care popoarele ortodoxe să-și poată regăsi unitatea distrusă prin fărâmițarea cauzată de naționalizare.^[34] După ce a respins, prin urmare, autoritatea supranațională a Papei, tocmai pe motivul că e *supranațională*, el cere, ca absolut necesară pentru refacerea unității ortodoxe, instaurarea unei autorități care să fie în afară de națiuni și deasupra intereselor particulare și a egoismelor naționale în contrast. El critica la catolici tocmai ceea ce ar fi dorit ca să existe în sânul Bisericii ortodoxe. Și încă ceva. De vreme ce credea necesar pentru unitatea ortodoxă apelul la un punct central supranațional, cum mai putea afirma că organizarea bisericească bazată pe principiul național e cea mai bună și mai potrivită spiritului creștin? N-a fost, tocmai acest principiu, fruct al antagonismului național care a dus ortodoxia la dizolvare?

În concluzie: în tentativa de a justifica starea de lucruri existentă în sânul Bisericii răsăritene, stare în evident contrast cu finalitatea supranațională a Bisericii, comunitatea națională a fost pusă ca temelie a constituției Bisericii, iar structura etnică, măsură a valorilor religioase; n-a fost greu pe urmă să se spună că a avea o Biserică exclusiv națională, închisă între granițele etnice, e conform spiritului creștin celui mai autentic. În această viziune nu devenea o axiomă unirea Bisericilor pe plan exclusiv național? Și cum putea o astfel de mentalitate să înțeleagă și să admită poziția Bisericii Unite în sânul națiunii române? Pentru cei mai mulți, ea era într-adevăr absurdă. Ei nu puteau nicidecum înțelege de ce ea, chiar și după refacerea unității naționale, mai continuă să țină legături "peste graniță", când ar fi fost normal ca să dorească unirea cu frații de același sânge și să se întoarcă a face parte din Biserica neamului... *Latura religioasă a problemei nu mai era sesizată. Întreg orizontul era ocupat de aspectul ei strict național.*

Din același punct de vedere al principiului național în Biserică, critica ce se făcea catolicismului era pe cât de necruțătoare, pe atât de lipsită de obiectivitate. Biserica catolică e prezentată ca dușmană necruțătoare a tot ce e valoare națională, a tot ce e originalitate etnică. Impresia pe care ne-o lasă scrierile multora din cei ce s-au ocupat de această problemă - ei aparțin în mare parte mișcării ortodoxiste a revistei *Gândirea* - e că și-au impus o schemă de gândire în cadrul căreia construiesc teorii fără să țină seama dacă există într-adevăr o corespondență între realitatea obiectivă, concretă, și schema pe care și-au construit-o. Mă gândesc mai ales la *Nichifor Crainic, Dumitru Stăniloae, Lucian Blaga*, și la alții mai mărunți care repetă, pur și simplu, fără control, spusele celorlalți. Aceeași schemă revine mereu: ortodoxia - națională, catolicismul - internațional, protestantismul - individual. Concluzie: ortodoxia prețuiește valorile etnice, catolicismul le disprețuiește. Ortodoxia respectă varietatea neamurilor, catolicismul tinde la o nivelare, la o uniformizare a diferențelor naționale. Ortodoxia permite dezvoltarea unei culturi originale, catolicismul sufocă orice tentativă de originalitate națională. În ortodoxie pot exista diferite spiritualități armonizate în ecumenic, în catolicism totul se reduce la un conformism forțat și artificial... Afirmățiile acestea erau făcute de oameni care cunoșteau istoria culturii europene! Mai ales la Lucian Blaga schema aceasta era umplută cu cele mai necontrolate și mai umilitoare considerații. Și ar fi fost așa de ușor de constatat că nici chiar la popoarele de răsă latină, de pildă, care au un fond etnic comun și care au, prin urmare, mai puține posibilități de diferențiere, nici chiar la aceste popoare viața catolică nu se prezintă ca o uniformitate ștersă și lipsită de originalitate. Altfel se manifestă catolicismul în Italia, altfel în Franța, altfel în Spania. *Există o infinită varietate de nuanțe, o infinită varietate de moduri de manifestare, există nenumărate tipuri de spiritualitate în viața catolică, în care nu e absentă influența temperamentului etnic și a climatului istoric și psihologic, toate armonizate în acea unitate supranațională a credinței și a dragostei lui Isus Hristos.*

Dar schema trebuia menținută chiar împotriva evidenței. Pentru Lucian Blaga schema asta apriorică era necesară pentru că altfel nu ieșea la socoteală cu teoriile sale de filozofia culturii. Pentru alții era, poate, nevoia de a scoate mai mult în evidență aspectele originale ale spiritualității ortodoxe. De aceea s-a făcut atâta caz de unele aspecte contingente ale ei, de aceea s-a pus cu atâta insistență accentul pe tot ce putea da impresia unei diferențieri față de catolicism, mai ales pe plan psihologic și social. De aici și încercarea de a defini ortodoxia nu pe baza elementelor permanente ale tradiției creștine, ci pe baza unor elemente secundare cărora li s-a dat o importanță exagerată. Strădania aceasta a reușit într-adevăr să ne prezinte o ortodoxie foarte originală și

interesantă de multe ori, o ortodoxie care, sub multe aspecte, apărea în contrast cu tendințele spiritualității catolice. În această prezentare însă nu elementele esențiale erau acelea care dădeau tonul. O încercare obiectivă însă de a arăta cum se manifestă pe plan creștin *unitatea în diversitate*, atât în Răsărit cât și în Apus, ținând cont de curentul permanent ce străbate spiritualitățile înflorite pe trunchiul comun ortodoxiei și catolicismului, ar fi contribuit, fără îndoială, la lămurirea unuia din cele mai interesante aspecte ale creștinismului - capacitatea lui de a armoniza în unitatea credinței culturile cele mai disparate și temperamentele etnice cele mai diverse - și ar fi ajutat, în felul acesta, la nivelarea asperităților ce mai existau în calea unirii.

Din păcate, încercarea obiectivă de lămurire a raportului ce există între *universalismul creștin și particularismul etnic*, între tradiția permanentă creștină și diferitele spiritualități ce în mod necesar nasc din *trăirea* creștinismului, din încarnarea lui în realități concrete mereu deosebite, nimeni n-a făcut-o la noi așa ca să se impună, ca să creeze un curent de opinie. În sânul Bisericii Unite, de unde era normal să vină o astfel de încercare de lămurire, reacția la ideile dezbătute și susținute de ortodocși cu o amplă armură filosofică și teologică, de multe ori a dat naștere numai la o polemică ușoară decât la un efort serios de lămurire a problemei. N-au lipsit din partea uniților câteva răspunsuri de o incontestabilă valoare. Lor însă nu li s-a dat o vastă circulație, rămânând aproape necunoscute. Ne gândim, de pildă, la frumoasele articole: *Creștinism și națiune*, scrise de Pr. Liviu Chinezu în revista *Blajul*, ca răspuns la seria de articole: *Ortodoxie și românism*, publicate de D. Stăniloae în revista *Gândirea*. Contribuția unită la lămurirea acestei probleme de o extremă importanță pentru noi și pentru orientarea noastră spirituală a fost insuficientă. Ea a fost lipsită de amploare și adâncime.

*
* *

Insistența asupra caracterului național al Bisericii și a legăturii necesare dintre ortodoxie și românism a avut urmări nu numai în ce privește orientarea spirituală a neamului în general și a raporturilor dintre cele două Biserici. Această înfeudare a religiosului în etnic a dus în mod necesar la un fel de miopism spiritual care ne-a împiedicat să sesizăm exigențele fundamentale ale creștinismului pe care, de altfel, îl revendicăm prin ortodoxie și pe care-l consideram concrescut cu firea noastră. Cerințele lui pur religioase au rămas oarecum în umbră. Necesitatea trăirii *personale* a credinței, necesitatea adeziunii la Isus Hristos din convingere personală, necesitatea acceptării dogmei creștine și a moralei creștine ca îndreptar pentru viața intimă și pentru activitatea publică, ajunsese aproape neînțeleasă. Devenise doar o modă să spui că poporul român s-a născut creștin, că el e cel mai ortodox dintre popoarele ortodoxe, că românismul se confundă cu ortodoxia. Pentru mulți, asta însemna o extraordinară simplificare a problemei religioase. Ea se reducea la practicarea unui creștinism de sărbătoare națională prin care se satisfăcea atât datoria față de neam, cât și aceea față de Dumnezeu. Convingerea că suntem un popor născut creștin scutea pe mulți de a mai cultiva, în mod personal, creștinismul. În rădăcinat cum îl credem în firea noastră, ni se părea că orice efort de a-l mai adânci era de-a dreptul superfluu. Consideram creștinismul ca o realitate ce se împletea cu istoria noastră națională, ca un bun pe care-l avem prin moștenire și care, câștigat odată pentru totdeauna, nu mai cerea un efort lăuntric, personal, pentru a fi menținut și adâncit. Primit prin tradiție și trecut în rândul miturilor politice, cum ar spune Vintilă Horia, creștinismul nostru național, atâta timp cât era privit ca atare, nu putea servi ca element vivificant al vieții religioase personale. De aceea, "practicile religioase, împreună cu întregul lor proces de problemă interioară, a fost trecut în rândul tradițiilor respectabile și lipsite de orice valoare vitală".^[34] De aici și dualismul care a dominat conștiința clasei culte de la noi, de aici dualismul în viața noastră publică, în politică, în școală. Formula: "popor născut creștin", dacă uneori ne-a putut mângâia orgoliul național, nu ne-a oferit posibilități deosebite de a realiza idealul creștin în viața individuală și în viața publică într-o măsură mai intensă decât la alte popoare. Dimpotrivă, tocmai convingerea că eram un popor născut creștin ne-a împiedicat uneori să ne vedem scăderile și să încercăm, cu umilință și sinceritate, înlăturarea lor.

Originea neîncrederii față de Biserica catolică

Am văzut în linii mari procesul izolării Bisericii românești în sânul creștinătății răsăritene, evoluția ideii de Biserică națională și urmările ei. Dar de ce desfacerea de Patriarhia ecumenică a dus Biserica ortodoxă română spre o închidere în sine însăși și nu spre o comuniune cu Biserica Romei? Unele din acuzele aduse lui Cuza era și simpatia față de Biserica catolică.^[35] De ce nici atunci și nici mai târziu nu s-a putut ajunge cel puțin la o mai mare apropiere între cele două Biserici? Care sunt motivele care au ținut Biserica ortodoxă română într-o atitudine de rezervă și de neîncredere față de Biserica catolică?

Căutând să schițăm acest complex psihologic care a determinat până acum atitudinea ortodoxă față de catolicism, trebuie să recunoaștem că rămânerea pe lângă ideea de Biserică națională era, la cei mai de bună

credință, expresia unui atașament sincer față de “legea strămoșească” și față de “Biserica neamului”, care, cu toate metehnele pe care le-ar fi putut prezenta, rămânea totuși legată, prin tot de posedă, de însăși frământata istorie a poporului nostru. Tradițiile ei, ceremoniile religioase, obiceiurile de la sărbători, intraseră a face parte din însuși patrimoniul spiritual al neamului. Ea a presărat pământul țării cu atâtea mănăstiri și biserici de o frumusețe rară. Ea a dat neamului Vlădici cu suflet mare, plin de evlavie și de învățătură. Prin ea ne-am împărtășit, vreme de atâtea veacuri, din comorile de știință, de artă, de intensă trăire creștinească ale strălucirii bizantine... Cum puteam să trecem deci peste tradiții statornicite de veacuri în țara noastră de dragul unei Biserici pe care o socoteam cu totul străină nouă? Și mare ne era teama ca nu cumva, prin unire cu Roma, să pierdem tot ce aveam mai original și mai caracteristic prin ortodoxie.

Între cei care vor manifesta acest atașament față de Biserica pe care o numea “maica neamului” e și marele Eminescu. Într-o vreme când mulți întorși de la Paris, unde domnea atunci un spirit de aprigă împotrivire față de Biserică, vor începe să-și facă o cinste și un titlu de deșteptăciune din profesiunea de liberi cugetători, Eminescu va fi între pușinii care nu vor face profesii de ateism, de indiferență și de dispreț față de religie și de Biserică. El va fi preocupat de slăbirea sentimentului religios la noi și va duce luptă împotriva acelor care, din ușurătaie și nesocotință, tindeau să strice așezămintele cele mai sfinte, reprezentate de Biserica națională.

Tot pe această linie se însiruie și “mișcarea ortodoxistă” a revistei *Gândirea*, frumoasele articole ale lui Nichifor Crainic de exaltare a creștinismului oriental, și mai ales acțiunea Prof. Nae Ionescu și a grupului de la *Cuvântul* și *Predania*, tinzând să păstreze curată tradiția *adevărată* a Bisericii ortodoxe, apărând-o împotriva tendințelor de inspirație protestantă și chemând la ordine episcopatul ortodox român, nesocotitor de multe ori al acestei tradiții.

Dar rezerva față de Biserica catolică nu-și are originea numai în acest atașament foarte explicabil și legitim. Ea se nutrește în mare parte din moștenirea pe care ne-au lăsat-o grecii. La sfârșitul veacului al XVII-lea și începutul veacului al XVIII-lea apare la noi o întreagă literatură în grecește împotriva Bisericii catolice, promovată mai ales de Dosoftei, patriarhul Ierusalimului. Aceste scrieri cuprind veninoase atacuri împotriva Bisericii catolice și împotriva Papei. În *Manualul în contra schismei papistașilor*, tipărit la București în 1690, chiar și versurile la stema țării conțin un atac împotriva catolicismului.^[36] Prefața din *Mărturisirea credinței ortodoxe* din Snagov (1699), scrisă de Dosoftei, “este un inverșunat atac contra Papei”,^[37] iar în *Tomul bucuriei*, tipărit la Râmnic în 1705, se spune între altele că “unia cu papistașii nu e altceva decât unire vădită cu dracul”.^[38] La fel *Carte sau lumină*, apărută la 1699 în Snagov, cu ajutorul lui Brâncoveanu, cuprinde atacuri vulgare la adresa catolicilor.^[39] E interesant că chiar și după alungarea grecilor din țară se mai fac la noi traduceri din astfel de scrieri. La răspândirea urii împotriva latinilor au contribuit mult școlile grecești. De câtă intoleranță erau capabili și de ce spirit de nesuferire erau pătrunși dascălii grecești se poate vedea din lupta pe care o făceau lui Gheorghe Lazăr. Fără îndoială că antipatia adâncă ce domnea în anumite cercuri la noi împotriva “papistașilor”, ca și tendința de a socoti ca “erezii de Dumnezeu urgite” simple deosebiri de rit, au fost aduse la noi de greci.

Nu mai puțină antipatie față de tot ce e catolic ne-au insuflat și rușii, fie prin călugării ruși ce veneau în mănăstirile moldovene, fie prin călugării noștri ce vizitau mănăstirile rusești, fie prin cei ce mergeau să-și facă studiile teologice în Rusia. Un caz tipic este acela al Episcopului Melchisedec care, cu toată cultura pe care o avea, n-a putut să se debaraseze de anumite judecăți puerile împotriva Bisericii catolice. Această atmosferă de ostilitate a fost întreținută în timpurile mai recente de scrierile unor gânditori ruși, mai ales ale acelor din școala slavofilă. Nu o dată ne-a fost dat să întâlnim în publicațiile noastre, reeditate fără nici un control, toate acuzele pe care slavofili le aduceau Bisericii catolice. Opoziția care s-a încercat să se stabilească și la noi, din partea unor gânditori, între ortodoxie și catolicism pe bază de aspecte contingente, de stiluri culturale sau de forme de spiritualitate, e de inspirație slavofilă. Tot de proveniență slavofilă e și tendința de a defini ortodoxia nu prin ceea ce e fundamental și permanent în tradiția Bisericii răsăritene, ci prin ceea ce părea că o deosebește de catolicism pe planul manifestărilor contingente, pe plan psihologic și social. Un fel de “ortodoxism” șovin și exclusiv care a încercat să facă din anumite aspecte particulare ale spiritualității ortodoxe esența însăși a tradiției creștine, condamnând cu necruțare restul, ne-a venit, din păcate, tot de la ruși.

Noi am avut nenorocul apoi de a veni în contact cu catolicismul prin mijlocirea vecinilor noștri, unguri, polonezi și austrieci, care n-au prea avut intenții bune față de noi. Neîncrederea și dușmănia pe care ne-au stărnit-o în suflet prin încercările lor de cotropire s-au revărsat, în mod inevitabil, asupra Bisericii catolice însăși și asupra Papei. În dosul intrigilor politice maghiaro-austriece, în dosul tentativelor lor de asupraire a Țărilor Românești noi vedeam intervenția Papei. Până mai acum a stăruit în mintea multora ideea că Papa era un agent al maghiarismului, că Vaticanul lucra în interesul iredentismului unguresc. Tot așa în veacul trecut cu austriece. În dosul propagandei catolice la noi, multora li se înfățișa amenințător spectrul politicii austriece. Un exemplu din cele mai tipice e atitudinea luată de Eminescu cu ocazia înființării Arhiepiscopiei catolice din București. “Mitropolitul romano-catolic din București este un agent al puterii austro-ungare”, scria el pe atunci. Și adăuga vehement: “Din ziua în care s-au făcut complicități unei acțiuni îndreptate contra dinastiei și contra neamului românesc, catolicii au pierdut orice drept la simpatia noastră, ne sunt deopotrivă cu păgânii și cu toți cei fără de lege”.^[40] Faptele au dovedit însă că întemeierea Arhiepiscopiei catolice la București a fost în folosul

nostru. În felul acesta s-a înlăturat protectoratul austriac asupra catolicilor din România de "dragul" cărora Austria se amesteca prea mult în treburile noastre.

O mare parte din vrăjmășie, o sumă de acuze nedrepte, de învinuiri tendențioase împotriva Bisericii catolice ne-au venit din Franța pozitivistă și liberconvingătoare a veacului trecut. Și nici nu se putea altfel într-o vreme când atâția se întreceau la noi în a maimuțări apucăturile și ideile "evolute" din Apus. Mărturia lui Eminescu e și de data aceasta revelatoare. El se ridică deasupra opiniei curente și recunoaște Bisericii catolice meritul de a fi împlânzit popoarele barbare, de a fi civilizat Europa. "Cât despre catolicism ca instituție universală, spune el, nu putem tăgădui meritele lui într-adevăr extraordinare pentru cultura omenească... Pusă în fața unor rase aspre, abia răsărite din locuințele lor primitive și abia aruncate asupra civilizației antice, pe care au călcat-o în picioare și au nimic-o, Biserica este singurul punct luminos nu numai pentru cultură în genere, dar chiar pentru libertatea dezvoltării omenești... Toate popoarele care posedă înalta civilizație astăzi, dacă nu sunt, au fost măcar mult timp catolice".^[41] Dar nu toți aveau pregătirea, lărgimea de idei și mai ales curajul de a nu se lăsa prinși în vârtejul unor păreri și acuze fără teme ce erau atunci la modă. "Din nefericire așa se urmează în jurnalistica noastră", scria același Eminescu referindu-se la o anumită presă de la noi. "Cu aceeași ușurință cu care transcriem laudele ideilor moderne din gazetele străine, ne însușim urile care nu ne privesc câtuși de puțin, ba vedem cetindu-se de către public cu oarecare sete, romanele tendențioase și de senzație, care fac din iezuiți bunăoară sau din alți călugări catolici reprezentanții celor mai rele instincte și a celor mai grave crime".^[42] Dar fără îndoială că scrierile tendențioase împotriva Bisericii catolice aveau o circulație mai mare și obțineau mai mult crezământ decât articolele lui Eminescu.

Influența protestantă care a început să se strecoare în Biserica ortodoxă română mai ales după primul război mondial, când mulți teologi ortodocși își fac studiile la universitățile protestante și anglicane, nu era cea mai chemată pentru a înlătura suma de prejudecăți ce se adunase la noi împotriva catolicismului. Dimpotrivă, noi găsim la cei mai mulți care și-au făcut studiile teologice la protestanți o înverșunată împotrivire față de Biserica catolică; scrierile lor conțin deseori violențe de stil la adresa acestei biserici; multe aspecte ale teologiei apusene sunt interpretate de ei în mod tendențios; și ei ar fi văzut cu ochi mai buni o apropiere a Bisericii ortodoxe de protestanți sau anglicani decât de catolici. Deși la un ortodox o astfel de atitudine e absurdă. "Ridicându-ne peste prejudecățile istorice, azi trebuie să vedem că de protestantism ne desparte un ocean; de Roma însă ne desparte un râu - fie el chiar despletit în patru virogi dogmatice", scria N. Crainic în *Cuvântul* (19 octombrie 1925). "Ura împotriva catolicismului e stupidă și neputincioasă, simpatia pentru protestantism e neroadă și absolut prin nimic justificabilă".

Nu putem tăgădui că anumite scrieri polemice ale unor catolici apuseni, lipsite de înțelegere pentru mentalitatea răsăriteană și pentru valorile pozitive ale ortodoxiei, lipsite deseori de dragostea creștină, conținând învinuiri nedrepte și inexactități istorice, au produs în mijlocul fraților ortodocși o reacție care nu putea să fie decât defavorabilă unei apropieri și care nu putea decât să alimenteze antipatia și neîncrederea față de Biserica catolică. Notăm însă că atitudinea oficială a Bisericii catolice nu s-a inspirat niciodată din aceste sentimente negative față de creștinismul răsăritean, fie el chiar dizident.

Aruncând o privire retrospectivă asupra celor expuse aici, ne dăm seama că sentimentele ostile catolicismului s-au format la noi sub influență străină. Ele nu ne aparțin câtuși de puțin. Spiritul de intoleranță pe care-l manifestă e cu totul contrar firii noastre. De altfel, astfel de sentimente anticatolice și antilatine nu puteau să nască în mod spontan pe pământul românesc. Cum am fi putut noi, fii ai Romei, să nutrim astfel de sentimente față de maica noastră de la care am primit credința și ai căror reprezentanți eram aici la în crucișarea drumurilor pe care s-au scurs toți barbarii de-a lungul veacurilor, dacă străinii nu s-ar fi îngrijit să ne strecoare în suflet vrăjmășia lor?

Când ne gândim la felul cum a fost cunoscut și prezentat catolicismul la noi, nu ne mirăm de rezerva pe care a întâlnit-o totdeauna și de vrăjmășia pe care uneori a stărnit-o. Nu ne mirăm de aprecieri ca aceea ieșită din pana lui C. Erbiceanu: "Pentru noi Papa e o groază, o spaimă, o tiranie, o oroare, pentru că oriunde și-a întins papa capcanele sale, acel popor a dat înapoi ca racul..."^[43] Cum putea să-și câștige simpatie la noi o religie considerată în mare măsură "ungurească" și deci străină și dușmănoasă!? Cum ne puteam apropia de un catolicism cunoscut ca un creator al grozavei inchiziției și promotor al arderilor pe rug? Ce atracție putea prezenta pentru noi acel catolicism al "iezuiților fanatici, vicleni și intriganți", acuzați de a fi gătit chiar și pe Patriarhul Constantinopolitan, Ciril Lukaris? Cum puteam dori să intrăm în relații cu o Biserică ai cărei preoți știam că-și rad bărbile, că nu se însoară, și pe al cărei Cap suprem îl cunoșteam stăpânit de o ambiție nemăsurată? Cum puteam dori să cunoaștem mai de aproape Biserica în care ne închipuim că stăpânește un fanatism furios, o intoleranță neomenească, un spirit de tiranie spirituală absolută!? O biserică de care ni se spunea cu insistență că strivește națiunile, pentru a le putea mai ușor stăpâni, că sufocă orice tendință a lor spre originalitate și cultură proprie, cum ne-ar fi putut atrage? Și cum am fi putut vedea cu ochi buni întinderea acestei Biserici și la noi, când nu ne îndoiam o clipă că ea putea să ne răpească legea strămoșească și să ne strice obiceiurile din străbuni de care ne simțeam legați cu toate fibrele ființei noastre!? În astfel de condiții nu ne mirăm că s-a putut scrie că "Românul mai de grabă se face turc decât papistaș".^[44] Iar existența unei comunități

unite cu Roma o priveam ca pe un cal troian introdus în cetatea neamului românesc cu intenția de a o face să cadă. Faptul că uniții își păstrasera ritul și obiceiurile strămoșești și după unirea cu Roma, nu înlătura temerile. Asta era considerată numai a o manevră iezuitică, o concesie momentană. Ținta ultimă era “catolicizarea” românilor ardeleni întâi, și pe urmă a tuturor românilor, având ca și consecință: pierderea naționalității române. Această neclintită convingere ne impunea obligația de a sta mereu treji pentru a nu îngădui Bisericii catolice să se statornicească la noi prin activitatea diplomației vaticane, prin momelile maicilor catolice, prin intrigile iezuite și, mai ales, prin trădarea uniților...

A trebuit să se abată peste noi puhoiul bolșevic, a trebuit să vină zile grele pentru neam și Biserică pentru a începe să gândim altfel. După loviturile pe care comuniștii le-au dat Bisericii Unite, D-l *Mircea Eliade* scria în *Uniunea română*: “Desființarea prin decret a Bisericii greco-catolice românești și persecuția prelaților uniți au stârnit, și în țară, și peste granițe, un nou val de indignare împotriva ocupantului. Inutil să reamintim faptele; nu este român care să nu se cutremure. Biserici ocupate cu milițieni, preoți arestați sau asasinați în fața altarelor, călugărițe ridicate cu duba în miezul nopții, întemnițate și batjocorite, preoți și episcopi surghiuniți cu sutele în mânăstiri, în așteptarea deportării dincolo de Urali. Această nouă dovadă de înțelesul care se dă libertății religioase dincolo de cortina de fier a avut, deocamdată, un singur rezultat pozitiv: creșterea vertiginoasă, în neamul întreg, a dragostei față de acești frați ai noștri întru credință. Niciodată sufletele românești n-au fost mai aproape de Biserica unită și ca atare față de Biserica romano-catolică; niciodată credința mărturisită de această Biserică soră n-a apărut, neamului întreg, mai puternică și mai roditoare ca în aceste zile de năpăstuire. Căci, de la începutul creștinătății, sângele martirilor a fost întotdeauna sămânța noilor convertiri și, în cele din urmă, a mântuirii...”^[45] Iar cu ocazia pelerinajului pentru Anul Sfânt la Roma, în vara anului 1950, *Vestitorul* scria: “Iată un alt lucru minunat ce se petrece cu acest pelerinaj. Participanții aparțin amânduror confesiunilor românești. În involburarea prin care trecem se afirmă tot mai mult unitatea creștină a neamului - paralel de altminteri cu ceea ce se întâmplă în întreaga lume creștină, unde contactele și apropierea se multiplică și se definește tot mai clar linia unui front unitar contra tendințelor materialiste și ateiste. Lovitura care s-a dat împotriva Bisericii unite din țară e resimțită deopotrivă și de ortodocși. Ei știu că măsura nu e luată împotriva unui cult oarecare, ci e o etapă de distrugere a neamului și a ființei creștine. Apărând împreună cu uniții în Cetatea Sf. Petru, ortodocșii condamnă mișelia ce s-a săvârșit împotriva Bisericii de la Blaj și împotriva Bisericii catolice în genere și aduc un omagiu vibrant martirajului prin care trec aceste Biserici. Pelerinii români, uniți “în cuget și simțiri” merg la Roma și cu nădejdea să vadă pe Sfântul Părinte și să-și aducă prinosul de recunoștință și dragoste. Capul suprem al catolicismului a devenit azi Îndrumător spiritual al întregii lumi. Chiar cei ce nu-l recunosc pe plan religios, trebuie să fie de acord cu curajoasa atitudine ce a luat-o în problemele timpului. Deciziile Vaticanului corespund cerințelor intime ale oricărui creștin. Prin glasul Sfântului Părinte s-a rostit conștiința întregii lumi”.^[46]

Între “latinătate” și “bizantinism”

Invitația la unire, în felul în care a fost ea formulată, prezentată și motivată de nenumărate ori în decursul anilor dintre cele două războaie mondiale, nu putea duce, din capul locului, la rezultate mai pozitive. Timp de douăzeci de ani ne-am menținut în absurda situație de a face mereu invitații la unire fără a încerca însă, în mod sincer, să promovăm apropierea între cele două comunități românești. Invitația la unire a rămas o simplă formulare teoretică; ea se reducea, în fond, la o încercare de a demonstra “celelalte strane” că toată dreptatea e de partea *noastră*, demonstrație ce de obicei se baza pe repetarea continuă a acelorași argumente arhicunoscute și perimate, prin lansarea repetată a acelorași acuze, fără ca să ne dăm câtuși de puțin silința de a depăși atitudinea aceasta de polemică sterilă pentru a înlesni înțelegerea și apropierea, pe temelia cărora, generațiile următoare ar fi putut realiza poate și Unirea. Dialogul între cele două Biserici românești a fost un dialog de la distanță. Uniții, în general, nu și-au dat silința să cunoască dificultățile de ordin psihologic ale fraților ortodocși, nici n-au căutat, de pildă, să-și explice pe ce se întemeia acel complex de rezervă și de neîncredere pe care V. Băncilă îl numea “fobie anticatolică”; ortodocșii, din partea lor, prea puțin s-au silit să înțeleagă de ce uniții țineau atât, la urma urmei, la Biserica catolică și la Papa de la Roma; ci unii și alții au continuat ani de-a rândul să critice poziții și atitudini al căror mobil interior nu-l cunoșteau și nu-l înțelegeau. De aceea, și polemica ce se întreținea între cele două părți nu era propriu-zis un dialog. Ea apărea deseori ca un fel de monolog pe socoteală proprie în care se reeditau critici, de mii de ori formulate înainte, numai din nevoia de a nu lăsa pe adversar “fără răspuns”. Cei angajați în discuție rareori căutau să se înțeleagă unul pe altul. De aceea și răspunsurile pe care și le dădeau, foarte rar însemnau un aport pozitiv la lămurirea problemei; cu mult mai rar ele erau de natură a produce o destindere și un început de împăcare. Nici nu stărneau în adversar dorința de a-și verifica propriile opinii, pentru că replicile nu apăreau ca o strădanie sinceră de lămurire reciprocă, născută din dorința de a aduce o contribuție la înlăturarea teribilei neliniști a conștiinței creștine sfâșiată adânc de durerea vrăjbei dintre frați. Ci aveau rostul de a “astupa gura adversarului”. Nu de a *convince*, ci de a *învinge*, cum spunea odată Nae Ionescu. Ironiile de care se făcea uz iritau și sporeau animozitățile peste măsură.

Între cele două Biserici românești nu s-a angajat niciodată un dialog serios care să însemne o încercare sinceră de regăsire, de reîntâlnire pe planul tradiției autentice și pe cel al vieții creștine adâncite, potențiate. Încercări sporadice s-au făcut, fără îndoială; propuneri în acest sens au fost făcute de Episcopii uniți în Senatul României. Ici și colea s-au ivit și inițiative de colaborare între ortodocși și uniți pentru potențarea vieții creștine; ele însă au fost poate prea timide, prea lipsite de amploare și de continuitate; sau au venit prea târziu. Nefiind deci pregătită prin apropierea sufletelor, prin formarea conștiințelor, prin crearea unei atmosfere de înțelegere, unirea nu putea apare celor mai mulți decât ca o cedare exterioară în fața altora, iar nu ca o exigență lăuntrică, ca un postulat al conștiinței creștine dornice de a vedea împlinit idealul înfrățirii între fiii aceluiași Tată Ceresc.

La fel, modul în care s-a încercat, din ambele părți, să se motiveze orientarea noastră spirituală sub raportul ortodoxiei sau al catolicismului, nu a fost, după părerea noastră, totdeauna cel mai fericit. Din discuțiile ce s-au făcut în jurul acestei probleme, foarte cu greu se poate desprinde aspectul ei fundamental. El a fost aproape cu totul pierdut din vedere din cauza implicațiilor, al aspectelor și consecințelor de ordin politic, cultural și național, inerente. Problema unirii Bisericilor, de cele mai multe ori, nu apărea ca o problemă esențială a conștiinței creștine. Iar în valutarea elementelor ce ar fi trebuit să o determine și care erau aduse ca motiv de justificare pentru înfăptuirea ei într-o anumită direcție, prea des s-au scos la iveală aspecte de ordin secundar, periferic, lăsându-se oarecum în umbră fondul însuși al problemei. Comandamentul dragostei creștine care ne impune să căutăm a înlătura motivele omenești de dezunire, postulatul conștiinței creștine adânc neliniștită atâta timp cât dăinuiește sfâșierea Trupului mistic al lui Hristos, elementele tradiției permanente, comune catolicismului și ortodoxiei, care trebuiau să ne aducă mereu aminte că ceea ce ne desparte e cu totul lipsit de însemnătate față de marile realități creștine ce ne unesc, erau foarte rar amintite și, și atunci, oarecum numai în trecere. Toată polemica ortodoxă-unită s-a menținut, cu preferință, în planul realităților contingente, al climatelor istorice și culturale, al deosebirilor de influențe, al avantajelor politice, al binefacerilor naționale... În acest sens, uniții au insistat mereu asupra dilemei: *latinitate* sau *bizantinism*, iar ortodocșii: *lege strămoșească* sau *catolicism*. Bazați pe faptul originii noastre latine, uniții au căutat să-i convingă pe ortodocși că e mai logic să ne unim cu frații latini din Occident decât cu grecii și cu slavii din Răsărit, invitându-i, în consecință, să se lapede de *ortodoxia greco-slavă*, să iasă din *obscurantismul* ortodox pentru a se uni cu catolicismul *latin*, prin care neamul s-ar putea împărtăși din plin din luminile *culturii* apusene. Ortodocșii, la rândul lor, întrebau mereu pe uniți dacă nu li se pare că poziția Bisericii lor, supusă unui șef străin, e cât se poate de ciudată și de absurdă, de vreme ce îi silește să rămână departe de frații de același sânge, și dacă n-ar fi mai normal ca să se reîntoarcă la *ortodoxia națională*, la legea strămoșească, pentru a consolida în felul acesta unitatea națională și a întări temelii Statului român...

Mărturisim că, pusă în felul acesta, problema închide în sine o mulțime de confuzii pe care ne permitem să le semnalăm în speranța că vom contribui, astfel, la înlăturarea unor idei, nu prea exacte, relative la raporturile dintre catolicism și ortodoxie.

Dar înainte de toate, o precizare. Nu vrem să spunem, din capul locului, că aspectul spiritual, esențialmente religios, al problemei nu a fost deloc înțeles de cele două părți. Nu, Doamne ferește! E însă foarte probabil că anumite necesități de tactică, sau anumite preocupări polemice au făcut ca acest aspect să fie lăsat oarecum pe planul al doilea. La fel, nu vrem nicidecum să spunem că tot complexul de elemente ce aparțin realităților contingente, cum ar fi tradițiile istorice, influențele culturale, împrejurările politice, avantajele naționale, n-ar juca nici un rol și n-ar avea nici o importanță în această problemă. Cum însă anumite preocupări polemice au acumulat atâta confuzie în jurul acestor lucruri, credem că e necesară o lămurire și o punere la punct.

Să începem cu acel mit al latinității și al culturii apusene, care a constituit argumentul de bază a unei anumite polemici. Dar o observație preliminară se impune și aici. Intenția noastră este de a înlătura anumite confuzii pe care polemica ortodoxă-unită le-a adunat în jurul problemei unirii Bisericii. Deci și înlăturarea unor exagerări născute din considerarea unilaterală a ideii latinității și a culturii occidentale în raport cu Biserica catolică. Considerațiile de față nu se raportează la *Scoala latinistă* ca atare, a cărei importanță capitală și al cărei rol covârșitor la deșteptarea conștiinței naționale și la ridicarea noastră culturală, numai o mentalitate sectară ar avea curajul să-l nege. Cu atât mai puțin intenționăm prin aceste considerații să facem procesul convingerilor pentru care au luptat exponenții școlii latiniste. Pentru că, din capul locului, ei nici nu pot fi supuși unui proces din punctul de vedere pe care îl dezvoltăm aici. Exponenții școlii latiniste - iar nu epigonii lor - nu aveau, mai întâi de toate, o mentalitate unilaterală. Făcându-și un steag din ideea romanității noastre și luptând pentru ridicarea noastră la conștiința originii noastre nobile, ei au lucrat în același timp pentru ca viața noastră religioasă să se dezvolte în forme proprii, după tradițiile răsăritene. Și cu aceasta să revenim la problema noastră.

De la început trebuie să recunoaștem că în această problemă - problema refacerii unității creștine - care e esențial religioasă, argumentul scos din faptul originii noastre latine are o valoare foarte, foarte relativă. Că celelalte popoare latine, cu care suntem înrudiți prin origine, aparțin Bisericii catolice, nu are în chestia asta o importanță prea mare. Că în Apus Biserica și-a însușit moștenirea latină, că a imprimat dezvoltării civilizației ei anumit caracter, că a format acolo o mentalitate de o anumită structură, nu dovedește absolut nimic în problema care ne interesează. Să precizăm. Biserica catolică nu este un *monopol* al rasei latine, iar *catolicismul* nu se

confundă cu *cultura apuseană*. Catolicismul, prin ce are el mai esențial, prin ceea ce e fundamental în el, nu e un produs la lumii latine și nu aparține numai lumii occidentale. Prin elementele ce-i stau la temelie și care îl definesc în esențial, catolicismul depășește cadrele culturii latine. (*În original urmează un pasaj de zece rânduri, eliminat de autor cu stiloul, ulterior tipăririi - n.n.*) Faptul că ele se găsesc realizate într-un anumit climat cultural, sau că s-au dezvoltat în anumite condiții istorice, nu adaugă nimic esențial la valoarea lor primordială. Sub acest aspect nu putem considera catolicismul ca un fel de *creștinism occidental*, superior *creștinismului răsăritean*, numai pentru că ar avea imprimată în sine pecetea rassei latine. Că în Apus, catolicismul, din cauza contingentelor istorice, și-a format o haină din cultura latină, că Biserica catolică a reînviat moștenirea romană și i-a dat o nouă strălucire, nu are absolut nici o importanță pentru problema orientării noastre spirituale. Căci, pentru conștiința creștină, dornică de a trece peste zidul de despărțire dintre Biserici, catolicismul prezintă interes nu prin ceea ce e *apusean* în el, nu prin ceea ce e produs al mentalității locale sau al climatului vieții creștine, ci prin ceea ce în el reprezintă *tradiția creștină permanentă*. Din acest punct de vedere, o orientare spirituală spre Biserica Romei și intrarea în comuniune cu acea Biserică nu înseamnă acceptarea, din capul locului, a culturii occidentale sau adaptarea formelor de viață religioasă ce s-au dezvoltat în Apus și care se deosebesc sub atâtea aspecte de formele de pietate ce s-au dezvoltat în Răsărit, pentru că altele erau condițiile concrete cu care creștinismul a venit aici în contact. Aceste forme de pietate, ca și diferitele spiritualități, aparțin manifestărilor contingente ale vieții creștine; ele nasc în mod necesar din trăirea creștinismului, din întruparea lui în realitățile concrete mereu deosebite. Și ele sunt perfect legitime, oriunde s-ar dezvolta, cu condiția ca să se înscrie pe linia tradiției autentice și să nu pretindă a deveni exclusive, adică a face din ceea ce e local și particular un îndreptar obligatoriu pentru toată lumea. De aici urmează că unitatea Bisericii nu e egală cu uniformitatea superficială, iar comunitatea ecumenică nu se realizează printr-o nivelare exterioară a diferitelor mentalități și climate culturale, nici prin impunerea forțată a unei anumite forme de spiritualitate. Și ca să revenim la cazul nostru, pentru reluarea contactului cu Biserica catolică, pentru restabilirea legăturii ecumenice nu e absolut deloc necesară imitarea exterioară a felului cum se manifestă pe plan psihologic și social viața creștină în Apus. E necesar însă să percepi dincolo de diferențele contingente și secundare cursul tradiției, să-i sesizezi exigențele fundamentale și să te orânduiești, în mod conștient, în ea, acceptând cu sinceritate toate consecințele.

Privind acum *creștinismul oriental*, la fel trebuie să spunem că, *prin ceea ce e fundamental în el, nu aparține în mod exclusiv Răsăritului. Cele Șapte Sinoade Ecumenice nu sunt un monopol al Răsăritului. La fel, Sfinții Părinți care au trăit în Răsărit, sunt deopotrivă Părinții Răsăritului și ai Apusului. Există un fond comun între catolicism și ortodoxie constituit de tradiția permanentă. Deci nici ortodoxia nu e o sumă de apucături greco-slave; nu e un produs al grecismului; ortodoxia nu e esențialmente grecească. Tot ce în ea aparține tradiției permanente, ne aparține în aceeași măsură și nouă.* Iar formele de viață religioasă, diferitele spiritualități, diferitele manifestări concrete ale vieții creștine, sunt la fel de legitime și au aceeași valoare pe care o au și formele de viață ce au luat naștere în Apus, când ele se înscriu pe linia tradiției autentice, când sunt conforme cu spiritul acelei tradiții.

Prin urmare, nici catolicismul, în esența lui, nu e un fenomen pur occidental, nici ortodoxia, în esența ei, nu e un fenomen exclusiv răsăritean. Ele pot părea fenomene locale numai ochiului ce nu e în stare să sesizeze fondul creștin esențial pe care-l posedă în comun. Care fond nu e nici răsăritean, nici apusean, ci pur și simplu creștin.

Privit în lumina acestor precizări, argumentul scos din faptul originii noastre latine și a unei anumite culturi ce ne-ar veni prin Biserica catolică, e lipsit de valoare probativă. Căci dacă privești lucrurile din punct de vedere al tradiției permanente pe temelia căruia, și numai pe ea, trebuie să se realizeze reintrarea noastră în ecumenicitate, nu vedem ce rost ar avea aici latinitatea. Nu există nici o legătură de necesitate între catolicism și latinitate, chiar dacă toate popoarele latine ar fi catolice. Iar dacă privim problema, nu sub unghiul tradiției permanente, ci sub cel al realităților contingente în creștinism, al influențelor culturale, al diferitelor feluri în care se manifestă viața creștină, orientarea noastră spre occidental latin, din acest punct de vedere, nu e chiar așa de necesară; *în tot cazul ea nu e cerută cu necesitate de comuniunea cu Biserica Romei.* Tradiția Bisericii orientale cunoaște o bogată înflorire de forme de spiritualități care nu sunt mai puțin venerabile decât cele ce au luat naștere în Apus. Natural, prin asta n-am vrea să încurajăm un anumit spirit exclusivist. Viața noastră creștină nu poate să nu primească un impuls de la strălucitele exemple de trăire religioasă din Apus, de la exemplele de disciplină și de curăție ale vieții călugărești apusene, din bogăția de scrieri spirituale, de la experiența milenară a Bisericii apusene în lupta cu toate curentele anticreștine în decursul veacurilor, de la monumentele de gândire teologică, de la pilda activității misionare și caritative etc. Doar diferitele spiritualități în creștinism nu sunt impermeabile nici antagoniste ci complementare. Diferitele experiențe spirituale, diferitele forme de viață creștină sunt făcute ca să se integreze și să se completeze reciproc. Dar una e să recunoști complementaritatea experiențelor de viață spirituală și alta e să spui că trebuie să ne facem catolici pentru a ne bucura în plin de luminile culturii occidentale. E necesar ca unirea religioasă să facă din noi o anexă a culturii occidentale? E necesar ca tocmai prin religie să imităm produsele Apusului? Nu. Căci nu tot ce a produs Apusul

e vrednic de a fi imitat. Nu tot ce e occidental, la urma urmei, e de admirat și nu tot ce e oriental e de disprețuit. A respinge tradițiile spirituale răsăritene pe motivul că ar fi un produs greco-slav, înseamnă a trece cu buretele peste secole de strălucire culturală și de trăire religioasă, din care, de bine de rău, ne-am împărtășit și noi. Oricum ar fi fost, influența bizantină a lăsat la noi o moștenire vrednică de toată admirația.

Și totuși argumentul latinității noastre nu e lipsit de actualitate. Mulți se gândesc că în fața pericolului slav ce stă să ne înăbușe, accentuarea latinității noastre și prin unirea religioasă ar spori infinit posibilitățile noastre de rezistență. Noi încă avem convingerea că realizarea unirii religioase în comuniune cu Biserica Romei ar spori infinit posibilitățile noastre de rezistență, însă asta n-ar proveni numai din accentuarea latinității, ci mai ales de la noua vitalitate pe care ar câștiga-o Biserica.

Cât privește felul în care ortodocșii înțelegeau să motiveze deseori necesitatea unirii, că adică uniții ar fi trebuit să se întoarcă la Biserica națională pentru a consolida, prin unirea religioasă, unitatea națională și a întări temelia Statului român, motivul, în chestiunea aceasta, e atât de insuficient încât nu merită să ne oprim îndelung asupra lui. Unirea religioasă - cum spuneam mai sus - e înainte de toate o problemă spirituală. Iar bazele unui Stat nu se întăresc supunând spiritualul intereselor vremelnice. Motivele de interes național în problema aceasta sunt întotdeauna secundare. Foarte bine scria odată V. Băncilă: "Întrebarea cea mai chinătoare este aceasta: pentru conștiința creștină constituie într-adevăr o problemă faptul unirii bisericilor? Nu mă refer aici la motive de ordin etnic. Își au și ele importanța lor, dar, în această chestiune, sunt secundare. Pentru un creștin, întrebarea se pune așa: există o datorie de conștiință religioasă să lucreze sau să dorească și să se roage pentru cuprinderea tuturor oamenilor în sânul aceleiași comunități religioase? Problema nu se pune, deci, numai pentru români și numai după înfăptuirea unității politice a acestora. Pentru un creștin aceste aspecte sunt contingente care se raportează doar la învelișul diplomatic ori pedagogic al faptului. Un creștin e preocupat de faptul în sine, dacă oamenii, ca oameni, indiferent de timp și loc, trebuie să intre sub același acoperământ confesional? Răspunsul nu poate fi decât afirmativ. Căci mântuirea nu poate fi o întreprindere egoistă. Creștinul trebuie să urmărească mântuirea tuturor, salvarea din păcat a tuturor semenilor, a tot ce poartă chip de om, ceea ce, după convingerile lui, nu poate fi, în chip ideal, decât dacă va fi o singură turmă și un singur păstor."^[47]

Creștinism românesc

Trebuința unei cât mai ample lămuriri ne impune acum abordarea unei alte probleme: În ce măsură și în ce condiții e posibilă o spiritualitate proprie, originală chiar, în *cadrele ecumenității creștine*? Și, în cazul nostru, între ce limite și în ce sens se poate vorbi de un *creștinism românesc*, de o *lege românească*? Aspectul acesta *local*, particular, în ce chip se împacă cu aspectul *universal* al doctrinei creștine valabilă pentru toată lumea? Creștinismul, care nu-i făcut numai pe măsura noastră, în ce măsură și sub ce aspecte poate fi considerat ca ceva propriu al nostru?

Credem necesar să ne oprim asupra acestei probleme din două motive. Mai întâi pentru că problema aceasta a creștinismului românesc ne oferă posibilitatea de a lămuri și mai mult care-i raportul între tradiția creștină permanentă și diferitele spiritualități ce se dezvoltă pe acest trunchi al tradiției, care nasc *din trăirea creștinismului*, din fuziunea lui cu diferitele structuri etnice, din asimilarea lui din partea diferitelor mentalități și structuri sufletești, din absorbirea diferitelor culturi și civilizații... În al doilea rând, pentru că o nouă lămurire în această problemă poate deschide posibilități noi de înțelegere a raporturilor dintre *catolicism* și *ortodoxie* și poate servi, în felul acesta, la formarea unor idei juste despre unire. Pentru că, nu o dată, s-a făcut apel tocmai la ideea aceasta de lege românească, de creștinism românesc, pentru a putea spune că strădania în vederea unirii e superfluă. Nu o dată s-a afirmat că de vreme ce avem o spiritualitate proprie și adânci tradiții creștine care fac ca creștinismul nostru să nu fie cu nimic inferior creștinismului altor popoare, e cel puțin inutil, dacă nu și primejdios, să căutăm unirea și comuniunea ecumenică cu alte grupuri creștine din afară. Influențele ce ne-ar veni în urma unirii n-ar putea decât să altereze formele de viață religioasă specific românești, să strice obiceiurile, tradițiile, credințele păstrate în popor, care îmbracă o haină atât de dragă nouă și pe care, în simplitatea lor, le preferăm altora. Prin urmare, constatarea că trăirea și interpretarea creștinismului a îmbrăcat la noi forme locale specifice însemna pentru mulți o invitație la particularism. Tradițiile locale începeau să fie considerate ca de sine stătătoare și suficiente loruși. Ele începeau să nu mai fie raportate la tradiția adevărată și judecate după conformitatea lor cu acea tradiție - care rămâne norma și măsura ultimă pentru orice valoare ce se zice creștină - ci să fie judecate numai sub aspectul strict local și, am spune, folcloric. Dar când revendicăm o spiritualitate proprie în sens limitativ și exclusiv, ne situăm în afară de tradiția adevărată. Căci tradiția adevărată nu îngăduie îngrădiri de contingente istorice.

Să vedem dar care sunt condițiile unui *stil propriu de trăire creștinească*. Mai întâi, legitimitatea acestui fapt. Creștinismul nu apare nicăieri ca ceva omogen la suprafață, ca o unitate lipsită de varietate. Există deosebiri nu numai între Răsărit și Apus, ci există deosebiri în Biserica Răsăritului, cum există deosebiri în Biserica Apusului. Nimeni nu poate spune că ortodoxia, de exemplu, e omogenă. Dimpotrivă. Există o deosebire mare între felul

cum au realizat rușii ortodoxia și felul cum au realizat-o grecii. Între Răsărit și Apus ar fi fost deosebiri chiar dacă nu intervenea schisma. Deosebiri au existat și înainte de declararea schismei. Deci în manifestările exterioare ale vieții creștine există o varietate infinită de moduri de trăire. Există o mulțime de școli de spiritualitate; există mai multe rituri în Biserică; există mai multe stiluri de viață religioasă; există deosebiri în gândirea teologică, în arta religioasă, în tradițiile și obiceiurile populare; există și pe plan creștin o psihologie religioasă deosebită sub atâtea aspecte. Căci din întruparea creștinismului în diferitele realități concrete, nasc mereu alte și alte forme de viață creștină. Creștinismul doar nu lucrează cu omul abstract, cu omul despuiat de notele individuale și de caracteristicile particulare, ci el îmbrățișează omul concret, condiționat de starea lui culturală și socială, de calitățile etnice, de împrejurările istorice. Or, lucrarea harului divin nu vine ca un tăvălug ca să strivească tot ce omul aduce cu sine de la natură. Harul elimină păcatul, sfințește pe dinlăuntru, tinde să înlăture înclinarea spre rău în om, dar nu nimicește natura, ci o ridică, o purifică, o înnobilează. Devenind fiu al lui Dumnezeu prin harul sfințitor, omul rămâne fiu al nației în care s-a născut.

În fuziunea dintre creștinism - înțeles și ca doctrină și ca lucrare harică - și diferitele realități concrete, se produc, prin urmare, sinteze mereu deosebite. Aceste sinteze însă nu sunt superioare unele altora prin faptul că s-au dezvoltat într-un anumit loc și nu într-altul. Nu unde s-au dezvoltat ne interesează, ci cum s-au dezvoltat. Nu condiția istorică sau împrejurarea locală e criteriul după care judecăm valoarea lor, ci modul cum s-au realizat. Căci nu orice sinteză de felul acesta se înfăptuiește prin respectarea elementului creștin. Există și sinteze false, în care elementul creștin de bază a fost deformat. Uneori, elemente particulare se substituie elementului fundamental creștin, producând o deviere de la linia spiritului evanghelic și a tradiției adevărate. Devierile pot fi foarte grave sau mai puțin grave. Ele pot consta în false interpretări, în aplicări greșite, în formulări inexacte, în abateri eretice. Ele pot proveni uneori de la o incompletă realizare a idealului creștin în viața practică. Dar pot însemna și o adevărată deformare a conținutului dogmatic esențial, o rupere în adânc cu tradiția autentică. Deci, trebuie să ținem seama de această posibilitate. Căci nu tot ce s-a dezvoltat în cadrul creștinismului e autentic creștin. Când comparăm diferitele spiritualități între ele, sau când supunem anumite aspecte ale vieții creștine unei analize, trebuie să ținem seama de acest fapt. Deci nu cât ar putea fi ele de originale interesează înainte de toate, ci cât creștinism autentic au asimilat; și dacă a fost asimilat conform exigențelor sale fundamentale.

E de la sine înțeles că acest complex al manifestărilor vieții creștine în concret ține de categoria contingentului. Ele nu au prin urmare o valoare absolută. Căci s-ar fi putut dezvolta și altfel de cum s-au dezvoltat, dacă altele ar fi fost împrejurările. Iar educația creștină, ca și lipsa ei, poate să determine transformări mari. În sfârșit, ceea ce valorează mai întâi de toate în ele nu e aspectul exterior, particular, nu e nota locală, ci e conținutul esențial al Evangheliei și al tradiției ce stă la baza lor, care le armonizează în adâncime și le face să fie vitale în măsura în care se integrează în curentul doctrinar și haric al Bisericii.

Spunând acestea să revenim la cazul nostru. Într-o *Anchetă pentru unirea Bisericilor* făcută în 1935 de P.I. Georgescu, una dintre întrebări - întrebarea de bază - era astfel formulată: "În ce sens cugetați că e mai bine să se facă această unire: orientând viața sufletească a întregului neam românesc spre Orientul greco-slav, sau spre Occidentul latin?" Ei bine, la o întrebare formulată în acești termeni, nu se poate răspunde decât într-un singur fel: nici spre Orientul greco-slav, nici spre Occidentul latin, ci spre propriile noastre posibilități. Să ne înțelegem. Pusă în felul acesta, problema se referă nu numai la aspectul ei fundamental, la unirea în credință și în dragoste, ci și la aspectul contingent. Or, aspectele contingente, în problema aceasta, nu ne pot angaja cu necesitate în nici o direcție, nici spre Orient, nici spre Occident. Unirea nu înseamnă, din capul locului, orientarea vieții sufletești a neamului *înspre forme de viață religioasă* care au apărut în altă parte și care sunt produsul fuziunii dintre creștinismul trăit și realitățile contingente pe care le-a întâlnit acolo. Unirea nu se realizează pe acest plan al realităților contingente. Nici nu se înfăptuiește printr-o nivelare de suprafață. Deci ea nu ne impune, în nici un chip, adoptarea unui stil particular de viață creștină sau imitarea exterioară a unor forme de manifestare a vieții creștine care s-au dezvoltat în Răsărit sau în Apus. Sub aspectul contingent ele sunt proprii locului unde s-au dezvoltat. Și nu e necesar ca alții să-și modeleze întru toate viața sufletească după ele. Natural, ele pot servi întotdeauna ca să alimenteze pietatea noastră, ele pot da un impuls vieții noastre sufletești, dar asta nu prin *forma* pe care o îmbracă, ci prin *spiritul* care le animă.

Dacă la alții creștinismul îmbracă o formă proprie, la noi încă îmbracă și are dreptul să îmbrace o formă proprie. E normal ca și noi să asimilăm creștinismul prin propriile noastre calități sufletești. E normal ca să se dezvolte la noi un *stil românesc* de viață creștinească. E normal ca evlavia creștină să îmbrace la noi caracteristicile psihologiei noastre specifice. Dumnezeu vrea să ne sfințim, dar să ne sfințim pe pământ românesc. El vrea să ne ridicăm, prin intensă trăire religioasă, la unirea cu el în dragoste, dar vrea să ne ridicăm cu toate darurile naturale pe care ni le-a sădit în inimă. Tot ce-i bogăție de suflet în noi, de gândire, de vibrație interioară; felul propriu de a reacționa în fața misterului vieții și al morții, în fața necazului și a bucuriei, în fața răului și a binelui; răbdarea, împăcarea lăuntrică cu lumea și cu Dumnezeu, generozitatea și omenia, simțul dreptății și al îngăduinței; toată înțelepciunea, tăcută și smerită, pe care am adunat-o de-a lungul zbuciumatei noastre istorii; toate bunurile pe care ni le-au transmis strămoșii; tot ce e virtute românească, în măsura în care

reprezintă o valoare pozitivă, trebuie să concureze pentru a da trăirii creștine la noi o pecete specific românească. În unitatea Bisericii lui Hristos, care adună și armonizează în sine culturile cele mai variate și cele mai deosebite specificități etnice și rasiiale, noi trebuie să intrăm cu puținul pe care-l avem, așa cum îl avem. Iar, Isus, coborât între noi, e normal să-L privim ca pe *Isus al țării noastre*. Nu ca să facem din Isus, Fiul lui Dumnezeu și Răscumpărătorul lumii, un mit național, o creație a imaginației noastre în sens limitativ; ci reprezentarea Lui să fie expresia căldurii noastre sufletești, să fie expresia dragostei noastre, a evlaviei noastre.

În acest sens, ideea unui creștinism românesc e perfect legitimă. Ea ne scutește de a ne orienta cu viața sufletească spre Răsărit sau spre Apus. E de la sine înțeles însă că ideea unei spiritualități românești e acceptabilă numai între limitele impuse de tradiția creștină autentică. Căci nu tot ce s-a dezvoltat la noi, sau s-ar putea dezvolta, ca manifestare de religiozitate românească, poate să fie, apriori, aur curat. Ceea ce trebuie să dorim, ceea ce trebuie să căutăm, prin urmare, nu e numai o spiritualitate proprie, ci mai ales ca acea spiritualitate să fie, în conținutul ei, în structura ei, în expresia ei, autentic creștină. Nu atât nota specific *românească* din evlavia noastră trebuie să absoarbă preocupările noastre, cât mai ales nota *creștină*. Nu numai de cât românism e îmbibată acea evlavie, ci cât creștinism autentic s-a cristalizat în ea. Nu ajunge să spui că creștinismul a pătruns în firea noastră și că suntem poporul cel mai ortodox din lume, ci cum a pătruns, cum a fost asimilat; dacă a fost asimilat conform cerințelor sale fundamentale. Iar când se vorbește de ortodoxia noastră populară e de văzut de ce *fel* de ortodoxie e vorba.

Aici e bine să semnalăm unele idei greșite ce s-au format la noi în legătură cu tradițiile noastre populare. Mulți din cei ce s-au ocupat de creștinismul nostru popular au vorbit despre el în termeni superlativi, idealizându-l. Dar asta au putut-o face pentru că probabil ei înșiși nu aveau idei clare despre creștinism. Căci, mai întâi de toate, nu tot ce se găsește în tradiția noastră populară e creștinism. În al doilea rând, nu tot ce a asimilat poporul din creștinism a asimilat fără greș. Unele concepții din tradiția noastră populară pot fi foarte interesante sub aspect folcloristic, dar ele nu sunt mai puțin false sub aspect creștin. La fel, multe aspecte ale mentalității religioase populare. S-a vorbit de multe ori despre *ortodoxia noastră populară*, înțelegându-se prin ea nu complexul doctrinar și spiritual creștin depozitat în tradiția Bisericii Răsăritene, ci acel complex de credințe populare - încă nesuficient studiate din punct de vedere religios, în care unele sunt reminiscențe din epoca pre-creștină - pe care poporul și le-a format, împins de multe ori de o imaginație necontrolată și de religiozitatea sa neformată printr-o continuă educație religioasă, în jurul faptelor din Evanghelie și al dogmelor creștine. Ei bine, nu o dată complexul acesta de credințe populare a fost acceptat ca *ortodox*, chiar dacă conținea erori și false interpretări, chiar dacă era legat de superstiții absolut inadmisibile din punct de vedere creștin. Repetăm: nu tot ce s-a depozitat în tradiția noastră populară și nu tot ce a fost asimilat de popor e *ortodoxie curată*. De aceea, adevărata spiritualitate românească nu poate fi expresia, pur și simplu, a credințelor populare. Poporul însuși are lipsă să fie format și educat din punct de vedere religios, pentru ca religiozitatea lui să nu fie o religiozitate ce se conduce după imaginație, ci după îndreptarul Evangheliei.

Nichifor Crainic s-a ridicat odată împotriva formalismului ritual care domina mentalitatea populară. Acest formalism ritual care domină în popor pentru că nimeni nu-și dă silința să-l ridice din ignoranța religioasă, suprimă, spune el, puțința unei dezvoltări pe linia desăvârșirii spirituale. În asemenea condiții, poporul e numai nominal creștin. "Neavând o preoțime intelectuală, care an de an să curețe și să cizeleze sufletul popular după modelul evanghelic, *religiunea*, așa cum s-a realizat în masse, e mai mult o *creație a imaginației populare*".^[48] Cu altă ocazie tot Crainic recunoaște că aproape toată țărâניה din Vechiul Regat nu știe nici măcar *Tatăl nostru* și că se găsește în această ignoranță din lipsă de educație religioasă.^[49] "În popor și în preoțimea noastră veche a fost evlavie, dar n-a fost știință. Știința care limpezește evlavia, aceasta a lipsit".^[50] De aceea, conținutul doctrinal al credinței sale poporul n-a putut să și-l lămurească. Sensul adânc al actelor rituale de la Sfânta Liturghie, Sfintele Taine și sfințiri nu i-a fost explicat. Credința lui a înaintat mai mult pe dibuite, condusă de instinctul religios și de harul lui Dumnezeu. I-a lipsit însă îndrumarea luminată, i-au lipsit duhovnicii. De aceea am spus că noi am avut un creștinism de tradiție, dar nu un creștinism de convingere personală. Și asta a avut repercusiuni grave în clasa cultă, în sufletul căreia vântul uscat al pozitivismului a secat în mare parte bruma de credință adusă de acasă.

O spiritualitate creștină nu se poate construi decât pe convingeri religioase solide. Nu pe simple impresii.

Dar, în legătură cu creștinismul românesc, mai sunt câteva chestiuni de lămurit. S-a spus că între climatul spiritual constituit de creștinismul românesc și între catolicism ar exista o atare incompatibilitate încât o apropiere, o împăcare, ar fi imposibilă. Sufletul românesc, format sub semnul spiritualității ortodoxe, ar avea o așa structură încât în nici un chip nu s-ar putea împăca cu anumite aspecte ale catolicismului și cu atât mai puțin l-ar putea accepta. Faptul că unii români au primit catolicismul nu demonstrează nimic. Poporul unit, chiar după unire, în fond tot ortodox a rămas; el a rămas legat și pe mai departe de tradițiile religioase românești.

Problema astfel pusă se reduce în fond la aceea a raportului dintre confesiuni sau dintre diferitele spiritualități în cadrul creștinismului. Or, de o incompatibilitate între ele poate fi vorba numai în cazul când ne-am găsi în fața unei erezii, adică a unei abateri grave de la adevărul creștin. Numai în acest caz o împăcare între ele devine imposibilă. Pe planul realităților contingente însă, unde deosebirile sunt admise, unde pot coexista, pe aceeași

bază a tradiției autentice, mai multe forme de spiritualități și mai multe climate spirituale, greutate de împăcare ar fi în cazul când una din ele ar pretinde, pe plan contingent chiar, să se constituie normă și îndreptar pentru toate celelalte, adică atunci când ar pretinde o nivelare de suprafață prin impunerea unui anumit stil particular de viață religioasă. Când particularul ar pretinde să devină normă generală. Or, în cazul catolicismului, poate cineva afirma că incompatibilitatea dintre el și spiritul românesc, dacă există, provine din faptul că Biserica catolică ar fi eretică? Care sinod a condamnat vreodată, ca eretică, Biserica catolică? Pretinsa incompatibilitate nu provine mai degrabă de la vederi prea personale, prea particulariste? Dacă Biserica catolică nu a căzut în erezie și incompatibilitatea există de fapt, atunci ea nu poate proveni decât dintr-o mentalitate, nu poate fi cauzată decât de o stare de spirit care, înainte de a fi incompatibilă cu catolicismul, e incompatibilă cu Evanghelia și cu tradiția. Nu odată s-a întâmplat ca Biserica catolică să fie muștrată de oameni cu vederi particulariste care, incapabili de a sesiza ceea ce e esențial în creștinism, au pus propriile lor păreri mai presus de adevărul obiectiv. Așa au criticat în Biserica catolică chiar și ceea ce era conform spiritului evanghelic și sensului tradiției. Iată două exemple mai cunoscute: Biserica catolică a fost criticată, de pildă, pentru că nu admite *divorțul*. Or, e un fapt că divorțul nu-l admite nici tradiția ortodoxă. Totuși... La fel s-a spus și s-a repetat de mii de ori că Biserica catolică s-a îndepărtat de la adevăratul spirit al Evangheliei pentru că nu admite constituirea Bisericilor naționale, autocefale și independente, pentru că e o Biserică "internațională". Ca și cum Bisericile naționale autocefale ar fi fost într-adevăr o mare binefacere pentru creștinism.

Cât privește chestia uniților, care tot ortodocși ar fi rămas, ea e foarte simplă. Dacă ei au rămas și pe mai departe legați de propriile lor tradiții religioase, e pentru că Biserica catolică nu a pretins să impună uniților formele de viață religioasă care s-au dezvoltat în Apus. Nu le-a impus și nu le va impune. Căci comuniunea ecumenică nu se face prin acceptarea exterioară a unui tip particular de viață religioasă. Și așa uniții, chiar foarte *catolici* fiind, tot *ortodocși* vor rămâne. Au ieșit însă din separatism și au intrat în curentul comuniunii ecumenice. Iar pentru cine înțelege lucrul acesta, el e mare de tot. Pentru el, preoții și episcopii mor moarte de martir. Iar poporul unit și-a urmat preoții și episcopii.

O ultimă observație. A avea o spiritualitate proprie nu înseamnă că ești scutit de a căuta realizarea comuniunii ecumenice. Căci o spiritualitate creștină, oricât ar fi de originală, nu-și are justificare decât în cadrele tradiției autentice. Numai în unitatea bisericească. În clipa când ar pretinde că-și ajunge sieși, ea s-a și rupt de tradiție. Deci "să rămânem pe lângă creștinismul nostru românesc", dacă asta se înțelege în sens limitativ și exclusiv, e o erezie. Un creștinism croit numai pe măsura noastră e o absurditate.

Condițiile unei renașteri religioase

Care va fi situația religioasă în România de mâine? Întrebarea poate părea cam hazardată. Fără îndoială că e greu să putem prevedea în ce direcție anume vor evolua lucrurile. Totuși, dacă ocupația nu va dura atât încât să deformeze adânc fața României, noi sperăm într-o renaștere religioasă așa cum n-a mai fost înainte. Jertfa celor ce suferă prigoana, temnița și moartea pentru dragostea Mântuitorului nu poate rămâne zadarnică. Sângele martirilor a fost totdeauna izvor de reînnoire spirituală pentru cei rămași. Știri din țară ne spun că acolo lumea se întoarce la credință, convinsă că, după ce toate speranțele omenești s-au spulberat așa de dureros, a mai rămas doar credința și nădejdea în Dumnezeu ca sprijin în mijlocul tristeților ce s-au abătut asupra țării. Știm însă și cât e de intensă propaganda antireligioasă. Știm cu câtă tenacitate și cu câtă perfidie lucrează comuniștii pentru a cuceri sufletul tineretului, pentru a-i înrădăcina în inimă convingeri materialiste, ateiste. Iar dacă în mulți ideile ateiste întâlnesc rezistență, e foarte probabil că în sufletul altora să facă ravagii. În această nouă situație un singur lucru e sigur: că anume, atitudinea față de religie s-a schimbat mult, și în cei ce cred, și în cei ce nu cred. Religia nu mai este privită ca o chestie de tradiție, primită în mod pasiv de la strămoși, ci se delimitează pe poziție netă de acceptare conștientă a credinței sau de negare hotărâtă a ei. Atitudinea celor ce nu cred nu mai rămâne închisă într-un fel de indiferentism sălcu, sau într-un fel de respect simulat și fariseic, ci devine opoziție declarată, antireligiozitate militantă. Prigoana și propaganda ateistă a determinat deci o clarificare, oarecum; de o parte a creat atești convinși și hotărâți, de altă parte ea a scos pe mulți din pasivitate, silindu-i să-și pună în fața sufletului problema credinței în toată luciditatea, să ia o hotărâre pentru o trăire religioasă sinceră. Această nouă situație e, într-un sens, favorabilă unei renașteri spirituale. Nu există mai mare dușman al trăirii religiei decât indiferența și apatia.

Dar, pentru că această posibilitate de renaștere spirituală să nu fie zădărnicită, când țara își va recăștiga libertatea, câteva condiții se impun, după părerea noastră, în mod absolut.

Prima condiție a unei propășiri religioase e la noi, fără îndoială, scoaterea Bisericii de sub puterea tutelii de Stat. Am văzut în paginile de dinainte urmările triste ale sistemului de aservire a Bisericii din partea Statului. Și să nu ne facem iluzii. Să nu ne închipuim că mâine, într-un Stat creștin, Biserica va avea o nouă înflorire, păstrând sistemul de mai înainte. Întâi de toate, *Statul român viitor va fi creștin în măsura în care Biserica îl va face să fie*. Pentru asta însă, activitatea spirituală a Bisericii trebuie să nu mai fie stânjenită și limitată de

continua intervenție interesată a oamenilor politici. Căci Biserica ajunge să-și împlinească misiunea spirituală numai atunci când se afirmă ca o instituție ce nu-i supusă puterii vremelnice. "Pentru a putea predica adevărul fără teamă și șovăire, pentru a putea mostra cu tărie și curaj chiar și pe cei mai puternici ai zilei, când nevoia o cere, pentru a putea păstra cu sfințenie patrimoniul sacru al religiei și curățenia moravurilor, pentru a se putea ridica dâră în fața violenței și a minciunii, pentru a putea sta cumpănă a dreptății în mijlocul egoismelor și al intereselor politice în contrast, pentru a putea apăra pe cei mici și neajutorați, pentru a putea ocroti pe cei prizonieri, Biserica trebuie să se știe dezlegată de orice servitute ce i-ar putea veni din partea puterii civile". [51] Într-un număr din *Luceafărul* (mai 1949), Dr. *Petre Petrescu*, vorbind despre situația Bisericii, spune între altele: "Să redăm Bisericii libertatea, autonomia și maiestatea ei, căci ea este o instituție sfântă, nu instituțiune de *concesiuni și tranzacțiuni*". Dar cui se adresează D-sa? Cine să-i dea Bisericii libertatea și autonomia? Statul? Se poate ca această libertate care ține de însăși misiunea ei să fie o concesie din partea Statului? Libertatea aceasta, lăsată ei de Isus Cristos, Biserica trebuie să și-o revendice și să și-o dea ei însăși. Să și-o câștige adică, prin rezistență, prin luptă. Având conștiința că în activitatea sa spirituală ea nu-i supusă niciunui control omenesc, ci numai lui Dumnezeu. Această libertate, pe care ea nu o are de la oameni ci de la Dumnezeu, Biserica trebuie să și-o apere până la sânge. Așa cum au făcut întotdeauna marii Păstori ai Bisericii, în trecut, și în Biserica Răsăritului. Sfântul Atanasie cel Mare a preferat exilul și prigoana, dar nu a renunțat la dreptul de a spune: nu, Împăratului. La fel Sfântul Ioan Gură de Aur preferă exilul și moartea. Sfântul Ambrozio are curajul de a refuza Împăratului Teodosie cel Mare Sfânta Cuminecătură... Biserica ortodoxă își va recâștiga libertatea numai revenind la glorioasa tradiție din timpurile trecute.

Va fi însă Biserica ortodoxă capabilă să o facă? Iată marea întrebare. Nouă ni se pare imposibil atâta timp cât rămâne Biserica națională, închisă între granițele Statului. În asemenea condiții ea rămâne mereu la discreția Statului. Numai respirarea ecumenică, aceea care i-a lipsit până acum, poate pune din nou Biserica Ortodoxă Română în condiția de a deveni pe pământul românesc mărturisitoarea lui Hristos, fără să se mai plece în fața nimănu.

A doua condiție pentru afirmarea spiritului creștin în România de mâine e - și de data asta credem că e convinsă toată lumea de bună credință - *unirea Bisericilor*. E de la sine înțeles că nu se poate munci cu forțele împărțite pentru încreștinarea în adânc a României. În ce sens trebuie să se înfăptuiască unirea și în ce condiții se poate înfăptui, cred că rezultă din cele scrise înainte. În nici un caz ea nu se poate face printr-o contopire, pur și simplu, a celor două Biserici între granițele naționale. Soluția aceasta nu poate mulțumi în primul rând conștiința creștină. Unirea religioasă nu se poate realiza deci decât în conformitate cu cerințele conștiinței creștine și ale tradiției autentice, singura care poate oferi o bază ca punte de unire.

A treia condiție e atmosfera intelectuală favorabilă. Într-o atmosferă de pozitivism, de științism semidoct, de agnosticism și indiferentism, cu greu pot înflori elanuri de trăire religioasă. Trăirea religioasă e o plantă care nu se dezvoltă în orice fel de climat. Or, noi sperăm un alt climat intelectual decât cel care a stăpânit până acum la noi. Astăzi ne plângem că bolșevicii fac tot posibilul ca să pervertească sufletul tineretului, că au introdus peste tot în școli cursuri de marxism, că au modificat manualele de școală, adaptându-le la concepția materialistă. Dar să fim sinceri. N-am avut noi oare atâtea manuale de școală aprobate de Ministerul Instrucțiunii Publice, care n-ar fi avut lipsă de nici o modificare ca să poată fi folosite de comuniști pentru propaganda ideilor materialiste?

Când ne gândim apoi la caracterul intelectualist atât de pronunțat al școlilor noastre, în care preocuparea educativă, formarea inimii și caracterului era aproape cu totul absentă, ne dăm și mai mult seama de atmosfera în care a fost format, în genere, tineretul nostru și înainte de războiul mondial, și între cele două războaie. Iar predarea unor ore de religie în școli nu constituia un remediu. De obicei religia era considerată nu ca un *îndreptar de viață*, ci ca o *materie de învățământ*, în rând cu celelalte materii, cu chimia, cu matematica, cu limba română, și valorând mai puțin decât acestea. În unele părți, la religie și la gimnastică, băieții primeau nota din oficiu. La asta se mai adăuga că de multe ori religia era propusă de cateheți care nu aveau deloc calități de duhovnici. Subscriem, pentru că avem convingerea bazată pe experiență, acestor observații ale lui N. Crainic: "Am găsit, scrie el, în amintirile d-lui Ion Petrovici (e vorba de cartea *Amintirile unui băiat de familie*) un episod de o sinceritate cruntă - În ziua de cuminecătură - ce pune într-o lumină groaznică lipsa de educație religioasă serioasă în care sunt crescuți adolescenții școlilor noastre. Lucrurile povestite acolo sună ca o osândă față de superficialitatea iresponsabilă a celor meniți să fie directorii spirituali ai conștiinței creștine. Paginile acestea, scrise de un om care a trebuit să ajungă singur, prin cercetări și meditații proprii, la convingerile religioase de azi, ar trebui să dea de gândit oricărui educator cu pretenții să formeze tineretul în spiritul nou. Religia, pentru intelectualii în formare, nu poate fi un simplu act ritual; pentru ei, actele rituale se luminează și capătă sens divin numai în urma unei laborioase și subtile culturi a inteligenței, lucru pe care cei mai mulți dintre educatorii spirituali îl neglijează fiindcă nici ei nu-l prea au". [52]

O altă condiție necesară pentru renașterea religioasă este o intensă și inteligentă operă de catehizare. Religia creștină nu se bazează pe impresii, nici pe sentiment. Ea nu se poate reduce la religiozitate vagă și nedefinită. Ea posedă un corp de doctrină bine definită și bine încheagată care e necesar să fie asimilat. Natural, propunerea acestui corp de doctrină trebuie să se facă potrivit gradului de cultură al fiecăruia. Dar de multe ori o

simplă expunere a catehismului poate prinde bine oricui. Nu odată ni s-a dat ocazia să întâlnim persoane cu pretenții de a discuta probleme religioase înalte fără să aibă idee însă de cele mai elementare noțiuni din doctrina creștină.

O condiție de o importanță covârșitoare e aceea a valorizării vocațiilor religioase în clasa cultă. Problema a fost semnalată odată de Vasile Băncilă.^[53] El spunea că oamenii de vocație sunt condiția vieții și a creației în orice domeniu, dar mai ales în religie; vocațiile religioase sunt fondul de garanție al unei religii. Și vedea în această lipsă de valorizare a vocațiilor religioase una din cauzele crizei ortodoxismului românesc. Iar pentru valorizarea lor cerea, înaintea de toate, un mediu mănăstiresc potrivit.

În sfârșit, va fi absolut necesar ca Biserica să dezvolte o intensă activitate pe teren caritativ și social. Biserica nu e chemată să facă economie politică, dar așa cum Isus Hristos a trecut vindecând "toată boala și toată neputința din popor", așa și ea e obligată să se intereseze cu dragoste de mamă de toate nevoile, de toate lipsurile, de toate neajunsurile, aducând mângâierea sa, propunând remedii și soluții acolo unde posibilitățile normale nu ajung. Un creștinism de tinda bisericii nu exprimă în toată integritatea lui idealul evanghelic. În tradiția Bisericii, aspectul acesta social al creștinismului e foarte bine marcat. El trebuie din nou revalorizat; mai ales azi când problema socială e atât de dezbătută, acțiunea Bisericii ca să aibă șanse de reușită, trebuie să se afirme și pe acest teren, cu toată autoritatea pe care i-o dă misiunea sa și tradiția de veacuri.

Și, ca încheiere, e aproape superfluu să mai amintim că orice strădanie omenească nu poate fi încoronată de succes, nu poate da roade care să rămână dacă nu e ajutată de harul Domnului nostru Isus Hristos. Cei care se simt chemați să aducă o contribuție la soluționarea acestor probleme, cei pe care îi preocupă în mod sincer viitorul religios al neamului nostru, știu prea bine că numai trăind în unire cu Isus Hristos, vor putea face ca truda lor să devină într-adevăr eficientă.

Alexandru Mircea

Notă. Bună parte din materialul pentru compunerea acestui articol mi-a fost pus la dispoziție de Pr. Ion Dan, căruia țin să-i aduc, cu această ocazie, cele mai vii mulțumiri.

NOTE

1. *România și sfântul Munte*, Gândirea, 1940, n. 7, pp. 395-396.
2. Cfr. N. IORGA, *La place des Roumains dans l'Histoire universelle*, București, 1935, v. 2, pp. 84-91. A. XENOPOL, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, Iași, 1896, v. I, p. 171. S. PUȘCARIU, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, Sibiu, 1921, v. I, pp. 12-13.
3. *Apologia Preasfințitului Arhiepiscop Neofit Scriban*, București, 1867, pp. 6-7.
4. ȘT. BERECHET, *Reformele bisericești sub Cuza Vodă după presa străină*, Biserica Ortodoxă Română, t. 43, 1925, p. 475.
5. *Misticism, fals misticism și ortodoxie*, Convorbiri, Freising, 1951, p. 25.
6. BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ, iulie, 1883, pp. 407, 409 și 412.
7. BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ, t. 41, p. 454.
8. BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ, t. 42, p. 53.
9. A. D. XENOPOL, *op. cit.*, v. 5, p. 184; v. 7, pp. 56-59; v. 8, p. 238. N. IORGA, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, Vălenii de Munte, 1908, v. I, pp. 11-14, 44-48, 185-187. S. PUȘCARIU, *op. cit.*, pp. 12-13. E. LOVINESCU, *Istoria civilizației române moderne*, București, 1924, v. I, pp. 8-10.
10. N. DOBRESCU, *Studii de Istoria Bisericii române contemporane*, București 1905, p. 118.
11. N. SCRIBAN, *Răsturnarea ultimelor rădăcini a apărătorilor episcopului necanonic și a nelegiuirilor făcute Bisericii românești*, București, 1867, pp. 29. *Apologia*, *op. cit.*, p. 9.
12. *Apologia*, *op. cit.*, pp. 17-18.
13. *Apologia*, *op. cit.*, p. 28.
14. *Apologia*, *op. cit.*, p. 28.
15. *Apologia*, *op. cit.*, p. 29.
16. *Apologia*, *op. cit.*, p. 28.
17. *Apologia*, *op. cit.*, pp. 6-7.
18. *Scrieri politice*, ed. N. Crețu, București, 1941, v. 2, p. 429.
19. *Comunicare către Asociația generală a clerului român ortodox din Capitală*, Crucea, 1923, n. 10-11, p. 36.
20. N. CRAINIC, *Politică și ortodoxie*, Gândirea, 1923, nr. 5, p. 77.
21. G. GALACTION, *Dimineața*, 1924, n. 1.
22. N. IONESCU, *Roza Vânturilor*, București, 1937, p. 30.
23. ȚARA, n. 14-15, mai-iunie 1950.
24. N. CRAINIC, *Spiritualitate și Românism*, Gândirea, 1936, n. 8, pp. 378-379. R. DRAGNEA, *Spiritul românesc creator*, Gândirea, 1927, p. 167. P.P. IONESCU, *Însemnări despre sufletul românesc*, Gândirea, 1941, n. 7, p. 373.
25. N. CRAINIC, *Spiritualitate...*, loc. cit., p. 379.

26. N. IORGA, *Histoire de la vie byzantine. I. L'Empire oecuménique*, Bucarest, 1934, pp. 83, 88. C. GATTI-KORALEVSKIJ, *I riti e le Chiese orientali*, Genova-Sampierdarena, 1942, v. I, p. 220. J. PARGOIRE, *L'Eglise byzantine*, de 527-847, Paris, 1923, pp. 3-4.
27. D. STĂNILOAIIE, *Biserica ortodoxă din Transilvania*, *Gândirea*, 1943, n. 5, p. 242.
28. N. CRAINIC, *Rasă și religione*, *Gândirea*, 1935, n. 2, p. 61.
29. G.I. IACOB, *Ortodoxism, românism, monarchism*, *Gândirea*, 1939, n. 7, p. 397. Cfr. P.P. IONESCU, *Filosofie și națiune*, *Gândirea*, 1941, n. 10, p. 561. N. CRAINIC, *Spiritualitate...*, *loc. cit.*, p. 381. D. STĂNILOAIIE, *Ortodoxie și Națiune*, 1935, n. 2, pp. 76-84. D. STĂNILOAIIE, *Românism și ortodoxie*, *Gândirea*, 1936, n. 8, p. 404. V. BĂNCILĂ, *Naționalism și teologie la Nichifor Crainic*, *Gândirea*, 1939, n. 8, pp. 417-418. S. BUCUR, *Nichifor Crainic și spiritul vremii*, *Gândirea*, 1938, n. 7, p. 376.
30. Cfr. L. BLAGA, *Spiritualități bipolare*, *Gândirea*, 1936, n. 2, p. 63. Cfr. N. CRAINIC, *Ortodoxie*, *Gândirea*, 1937, n. I, p. 9.
31. *Ortodoxismul și pacea*, Cuvântul, 1925.
32. *Patria noastră ecumenică*, *Gândirea*, 1941, n. 10, p. 568.
33. *Patria noastră ecumenică*, *loc. cit.*, p. 569.
34. V. HORIA, *Reîntâlnirea cu Dumnezeu*, *Suflet Românesc* 1951, n. 1-3, p. 4.
35. N. DOBRESCU, *Studii de Istoria Bisericii*, *op. cit.*, pp. 128-129.
36. D. MURĂRAȘU, *Istoria literaturii române*, București, 1942, p. 85. N. IORGA, *Istoria bisericii...*, *loc. cit.*, pp. 413-414.
37. D. MURĂRAȘU, *op. cit.*, p. 86.
38. D. MURĂRAȘU, *op. cit.*, p. 86.
39. D. MURĂRAȘU, *op. cit.*, p. 85. Cfr. A.D. XENOPOL, *Ist. românilor*, *op. cit.*, v. 8, p. 224.
40. I.M. RAȘCU, *Eminescu și Catholicismul*, București, 1935, p. 27.
41. *Opera politică*, *op. cit.*, v. 2, p. 72.
42. *Opera politică*, v. 2, p. 71.
43. *Un răspuns hotărâtor...*, *Biserica Ortodoxă Română*, t. 54, 1910-1911, p. 895.
44. *Amvonul*, București, 1910, n.1, p. 6.
45. *Uniunea Română*, n. 8, iunie 1949.
46. *Vestitorul*, nr. 17, iulie 1950.
47. La I. GEORGESCU, *Bisericile românești. Anchetă*, Oradea, 1935, p. 19.
48. *Icoanele vremii*, București, 1919, p. 186. Vezi și *Gândirea*, 1923, n. 5.
49. *Vizită la Maglavit*, *Gândirea*, 1936, n. 1, p. 6.
50. *Icoanele Vremii*, *op. cit.*, pp. 183-186.
51. *Intrarea în ecumenicitate și libertatea bisericească*, *Suflet Românesc*, 1950, n. 3-4, p. 160.
52. *Gândirea*, 1938, n. 8, p. 444.
53. *Tâlcuri pentru o revistă*, *Gândirea*, 1938, pp. 452-453.

POSTFAȚĂ
de
Pamfil Cârnațiu

În anul 1948, Biserica Română Unită a fost suprimată și unită forțat cu Biserica Română Ortodoxă. Toate bunurile ei au fost preluate de Stat, apoi dăruite - în mare parte - ortodocșilor. O bună parte mai este și azi în proprietatea Statului.

A început atunci un timp de persecuție, în decursul căruia episcopii uniți, foarte mulți preoți și credincioși au fost arestați. Mulți arhieri au murit în închisori și au fost înmormântați în locuri necunoscute. Era o situație tristă.

În acel timp, preoții români uniți din străinătate nu se puteau întoarce în România, căci, dacă nu treceau la ortodoxie, ar fi fost arestați.

La câțiva ani după aceea, monseniorul Octavian Bârlea - Conducătorul Misiunii române în Germania - a consultat câțiva oameni de știință și, împreună cu autorii, au întocmit conținutul cărții "Biserica Română Unită - Două sute cincizeci de ani de istorie", apărută în anul 1952 la Madrid.

Când materialul a fost pregătit, s-a convenit să fie publicat în Spania, unde s-au găsit mijloace convenabile de tipărire.

Finanțarea tipăririi cărții a fost asigurată prin osteneala Mons. Octavian Bârlea, iar munca specifică de tipografie a revenit Pr. Alexandru Mircea, care, plecând cu misiune clericală de la Roma, a lucrat ca preot în Spania din 1952 până în 1996.

Firește că nu se putea realiza - în condiții de exil - o "istorie" integrală a Bisericii Române Unite, atunci persecutată, ci mai degrabă unele aspecte ale ei.

La alcătuirea cărții au colaborat preoții uniți - acum întru Domnul adormiți - Monseniorii Aloisie L. Tăutu, Carol Capros, Flaviu Popan, Mircea Todericiu, Alexandru Mircea, și Octavian Bârlea cu Pamfil Cârnațiu, ultimii doi în viață.

Neuitatul Monsenior Aloisie L. Tăutu a scris "introducerea" despre creștinismul la români, Monseniorul Pamfil Cârnațiu a prezentat - pe scurt - istoria Bisericii Române Unite, Monseniorii Carol Capros și Flaviu Popan au rezumat trecutul uniților de la 1700 la 1918 și, după o scurtă istorie a Eparhiilor unite sufragane Mitropoliei, Monseniorul Octavian Bârlea a făcut o sinteză, bine documentată, a situației Bisericii Române Unite între cele două războaie; preoții Alexandru Mircea, Pamfil Cârnațiu și Mircea Todericiu au descris "Calvarul" persecuției; la sfârșit, s-a inclus eseul "Problema religioasă în România" scris de Pr. Alexandru Mircea.

Toată documentarea s-a preluat numai din cărțile din Apus, din unele ziare din România și unele mărturisiri ale martorilor care au suferit, împreună cu Biserica Română Unită, persecuția.

Atunci nu era posibil să fie consultate arhivele din România.

Din acest motiv, problemele tratate nu sunt complete, dar în viitor se vor putea prezenta, mai multe și mai bine documentate, alte aspecte ale activității uniților.

În carte nu sunt tratate multe din cele înfăptuite de Biserica Română Unită. Se amintește prea puțin despre călugării uniți, despre Școala Ardeleană, despre scriitorii catolici, despre activitatea politică a uniților, a colaborării cu confrății ortodocși și despre școlile din Blaj, Beiuș, Oradea și din alte centre românești.

Autorii cărții au precizat că, pentru a cuprinde istoria Bisericii Române Unite, s-au lovit de multe dificultăți "din cauza prea puținelor monografii temeinic scrise, pe care le avem despre personalități și instituții cu largă influență în trecut. Ca să se facă acum noi cercetări - înafară de mici excepții - n-a fost nici timp suficient și nici posibilitatea consultării arhivelor cu documente de valoare. Din acest motiv, unele părți ale acestei lucrări au putut fi bine prezentate, altele au fost numai ușor schițate, iar altele au fost omise, lăsând astfel istoricilor viitori misiunea de a face cercetări mai profunde și expuneri mai perfecte" (*Biserica Română Unită*, Madrid, 1952, p. 5).

Asupra istoriei Bisericii Române Unite ar fi bine de amintit că istoricul Zenovie Pâclișanu a întocmit începutul istoriei acestei instituții, publicat în revistele *Bună Vestire* din Roma și *Perspective* din München. Monseniorul Octavian Bârlea a publicat în 1987 la München un amplu studiu, foarte bine documentat, despre "Metropolia Bisericii Române Unite" proclamată în 1855 la Blaj. La sfârșitul volumului a anexat documentările importante din care și-a alcătuit cartea.

Să sperăm că alții vor scrie în viitor alte lucrări importante despre uniții din România. Cartea care se retipărește acum - la inițiativa Pr. Alexandru Mircea, decedat în țară la 23 mai 1996, după 58 de ani de exil - este o mărturie a străduințelor preoților români uniți din străinătate de a dovedi unirea lor cu Biserica Română Unită din care au făcut și fac parte și care, din cauza împrejurărilor politice, a fost desființată, dar trăiește în memoria celor ce pentru ea au suferit persecuție și exil.

Biserica Română Unită, atât de benefică odinioară națiunii, rămâne în istorie ca o instituție care a dat României mari oameni de cultură, școli renumite, acum desființate, a stabilit o legătură religioasă cu catolicismul în formă de rit oriental, care este identic cu cel al Bisericii Ortodoxe și poate deveni, cu timpul, o formă de ecumenism și de înfrățire între catolici și ortodocși. Această unire și mărturisire a credinței o așteaptă generația de acum și cea viitoare.

Roma, 12. 10. 1997

Pamfil Cârnațiu